

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTE GÖÇLE GELENLERDE KENTLİLİK
BİLİNCİ: KAYNARTEPE MAHALLESİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

HAZIRLAYAN

Doç. Dr. Suna TEKEL

Mustafa KILIÇARSLAN

MALATYA-2018

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTE GÖÇLE GELENLERDE KENTLİLİK
BİLİNCİ: KAYNARTEPE MAHALLESİ
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ.DR. SUNA TEKEL

HAZIRLAYAN
MUSTAFA KILIÇARSLAN

Jürimiz 18/05/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu yüksek lisans tezini (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bulunan Sosyoloji Anabilim, Sosyoloji Bilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvan Ad Soyadı

1. Prof. Dr. Aylin Görgün BARAN.....
2. Prof. Dr. Abdullah KORKMAZ.....
3. Doç. Dr. Suna TEKEL.....

imzası



İNönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih vesayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet KUBAT
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Mustafa KILIÇARSLAN

20/06/2018

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerde erişime açılabilir.
- Tezim sadece İnönü Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Teziminyıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

20/06/2018

Mustafa KILIÇARSLAN

ÖZET

Ülkemizde özellikle 1945’li yıllarla baş gösteren, 1990’lı yıllarla hızlanan kentleşme, sanayileşmenin sonucunda gerçekleşmiş düzenli bir kentleşme olmayıp, plansız ve sağlıklı olmayan bir kentleşme özelliği taşımaktadır. Bu durum kentlerimizde geçmişten günümüze kadar devam eden birçok sorunun önemli bir kaynağı durumundadır. Özellikle yoğun göç alan kentlerde, birçok sosyal sorun doğmuştur. Bu sorunlar ile birlikte kentin en çok ihtiyaç duyduğu kent kültürü ve kentli olma bilinci zedelenmekte ve bu durum, kentlerin geleceğini de ciddi anlamda etkilemektedir.

Kentlilik bilinci, en genel anlamıyla bireylerin kendilerini kente ait hissetmeleri, kenti sahiplenmeleri, kente karşı sorumluluklarının farkında olmaları, kentsel değerlerin farkında olmaları, kentsel kurumlara katılım sağlamalarıdır diyebiliriz. Bu açıdan kentlilik bilinci, kent sorunlarının çözümünde önem kazanmaktadır.

Bu çalışmada, Diyarbakır Bağlar İlçesi Kaynartepe Mahallesiinde ikamet eden göçle gelmiş bireylerin, kentlilik bilincini etkileyen sosyo-ekonomik ve demografik faktörleri ve bireylerin kentlilik bilinci seviyelerini tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışmada gelir seviyesi, yaş, medeni durum, cinsiyet, eğitim düzeyi, kentte kalma süresi ve doğum yeri gibi değişkenlerin kentlilik bilinci üzerindeki etkileri incelenmiştir. Kaynartepe Mahallesi bireyleri arasından 200 kişiden oluşan katılımcıya 44 sorudan oluşan anket, yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmış bununla birlikte 9 kişiyle derinlemesine mülakat yapılmıştır. Anket çalışması ile elde edilen veriler, SPSS 24 paket programıyla değerlendirilmiştir. Ulaşılan sonuçlara göre, göçle gelenlerin kentlilik bilinci düzeyleri düşük çıkmıştır. Sosyo-ekonomik ve demografik faktörlerin kentlilik bilinci üzerinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Kentlilik bilinci, kent kültürü, kentleşme, göç.

ABSTRACT

Urbanization in our country, especially appeared in the 1945s, which accelerated in the 1990s has a non-healthy urbanization feature without there is no regular urbanization as a result of industrialization. This situation causes many problems continuing from the past to the present day in our towns and it is situation of a major trouble Source. Especialy in cities that have been heavily immigrated, have arisen many social problems. Along with these problems, the urban culture and urbanism that the city needs most are being damaged, and this situation seriously affects the future of the cities.

The Urban consciousness, the most general sense individuals can say themselves belonging to the city, ownership of the city, awareness of their responsibility towards the city, awareness of urban values, participation in urban institutions. The Urban consciousness has gained importance in the solution of urban problems.

In this study, immigrated individuals which were resided in Kaynartepe quarter of Bağlar district of Diyarbakır has aimed to determine socio-economic and demographic factors which affect urban consciousness and individual's urban-awareness levels. In the study have examined the effects on urban awareness of variables such as income level, age, marital status, gender, education level, residence time and place of birth. The survey which consist of 44 questions to participant that consist of 200 people among Individuals of Kaynartepe district had applied by face to face interview method and with it had interviewed In-depth interviews with 9 person. The data, which was obtained by the questionnaire study, had been evaluated by SPSS 24 packet program. According to the results, The Urban consciousness levels of those who come with migrate are low.

Keywords: Urban consciousness, urban culture, urbanization, migration.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
KISALTMALAR.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KENT, GÖÇ VE BUNLARLA İLGİLİ KAVRAMLARIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	4
1.1. Kent Kavramı.....	4
1.2. Tarihsel Süreçte Kent.....	6
1.3. Kent Kuramları.....	10
1.3.1. Klasik Kent Kuramları.....	10
1.3.2. Chicago Okulu.....	12
1.3.3. Çağdaş Kent Yaklaşımları.....	14
1.3.4. Küreselleşen Kentler Bağlamında Dünya Kentleri Kuramı.....	17
1.4. Kentleşme.....	17
1.4.1. Kentleşmeyi Ortaya Çıkaran Nedenler.....	21
1.4.1.1. İtici nedenler.....	21
1.4.1.2. Teknolojik Nedenler.....	22
1.4.1.3. Çekici Sebepler.....	23
1.4.1.4. Ekonomik Nedenler.....	23
1.4.1.5. Siyasi Nedenler.....	24
1.4.1.6. Sosyo-psikolojik Nedenler.....	24
1.5. Kentlileşme.....	24
1.6. Göç Olgusu.....	26
1.7. Göç Teorileri.....	28
1.7.1. Ravenstein'in Göç Kanunları.....	28

1.7.2. İtme-Çekme Teorisi.....	29
1.7.3. Kesişen Fırsatlar Teorisi.....	30
1.7.4. Merkez-Çevre Teorisi.....	30
1.7.5. Ağ (Network) Teorisi.....	31
1.7.6. Parekh'in Göç Teorisi Sınıflaması.....	31
1.8. Göç Tipleri.....	32
1.8.1. İç Göç.....	33
1.8.2. Dış Göç.....	33
1.8.3. İradi Göç.....	34
1.8.4. Zorunlu Göç.....	34
1.8.5. Mevsimlik Göç.....	34
1.8.6. Daimi Göç.....	35
1.8.7. Kitle Göçü, Katkısız ve Seçimli Göç.....	35

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE'DE KENTLEŞME, GÖÇ İLİŞKİSİ ve KENTLİLİK OLGUSU.....	36
2.1. Türkiye'de Kentleşme ve Göç İlişkisi.....	36
2.2. Kent Kültürü.....	38
2.3. Kentlilik Bilinci.....	41
2.3.1. Kentlilik Bilinci Oluşumunu Etkileyen Faktörler.....	44
2.3.1.1. Bireysel Faktörler.....	44
2.3.1.2. Ekonomik Faktörler.....	45
2.3.1.3. Sosyal Faktörler.....	46
2.3.1.4. Fiziki Faktörler.....	47
2.3.2. Kentlilik Bilinci Göstergeleri.....	47
2.3.2.1. Kenti Sahiplenme.....	47
2.3.2.2. Kentsel Aidiyet/ Ait Olma Duygusu.....	48
2.3.2.3. Kent Kurumlarına Katılım.....	49
2.3.2.4. Kent Problemleriyle İlgilenme.....	49
2.3.2.5. Kentsel Farkındalık.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DİYARBAKIR TARİHİ, DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ ve KENT HAYATI.....	51
3.1. Diyarbakır'ın Tarihçesi ve Demografik Özellikleri.....	51
3.2. Diyarbakır'ın Coğrafi Yapısı ve İklimi.....	54
3.3. Diyarbakır'da Kent Yaşamı.....	54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ ve ALAN BULGULARININ ANALİZİ.....	56
4.1. Araştırma Konusu ve Yerinin Belirlenmesi.....	56
4.2. Araştırmanın Problemi.....	57
4.3. Araştırmanın Amacı.....	58
4.4. Araştırmanın Hipotezleri.....	58
4.5. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme.....	59
4.6. Araştırmanın Çalışmaları ve Yöntemi.....	59
4.7. Araştırmanın Bulguları.....	60
4.7.1. Demografik ve Sosyo-ekonomik Özellikler.....	61
4.7.2. Göç İle İlgili Bilgiler.....	70
4.7.3. Kentsel Yaşam ve Kentlilik Bilinci İle İlgili Bilgiler.....	76
4.8. Çapraz Tablolar ve Analizler.....	96
4.8.1. Kenti Sahiplenme.....	96
4.8.2. Kentsel Farkındalık.....	107
4.8.3. Kendini Kentli Hissetme.....	112
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	125
KAYNAKÇA.....	131
EKLER.....	138

KISALTMALAR

UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
TODAİE	: Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi
BAĞ-KUR	: Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
TÜGİAD	: Türkiye Genç İş Adamları Derneği
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
Vd.	: Ve diğeri/diğerleri
Vb.	: Ve benzeri/benzerleri
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
TDK	: Türk Dil Kurumu
Çev.	: Çeviri

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Cinsiyet	60
Tablo 2: Medeni Durum.....	61
Tablo 3: Yaş Dağılımı.....	61
Tablo 4: Meslek Durumu.....	62
Tablo 5: Eğitim Durumu.....	63
Tablo 6: Doğum Yeri.....	64
Tablo 7: Aylık Gelir Durumu.....	65
Tablo 8: Belirtilen Aylık Gelirin Kime Ait Olduğu.....	66
Tablo 9: Oturulan Konut Tipi.....	66
Tablo 10: Oturulan Evin Isıtma Tipi.....	67
Tablo 11: Oturulan Evin Mülkiyet Durumu.....	68
Tablo 12: Ailedeki Kişi Sayısı.....	68
Tablo 13: Sosyal Güvence.....	69
Tablo 14: Diyarbakır'a Göç Edilen Tarih.....	70
Tablo 15: Göç Etmede En Önemli Neden.....	71
Tablo 16: Göç Edenlerin Diyarbakır'ı Tercih Etme Nedeni.....	72
Tablo 17: Diyarbakır'da İkamet Edilen Süre.....	72
Tablo 18: Katılımcıların Göç Sonrası Ekonomik Durumlarında Meydana Gelen Değişiklik.....	73
Tablo 19: Göç Sonrası Yaşamda Gerçekleşen Değişiklikler.....	74
Tablo 20: Göçün Aile Hayatında Meydana Getirdiği Değişiklikler.....	75

Tablo 21: Kendini Diyarbakırlı Görme Durumu.....	76
Tablo 22: Memlekete/Köye Geri Dönme Eğilimi.....	76
Tablo 23: Diyarbakır'dan Memnuniyet Durumu.....	77
Tablo 24: Alışverişin Genel Olarak Yapıldığı Yer.....	78
Tablo25: Diyarbakırlı Kimdir Önermelerine Katılım Durumu.....	79
Tablo 26: Örneklem Grubumuzun Mahallenin Gelişimi İle İlgili Çalışmalara Katılım Durumu.....	8
Tablo 27: Diyarbakır'ı Diğer Kentlerden Ayıran En Önemli Özelliği.....	81
Tablo 28: Katılımcıların Diyarbakır'ın Tarihi, Kültürel ve Coğrafi Özelliklerini Bilme Düzeyleri.....	82
Tablo 29: Katılımcıların Kentsel Kurumlara Üyelik Durumu.....	82
Tablo 30: Katılımcıların En Sık Görüştüğü Kişiler.....	83
Tablo 31: Katılımcıların Bazı Kavramlara Verdiği Önem Derecesi.....	84
Tablo 32: Katılımcıların Sosyal Medyayı Takip Durumu.....	86
Tablo 33: Örneklem Grubumuzun Sosyal ve Kültürel Faaliyetlere Katılım Durumu...	86
Tablo 34: Katılımcılara Göre Mahallenin En Önemli Sorunu.....	87
Tablo 35: Katılımcılara Göre Diyarbakır'ın En Önemli Sorunu.....	89
Tablo 36: Kentsel Problemlerin İletilmesinde Kullanılan Yöntem.....	90
Tablo 37: Katılımcıların Belediyenin Meslek Edindirme Kurslarından Faydalanma Durumları.....	91
Tablo 38: Katılımcıların Cahit Sıtkı TARANCI'YI Tanıma Durumları.....	91
Tablo 39: Katılımcıların Kent Yöneticilerini Tanıma Durumları.....	92

Tablo 40: Katılımcıların Kentli Birey İle İlgili Bazı Önermelere Katılım Durumu.....	93
Tablo 41: Katılımcıların Kendini Kentli Hissetme Durumu.....	94
Tablo 42: Katılımcıların Diyarbakır Bir Ev Olarak Düşünüldüğünde Kendilerini Bu Evin Nesi Olarak Gördükleri.....	95
Tablo 43: Aylık Gelir Durumu * Kenti Sahiplenme Çapraz Tablolaması.....	96
Tablo 44: Yaşa Göre Katılımcıların Kenti Sahiplenme Düzeyleri.....	98
Tablo 45: Katılımcıların Cinsiyete Göre Kenti Sahiplenme Düzeyleri.....	99
Tablo 46: Eğitim Durumuna Göre Katılımcıların Kenti Sahiplenme Düzeyleri.....	101
Tablo 47: Medeni Durum ve Katılımcıların Kenti Sahiplenme Düzeyleri.....	102
Tablo 48: Kentte Kalma ve Katılımcıların Kenti Sahiplenme Düzeyleri.....	104
Tablo 49: Doğum Yeri ve Katılımcıların Kenti Sahiplenme Düzeyleri.....	105
Tablo 50: Eğitim Durum ve Katılımcıların Kentsel Farkındalık Düzeyleri.....	107
Tablo 51: Aylık Gelir İle Katılımcıların Kentsel Farkındalık Düzeyleri.....	109
Tablo 52: Doğum Yeri ve Katılımcıların Kentsel Farkındalık Düzeyleri.....	111
Tablo 53: Cinsiyet ile Katılımcıların Kendini Kentli Hissetme Düzeyleri.....	112
Tablo 54: Medeni Durum ve Katılımcıların Kendini Kentli Hissetme Düzeyleri.....	114
Tablo 55: Yaş ve Katılımcıların Kendini Kentli Hissetme Düzeyleri.....	115
Tablo 56: Eğitim Durumu ve Katılımcıların Kendini Kentli Hissetme Düzeyleri.....	117
Tablo 57: Doğum Yeri ve Katılımcıların Kendini Kentli Hissetme Düzeyleri.....	119
Tablo 58: Aylık Gelir ve Katılımcıların Kendini Kentli Hissetme Düzeyleri.....	121
Tablo 59: Kentte Kalma Süresi ve Katılımcıların Kendini Kentli Hissetme Düzeyleri.....	122

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil-1: Diyarbakır Mahabad Bulvarı Bisiklet ve Yürüyüş Yolu.....	145
Şekil-2: Diyarbakır Doğum Hastanesi Kavşağı.....	145
Şekil-3: Kaynartepe Mahallesi Koşuyolu Caddesi.....	146
Şekil-4: Kaynartepe Mahallesi Sokak Görüntüsü.....	146
Şekil-5: Kaynartepe Mahallesi Sokak görüntüsü(2).....	147
Şekil-6: Kaynartepe Mahallesi Sokak Görüntüsü(3).....	147
Şekil-7: Prestige Hotelden Kaynartepe Mahallesi.....	148
Şekil-8: Sanat Sokağı.....	148
Şekil-9: Gazi Caddesinden Tarihi Nebii Cami.....	149
Şekil-10: Ulu Camiden Bir Görünüm	149
Şekil-11: Melik Ahmet Caddesi.....	150
Şekil-12: Dört Ayaklı Minarenin Uzaktan Görünümü.....	150
Şekil-13: Kültür ve Kongre Merkezi.....	151
Şekil-14: Diyarbakır Surları ve Urfa Kapı.....	151

GİRİŞ

Kentler, tarihsel süreç içinde kültürlerin yeşerdiği, büyüdüğü ve geliştiği alanlar olmuşlardır. Mezopotamya, Eski Mısır, Uzakdoğu kentlerinden, Antik Yunan kentlerine oradan Sanayi Devrimine kadar pazaryeri, dini mabet, askeri alanlar gibi yapılar ve bu yapıların etrafında şekillenen yerleşim alanlarından oluşan bu mekânlar, Sanayi Devrimi ile birlikte çağ atlamış farklı bir boyut kazanmıştır. Üretimin çok fazla arttığı, iş bölümünün çeşitlendiği, bilim ve teknolojinin çok fazla kullanıldığı, çok büyük ve farklı kültürlerden bireylerin oluşturduğu nüfusları barındıran, nitelikli bürokrasi içeren bir yapı haline gelen mekânlar olmuştur. Bu değişim kentsel alanları, aynı zamanda sanayi devriminden önce görülmemeyen bazı problemlerin de mekânı haline getirmiştir. Sanayileşmenin etkisiyle kentlere yönelen büyük göç dalgaları sonucu herhangi bir kent kültürüne sahip olmadan gelişen kentler ortaya çıkmaya başlamıştır. Oysa artık kentte yaşayan bireyler, yalnızca orada hayatını sürdüren değil, kenti her anlamda koruyarak gelecek nesillere aktaracak başlıca sorumlulardır. Bu ilkedan yoksun bireylerin kitlesel şekilde kentlere akın etmesi, kentlerin tarihi, kültürel mirasını ve geleceğini tehlike altına sokmaktadır.

Ülkemizde kentleşme olması gerektiği gibi gelişmediği için özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, kırsalın iticiliği sebebiyle kent kültürüne sahip olmayan bireylerin akınıyla oluşan kentlileşemeyen kentleri barındırmaktadır. Bu kentlerden birisi de Diyarbakır'dır. Diyarbakır'a göçle gelen bireylerin önemli bir kısmının maddi olanakları çok yetersiz olduğundan, bu durum hayatlarının tümüne sirayet etmekle birlikte, kentin bütünü de bundan nasibini almaktadır. Sahipsizlik duygusu, kentsel aidiyetin olmayışı, kent sorunlarıyla ilgilenmeme, kente karşı yabancılaşma, kentsel kurumlara katılım sağlamama vb. durumlar, kent alanında fazlasıyla kendini hissettirmeye başlamıştır.

Bugün içinde yaşadığımız kentlerin imar planı, ulaşım, altyapı, arazi kullanımı, hava ve gürültü kirliliği, yeşil alan eksikliği ve sosyal yaşamın şekillenmesine imkân tanıyacak araçlardan mahrumiyeti gibi birçok sorun ile karşı karşıya olduğu bilinen bir gerçektir. Bu sorunların çözümü için makro ve mikro ölçekte planlar yapılmaktadır. Fakat sadece plan yaparak bu gibi sorunların çözüme kavuşturulamayacağı da açıktır. Bu sorun, büyük ölçüde yapılması gerekenlerin özümsememesinden kaynaklıdır. Bu nedenle planlamalarımızın akılcı, geleceğe dönük bir zemine oturtulması, sosyo-kültürel

yapımız, gereksinimlerimiz ve olanaklarımız ile ortak bir bağ kurulması gerekliliği sorunların çözümü açısından oldukça önemlidir (Vural, 2002: 10). Kentlerin bireylere sunduğu ekonomik, sosyo-kültürel olanakların yetersiz kalmasının çözümü konusunda sadece devletin ve yerel yönetimlerin değil, artık kentteki bireylerin de sorumlulukları ön plana çıkmaktadır.

Kentli birey, kendini kentin bir parçası olarak hisseden, kendini ilgilendiren kararlara karşı sorumlu davranan, kentsel örgütler içerisinde yer alan, kısacası kentlilik bilincine yeterli düzeyde sahip bireydir. Yaşadıkları yerleri algılayabilen, bu yerlerin tarihsel geçmişinin farkında olan, bu yerlere bağlılıkları gelişmiş, bu yerlerle bütünleşmiş bireylerin artması kentlerin mevcut problemlerinin çözümünü kolaylaştıracak ve daha yaşanabilir mekânlar haline gelmesini, geleceğini teminat altına almasını kolaylaştıracaktır. Dolayısıyla kentlilik bilinci oluşumu başlı başına bir kültür ürünüdür, bu kültürün yaygınlaştırılması kentlerin geleceğini şekillendirecektir. Kentlilik bilinci düzeyinin yükselmesi, şüphesiz her kent için önem arz eder fakat Diyarbakır gibi binlerce yıl öncesine dayanan bir tarihe ve birçok önemli medeniyete beşiklik etmiş bir kent için zorunludur.

Araştırmanın temel amacı, kente göçle gelen bireylerin kent yaşamını algılama, kenti sahiplenme, kent kurumlarına katılım, kentsel farkındalık, demografik ve sosyo-ekonomik gibi faktörlerin kentlilik bilinci üzerindeki etkileri ve bunun yanında kentlilik bilinci düzeylerini belirlemektir. Araştırmanın önemi ise, Diyarbakır'da bu konuda bir çalışmanın olmayışının eksikliği giderilip, bu konuyla ilgili çalışma yapacak kişilere/kurumlara katkı sağlayacağı düşüncesidir.

Çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk olarak kavramsal çerçeve kısmında kent kavramı, kentlerin tarihsel süreci, kent kuramları, kentleşme, kentleşme nedenleri, göç olgusu, göç teorileri ve göç tipleri ele alınmaktadır

İkinci bölümde, Türkiye'de kentleşme olgusunun gelişimi, kentleşme ve göç ilişkisi kent kültürü, kentlilik bilincinin göstergeleri ile kentlilik bilincini etkileyen faktörler üzerinde durulmaktadır.

Üçüncü bölüm, Diyarbakır'ın tarihçesi, demografik yapısı, gündelik kent hayatı ile alakalı bilgileri içermektedir.

Dördüncü bölümde ise araştırma metodolojisi hakkında bilgi verilerek, araştırma bulguları sonucu oluşturulan yüzdeler ve çapraz tablolar ele alınır, elde edilen veriler değerlendirilerek, araştırmanın sonuçları üzerinde durulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KENT, GÖÇ VE BUNLARLA İLGİLİ KAVRAMLARIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Kent Kavramı

Kent olgusu, insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. İlk kentin ortaya çıkışına baktığımızda; M.Ö. 3000-5000 yılları arasında Mezopotamya ile Nil, İndus ve Sarı Irmak vadilerindeki verimli topraklarda elde edilen ürünlerin yetiştirilerek biriktirilmesi ve elde kalan fazla ürünün de takas edilmesi işlemlerini yürütmek ve organize etmek amacıyla ortaya çıktığı görülmektedir (Benovolo, 1995: 19). İlk olarak ortaya çıkan bu yerleşim birimlerine günümüzde kullandığımız anlamlarda kent demek mümkün değildir. Günümüzde anladığımız biçimiyle modern kentler ise, sanayi devrimi ile başlayan (Tatlidil, 1994: 385-397) ve uzmanlaşmayı da beraberinde getiren bir süreçte ortaya çıktığı söylenebilir. Çünkü daha önceki dönemlerdeki yerleşim alanlarının belirli özelliklerle belirginleştiği ve yine belirli işlevleri yerine getirdiğini biliyoruz. Örneğin; ortaçağ kenti surlar içerisinde savunma ihtiyaçlarının diğer bir yandan da kırsal alandan ayrılma amacının etkisiyle dışarıya kapalı merkezler olmuşlardır (Weber, 2003: 170-172).

Bütün bu durumlar mekânın zamanla bir yerleşme türü olarak belirginleşmesi ve kendi içinde oluşan ilişkiler ağıyla toplumsal yaşamı yönlendiren kentin (Suher, 1991: 2) içinde bulunduğu çeşitli toplumsal süreçlere bağlı olarak farklı anlamlar kazanmakta ve farklı kavramlarla ifade edilmektedir. Mesela batı dillerinde şehir anlamına gelen “city” sözcüğü, “yurttaşlık, yurttaşlar bütünü” anlamına gelen “civitas” (Bookchin, 1992: 29) kelimesinden türemiştir. Aynı kökenden gelen “civilization” kelimesi de “medeniyet” anlamına gelmektedir. Arapçada da şehir anlamına gelen “Medine” ile “medeni” kelimesiyle ifade edilen medeniyet kelimesi aynı kökenden (Kılıçbay, 2000: 14) gelmesi bu kullanımların birer tesadüf olmayıp, kentin tarihsel işlev ve altyapısını ortaya koymaktadır. Bilinen en eski ve kapsamlı Türkçe sözlük olan “Kamus-ı Türkî” (Sâmi, 2010: 630)’de de kent kelimesinin “Kend” şeklinde geçtiği ve şimdiki kullanıma yakın bir anlam ifade ettiğini görmekteyiz. Yine eski kaynaklara bakıldığında Türklerin, İslâmiyet’i kabulünden önce şehir kelimesinin yerine “Balık”

ismini kullanmışlardır. İslâmiyet'in kabulünden sonra aynı anlama gelen “Şer”, “Şehir” ve “Medine” isimlerini kullandıklarını (İşbir, 1994: 4) görmekteyiz.

Kentin tarihsel açıdan taşıdığı zenginlik benzer şekilde onun kuramsal ve kavramsal açıklamalarında da görülmektedir. Her çağın kendine özgü konumlanması, iktisadi, sosyolojik, kültürel ve siyasi yapısının farklılığı hatta aynı çağdaki coğrafyaların yapısal farklılığı bizim genel bir kent tanımı yapmamızı zorlaştırırsa da yine de kentin iki türlü tanımlaması yapılabilir. Genel anlamda kent bir yerleşim birimi, fiziki-sosyal bir mekandır. Özel anlamıyla kent tanımlaması ise farklı disiplinler açısından taşıdığı anlamlara işaret etmektedir. Demografik açıdan kent, belli bir nüfus büyüklüğüne sahip yerleşim birimi olarak tanımlanabilir. Ekonomik açıdan kent ise, ekonomik faaliyetlerin yoğun olarak tarım dışı alanlarda özellikle sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerinde sürdürülmesidir; sosyolojik açıdan ise kent, farklı bireylerden oluşmuş, kendine özgü toplumsal bir yaşamın, toplumsal ilişkilerin, grupların, toplumsal tabakalaşmanın ve hareketliliğin hâkim olduğu büyük bir toplumsal gruptur (Tekeli, 1982: 23).

Genel olarak başlangıcından itibaren kent, uygarlığın mallarını depolayıp nakletmek için özel olarak donatılmış, asgari olandan azami olarak yararlanılacak ölçüde yoğunlaştırılmış ama aynı zamanda giderek büyüyen bir toplumun ve ona ait toplumsal mirasın değişen ihtiyaçlarına ve karmaşıklaşan biçimlerine yaşam alanı tanıyacak yapısal genişlemeleri gerçekleştirme gücüne sahip bir yapı olarak betimlenebilir (Mumford, 2013: 46). Toplumsal bir olgu olarak kent bütün toplumsal olgularda olduğu gibi çok yönlü, nitelikli ve içeriklidir. Dolayısıyla birçok disiplin tarafından araştırma nesnesi olarak ele alınmakta ve farklı bakış açılarıyla değerlendirilmektedir. Kente ilişkin tanımlamalar nicelik olarak fazla olsa da ortak niteliklerle de karşılaşmaktadır. Uzmanlaşma ve iş bölümü, nüfus yoğunluğu, farklı toplumsal ilişkiler, gruplar, kendine özgü bir kimlik ve kültür, heterojenlik kent tanımlamalarında sıkça rastlanan nitelendirmelerdir. Kente ilişkin bu nitelendirmeler aynı zamanda kentin genel özellikleri olarak da ifade edilebilir.

Çezik'e (1982) göre ise:

Tarım dışı ve tarımsal üretimin denetlendiği, dağıtımın koordine edildiği ekonomisi bunu destekleyecek şekilde tarım dışı üretime dayalı bulunan, teknolojik değişimin beraberinde getirdiği teşkilatlanma, uzmanlaşma ve işbölümünün en yüksek düzeye ulaştığı, geniş fonksiyonların gerektirdiği nüfus büyüklüğü ve yoğunluğuna varmış, toplumsal heterojenlik ve entegrasyon düzeyi yükselmiş karmaşık ve dinamik bir mekanizmanın sürekli işlediği insan yerleşmesidir. (Çezik, 1982: 12)

Çezik'in tanımlamasında da gördüğümüz üzere kent yaşamındaki teşkilatlanma ve uzmanlaşma beraberinde teknolojik değişmelerin yaşanmasına ve kentteki yerleşmelerin boyut değiştirmesine neden olmuştur. Kent yaşamının tarım dışı yaşamın dışında, mesleki yeni iş alanlarının oluşması ve bu iş alanlarının nüfusun büyüklüğü oranında yeni yaşam alanını ve dinamik bir yapıyı oluşturmaktadır.

Pirenne'e göre (2014: 48) kent, en azından insanlığın toplumsallaşmasıyla ilgili temel yaratımlarına kaynaklık eden tamamen insan ürünü toplumsal töz, sahici kültür alanı olarak saygı görür. Bu gelenekte kent, doğadan ayrılmış toprak parçası, adetler ve mitlerden ayrılmış rasyonalite, kardeşlik yemininin bir arada tuttuğu arkaik gruptan ayrılmış bireyler olarak görülür. İdeal olarak bakıldığında kent, törelerin, irrasyonelitenin ve doğal olumsuzluğun iniş ve çıkışlarının ölümcül penceresinden bir tür insani yakınlığın alanıdır. Özetle, egemen yurttaşın kendi benliğini ve kişisel geleceğini belirlemede özgür olduğu toplumsal alandır.

Bal(2011) ise şu şekilde tanımlamaktadır:

Kent; sanayi, ticaret, hizmet gibi ekonomik etkinliği olan, tarımsal ürünler de dâhil olmak üzere her türlü ürünün dağıtıldığı, sınırları belirlenmiş bir alanda yoğunlaşmış nüfusun sosyal bakımdan tabakalaştığı, mesleki rollerin artarak farklılaştığı, dikey ve yatay hareketliliğin yaygın olduğu, çeşitli sosyal grupları barındıran, sivil toplumun organize olduğu, merkezi ve yerel yönetimi temsil eden yönetsel, hukuksal vb. kurumların bulunduğu, bölgesel ya da uluslararası ilişki ağlarına sahip, kendine özgü bir yaşam biçiminin ve bilincinin gelişmekte olduğu heterojen bir toplumdur. (Bal, 2011: 28-29)

Kent tanımı ile ilgili çok fazla yaklaşımın olması kent yapısının dinamik özelliğinden kaynaklıdır. Çünkü kent tanımı yaparken antik dönemin koşulları farklı, ortaçağın farklı, sanayi devrimi sonrası kentlerin özellikleri farklıdır. Dolayısıyla kent tanımları da bu dinamik yapıdan kaynaklı çeşitlilik arz etmektedir.

1.2. Tarihsel Süreçte Kent

Kentin ne şekilde oluştuğuyla ilgili birçok kent bilimci, farklı kuramsal yaklaşımlar sergilemiştir. Hidrolik Toplum ve Artı Ürün Kuramı, insanların toprakla, tarımla uğraşması sonucu ihtiyaçlarını aşan üretim yapımları ile birlikte kentin oluştuğunu ileri sürer. Ekonomik Kuram ise ticaretin yoğunlaşması kent ihtiyacını zorunlu kıldığı düşüncesini savunmaktadır. Savunma Kuramı ise insanların, en temel ihtiyaçlardan olan güvenlik kaygısıyla bir araya geldikleri ve bu yolla kentlerin oluştuğunu ileri sürmektedir. Dinsel Kuramcılar ise insanların dinsel inanışları sonucu

tapınaklar yaptıkları ve zamanla bu tapınaklar etrafında kentler kurduklarını düşünmektedir (Aslanoğlu, 1998: 17). İlk kentin ortaya çıkışı insanların yerleşik hayata geçişi ve toprağın nimetlerinden faydalanmasından bağımsız olduğu düşünülemez. İnsanların farklı kabileler halinde ve farklı bölgelerde yaşadıklarını düşünürsek, yukarıdaki her bir kuramın karşılığı olduğunu söylemek zor olmasa gerek.

İnsanlık tarihindeki ilk büyük devrim, tarımsal faaliyetlerin başlaması olmuştur. Kentleşme manasındaki ikinci önemli devrim, sulu tarımdan kuru tarıma geçiş sağlamak olduğunu söylemek mümkündür. Sulu tarımın ilk yapıldığı yerler; Ortadoğu' da Mezopotamya-Dicle-Fırat nehirleri arası-, Mısır'da Nil, Hindistan'da İndus, Vietnam'da Me-Kong, Çin' de Sarı Nehir vadileri olmuştur (Güvenç, 1993: 103). Bu yerlerin ortak özelliği hepsinin tarıma elverişli alanlar olmasıdır. Bu sebeple insanlık tarihindeki ilk büyük medeniyetlerin, bu bölgelerden çıktığı düşünülmektedir.

Bilimsel araştırmalar, İnsanların M.Ö 3500'lü yıllara kadar küçük köylerde hayatlarını sürdürdükleri ve kendi ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde tarım ile uğraştıklarını ortaya koymaktadır (Aslanoğlu, 1998: 16). Bilimsel veriler kentlerin ilk olarak tarım ve sulama alanlarındaki gelişmelerle oluştuğunu bize göstermektedir (Aydın, 1996: 83). Kentler, belirli dönemlerde farklı özellikler sergilemiştir. İnsanlığın ilk dönemlerinde daha çok verimli arazilerin bulunduğu bölgeler ve uygun iklim koşulları yerleşme için dikkate alınmıştır. Genel olarak bu koşullara uygun yerlerin yüksek bölgelerine kentler kurulmuştur.

Ortaçağla birlikte kent üzerinde dinsel faktörler etkin olmaya başlamıştır. Bu dönemde kalelerin yakınındaki burglar dikkate alınması gereken önemli yapılardır. Şato ve kale civarındaki bu yapılar, Ortaçağ batı kentinin tohumlarını ekmiştir. Bu kentlerin üzerinde ciddi bir din faktöründen de söz etmek gerekir. Kentlerin gelişim sürecine 10. Yüzyıldan sonra tüccarlarda katkı sağlamıştır. Ayrıca haclı seferleri de bu kentleri geliştirmiştir. Doğu medeniyetinin mimari üslubu, Avrupa'daki kentlerde vücut bulmuştur. Yine bu dönemde gelişmiş sanat anlayışı etkisiyle devasa şatolar, katedraller, binalar inşa edilmiştir. Aynı dönemde kent planlamaları yapılmış ve kente belli bir şekil verilmiştir (Keleş, 2008: 15).

Weber, bir yerleşim yerinin kent kabul edilmesini şunlara bağlamıştır; pazaryeri, bağımsız bir hukuk düzeni içeren mahkemeler, bütünlük arz eden bir nüfusu olan özgür bağımsız alanları içermelidir (Özdenören, 1998: 122). Weber'in yaklaşımı esas

alındığında, yalnızca Batı kentleri, bir yönüyle gerçek kent özelliğini taşımaktadır. Bunun sebebi, aslında Weber'in Batı kentlerinin niteliklerini ele alarak kent tanımı yapmasıdır.

Ortaçağ kentlerinde oldukça görkemli kale ve kuleler yükselmeye başlamıştır. Bu yapılar sayesinde kentler, uzaklardan görünür hale gelip cazibe merkezlerine dönüşmüşlerdir. “Bunların duvarları civarında şehirler biçimlenmeye” (Pirenne, 2014: 61) başlamıştır. Bu yapılar etrafında kümelenen tüccarlar, köleler belli bir süre sonra kent oluşumuna katkı sağlamışlardır.

Endüstri öncesi kentler, genel olarak varlıklarını dışarıdan aldıkları gıda mallarına ve hammaddelere dayandırdıklarından birer pazar örneği durumundaydılar. Bu kentler pazar yeri olmanın yanında siyasal, dinsel ve eğitimle alakalı fonksiyonları da yerine getiriyorlardı. Endüstri öncesi kentin ekonomisi modern endüstri kentlerinkinden oldukça farklıdır. En önemli farklılık, üretim verimini oldukça artıran makineleşmenin olmamasıdır. Endüstri dönemi öncesindeki kentler, üretim yapılması, bunun sunumunun yapılmasında, insan ve hayvan enerjisine ihtiyaç duymaktadır. Sanayi kentleri ise insan enerjisine daha az ihtiyaç duyan özellikle buharlı makinalar kullanmışlardır. Endüstri öncesi kentinin ekonomisinin diğer yönleri, onun kendine özgü üretim biçimiyle ilgilidir. İşlerde çok az farklılaşma ya da uzmanlaşma vardır. Endüstrileşmiş kentlerde, diğer yandan, işbölümü, başlıca işlevi diğerlerini yönetmek ve denetlemek olan, çoğunlukla topluluğu oluşturan bireylerden daha nitelikli olan özel bir yöneticiler grubunun var olmasını gerektirir. Çalışanların etkinliklerinin denetimi ve eşgüdümü için, genelde endüstri öncesi kentlerde göremeyeceğimiz bir şey olan “fabrika sistemi” geliştirilmiştir (Sjoberg, 2002: 39).

Yerleşim düzeninde taşradan kente en hızlı geçişi oluşturan en büyük dönüşüm 19.yüzyılda modern endüstri kentlerinin ortaya çıkmasıdır. 18. ve 19.yüzyılların endüstri devrimi, toplumun itici gücünün endüstriyel üretim olduğu modern dünyanın kapılarını açtı. Yeni servet ve güç sahipleri artık aristokratlar ve toprak sahibi ağalar ve tüccar ve esnaf loncaları değil, endüstri çağının yeni mallarını yapan endüstriyel kapitalistlerdi (Tomlinson, 2004: 3). Ekonomik güç ve dolayısıyla yönetim gücü sahipliği el değiştirmiş, endüstri öncesi kentin ticarete dayalı yapısı yerini endüstriyel üretim yapısına terk etmişti. Bu köklü değişim, kentlerin hem fiziksel hem de kültürel yapısına önemli farklılaşmalar ve yenilikler getirmiştir. Yerleşim alanları fabrikaların çevresine

doğru kaymış, yeni konut tipleri ve yeni yaşam biçimleri oluşturmaya başlamıştı (Yayınoglu E., vd., 2008: 16).

Gelişmiş batı ũlkelerinde şehirler, sanayileşmeye bağlı bũyũyũp gelişirken, ũlkemiz gibi gelişmekte olan bũlgelerdeki şehirler ise sanayiden ũnce kentleşme eğilimi gŕstermiřtir. Bunun sonucunda çarpık, dũzensiz, plansız ve birçok toplumsal sorunu barındıran şehirler doğmuştur.

19. yũzyıl biterken, şehir yapısını biçimlendirmede iki etken ŕnemliydi. Bunlar; yeni kapitalist ekonominin oluşturduğu refah seviyesindeki yũkselme ve kentsel reform hareketlerinin bũyũmesiydi. Reel ũcretler yũzyıl sonuna doğru artarak bazı işçilerin yoksulluktan ve yoksul mahallelerin kalabalığından uzaklaşmasını sağladı. Ulaşım sistemleri geliştirilerek daha uzaklara ulaşım sağlanabildi. Demiryolundaki ilerleme, taşımacılığın gelişmesini destekledi. 20.yũzyıl bũyũk metropollerin gelişimine tanıklık etti. Bu metropoller, çoğunlukla her ũlkede yalnızca bir taneydi ve ũretimden çok hizmet etkinlikleri ũzerinde yoğunlaşmışlardı. Bu kentler, hem ũlkenin, hem de dũnyanın diğer bũyũk kentleriyle birçok ilişkisi olan devasa bũyũklũkte kentlerdi. Dũnya genelinde bu bũyũk kentlerin sayısı da bũyũklũkleri de giderek arttı. 1890 yılında nũfusu bir milyonu geçen yalnızca dokuz kent vardı. 1920 yılında ise bu kentlerin sayısı 27 ye yũkseldi. 1960'ta ise nũfusu 4 milyonu geçen 16 kent varken, 1980'lerde nũfusu 5 milyonu aşın kent sayısı 26'ya ulaştı. Dũnyadaki kentleşmenin boyutu aynı yıllarda nũfusu 1 milyonu aşan 230 kentin bulunmasından rahatlıkla anlaşılabilir (Ponting, 2000: 272-273).

Modern dŕnem, çok sayıda ũretken ve hizmet sunan kentlerin varlığından çok, toplumun tũmũnũn oldukça hızlı bir kentleşme ile karşı karşıya kalması ve nũfusun çoğunluğunun kentlerde yaşaması sonucunu doğurdu. Modern dũnyadaki kentler, ekonomilerine gŕre, yũksek derecede uzmanlaşmış ya da çeşitlenmiştir. Modern kentler ŕzellikle tũrlũ hizmetleri sunmak ũzere, daha çok kendi nũfusları için ũretimde bulunurlar. Gelişmiş ve kentleşmiş bir toplumda, kentteki ekonomik etkinliklerin yarısından fazlası yalnızca kentin fiziksel yapısını, nũfusunu ve kurumlarını sũrdũrmek ũzere gerçekleştirilir (Hatt, P., ve Reiss, A. J., 2002: 30). Hem fiziksel hem de nũfus anlamında giderek bũyũyen modern kentlerde gerek altyapı hizmetlerini yerine getirmek, gerek toplumun dinlenme, gezme ve eğlenme gereksinimlerini gidermek ũzere, merkezi ve yerel yŕnetimler oldukça yoğun bir uğraş vermek zorundadırlar.

Bütün bunlara dayanarak kentin oluşumunda birbiri ile ilişkili bazı faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. Yerleşik hayata geçiş ve beslenme ihtiyacının karşılanması için yapılan tarım faaliyetleri, bu çerçevede elde edilen ürünlerin el değişimi için oluşan pazar, aynı süreçte oluşan savunma ve güvenlik ihtiyacı ile birlikte dinsel inanışlar ve son olarak bunların nihai sonucu ticaret ve ticari faaliyetlerin etkileşimi kaynaklı gelişmeler, kentleri oluşturan temel faktörler olmuştur diyebiliriz (Tümtaş, 2012: 1).

1.3. Kent Kuramları

1.3.1. Klasik Kent Kuramları

19. yüzyıl teorisyenleri kent olgusunu, kendi sosyal teorileri ışığında değerlendirmişler ve bundan kaynaklı kenti ele alırken birçok toplumsal faktörü de hesaba katmışlardır. Kent sosyolojisinin tohumları bu dönemde atılmış ancak gelişmiş bir kent sosyolojisinden söz edemeyiz. Marx, Weber ve Simmel kent kavramını yalnız değerlendirmenin doğru olmadığını, bu kavramı, toplum yaşamındaki farklı faktörlerle birlikte ele alınması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Klasik dönem teorisyenleri kentleşme kavramını, kendine has bir durum olarak görmeyip, modernleşmeyle şekillenmiş bir olgu olarak kabul etmişlerdir. Durkheim ve Weber gibi düşünürler kentleşmeyi toplumsal kavramlarla birlikte ele almışlardır. Onlara göre modernleşme döneminde sanayinin gelişmesiyle birlikte, kentleşme oranında çok hızlı bir artış gerçekleşmiş ve kentlerde çok fazla nüfus birikmiştir. Bunun sonucunda kent alanında toplumsal ilişkiler yüzeyselleşmiş ve yabancılaşma, anomi oranında ciddi bir artış gerçekleşmiştir (Mazumdar, 2003).

Marx ve Engels, **ekonomi politik yaklaşımla**, kapitalist ilişkilerin kapitalist kentler ortaya çıkardığını öne sürmüşler ve bu iki yönlü bir değerlendirmeyi gerektirir. Yoğun bir biçimde kentlileşen işçi sınıfı kent alanında birikmeye başlarken, kapitalizmin acı yüzü de kendini göstermeye başlamıştır. İşçi sınıfı sanayisi gelişen ve büyüyen kentlerde kapitalist yapının sömüren, ezen yüzüyle karşı karşıya kalmışlardır (Şengül, 2001). Görüldüğü üzere Marx ve Engels doğrudan kentle alakalı bir kurama sahip değillerdir. Kent ile ilgili fikirlerini toplumsal yaşam ile alakalı teorilerinin diyalektiği çerçevesinde ele aldıklarını söyleyebiliriz.

Weber, kent olgusunu ekonomi ve siyasi örgütlenme kavramlarıyla ilişkilendirerek açıklamıştır. Ona göre kent içinde tarımdan çok ticaretle uğraşın fazla

olması, özerk bir yapısının olması ve kent hayatını düzenleyen kuralların varlığı gerekir. Kent içinde siyasi ve iktisadi koşulların ortaya çıkması, Weber'in **ideal kent tipini** oluşturmaktadır. Sanayi devrimi ile birlikte gelişen toplumlarda kent yaşamının geleneksel yaşamı çökerterek bir yandan insanları büyülediği, bir yandan da tiksindirdiği tezinden hareket eden Weber, Batı toplum yapılarını ve sanayileşme olgusunu incelerken kentleşme üzerinde önemle durmuştur. "Kent tipleri" tipolojisi ile batı toplumlarındaki gelişmiş ülkelerin kentleşme çabalarına açıklık getirmeye çalışmıştır (Sezal, 1992: 31). Bunu yaparken gelişmiş olarak gördüğü 'Batı' dünyasının kentlerini ideal tipler olarak görmüş, 'Doğu' yerleşim alanlarını ise kent niteliklerini taşımadığını ileri sürmüştür.

Simmel, kentin kuruluşu ve gelişmesi gibi konulardan ziyade kent hayatının kişilik üzerindeki etkilerini ve kişilikte meydana getirmiş olduğu değişiklikler üzerine yoğunlaşmıştır. Simmel'e göre kent, modern insanın yaşamında merkezi bir yere sahiptir. Modern hayatın en temel sorunu, devasa toplumsal güçler, tarihsel miras, dış kültür ve teknik karşısında, kişilerin kendi özerklik ve bireyselliklerini koruma çabasından kaynaklanır. Kent gibi, sosyal ilişkilerin çok geniş ve karmaşık bir şekil aldığı sosyal çevre içerisinde yaşayan birey, sürekli değişen, çoğu zaman birbiriyle çatışan birçok durumla karşı karşıyadır. Bunun için, kendisini dış dünyanın değişmelerinden, çatışmalarından ve tehlikelerinden koruyabilecek bir kişilik yapısı geliştirmek zorundadır. Buna ulaşabilmek amacıyla kent insanı, artık köyde yaşayan bir insan gibi kalbiyle, yani duygularıyla değil, tam tersine beyniyle, düşüncesiyle hareket edecektir (Simmel, 1996: 82). Ona göre kent içinde topluluk kavramı, yerini, kendine de yabancılaşan bireye bırakmıştır.

Simmel'e göre kent içinde birçok şey iç içe geçmiştir. Kenti, aynı zamanda bireylerin yoğun bir toplumsal ilişki örüntüsü içinde oldukları bir alan gibi görmektedir. Para bireyleri nesneleştiren, araçsallaştıran bir araçtır. Parasal ilişki gayri samimi ve yüzeysel ilişkiler doğurur. Kent içinde ilişkiler çok fazla rasyonelleştirilmiştir. Bireyler parayı merkeze alarak insani ilişkileri ikinci plana itmiştir. Artık samimi olmayan, yüzeysel, çıkar temelli insan ilişkileri söz konusudur (Martindale, 2005: 35). Simmel bu yaklaşımıyla kent insanının **yabancılaştığını** ifade etmektedir.

1.3.2. Chicago Okulu

Chicago Okulu, 20.yüzyılın başından itibaren ortaya koyduğu fikirler ve çalışmalar ile kentle ilgili konularda önemli derecede söz sahibi olmuştur. Kendi dönemi içerisinde kent ile ilgili çalışmalarında etkisini hissettiren bu okul, kendinden söz ettirmeyi başarmış ve kent çalışmalarında örnek alınacak bir seviyeyi yakalamıştır.

Amerika'da gelişen ulaşım olanakları ve ekonomik gelişmeler Chicago'yu çok uzun demiryolu ağına sahip kenti konumuna getirip şehrin değişip, dönüşüp, gelişmiş bir kent olmasına olanak sağlamıştır. Chicago'nun kontrol edilemez bir şekilde büyümesi, toplumsal nitelikleri de etkisi altına almıştır. Kuzey'in topyekûn zenginleşmeye başladığı ve ABD'nin dünyanın geri kalanı için bir cazibe merkezi olduğu bu dönemde, Chicago, modernliğin temsilcisi ve ABD imajının kendisinde vücut bulduğu bir yer olarak ortaya çıkmış ve özellikle vaat ettiği yaşam ve çalışma koşullarıyla, hemen her coğrafyadan insanların akın ettiği bir şehir haline gelmiştir. Daha iyi yaşam şartlarına kavuşmak için Chicago'ya gelenler arasında Güneyli siyahiler başı çekmiştir. Güneyli siyahiler eski yurtlarında sahip olmadıkları haklara ve daha iyi yaşam şartlarına kavuşmak umuduyla Chicago'ya göç ederlerken, kent en fazla göçmen grubun yaşadığı yer konumuna gelmiş (Bal, 2011: 184).

Chicago'nun hızlı büyümesi, gelişmesi çok yoğun göçlere yol açmış ve siyahi nüfusunda hızla bu kentte artması beraberinde bazı toplumsal sorunların da ortaya çıkmasına yol açmıştır. Toplumsal problemlerin baş göstermesi dikkatleri bu kente çekmiş birçok sosyal bilimci bu kentle ilgilenmeye başlamıştır. Chicago Okulu, yaptığı araştırmalarla kentte bireylerin davranışlarını ve özelliklerini gözleme yoluyla kenti açıklamaya çalışan okul olarak ortaya çıkmış, kent sosyolojisi alanında önemli bir yere sahip olmuştur.

1920'lerden 1940'lara kadar Chicago Üniversitesiyle bağlantılı olan Robert E. Park, Ernest Burgess ve Louis Wirth, uzun yıllar boyunca kent sosyolojisindeki araştırmaların ve teorilerin ana temellerini teşkil eden fikirleri geliştirmişlerdir. Chicago Okulu'nun kent sosyolojisinin düşünsel kökenlerinin tıpkı Alman Sosyoloji geleneğindeki gibi iki katmanı vardı. Bunlar Doğa Bilimleri ve Kültür Bilimleridir. Chicago Okulu üyeleri, Hobbescu doğa durumunda toplumsal düzen nasıl mümkündür sorusunun cevabını Alman geleneğinden gelen yorum çerçeveleriyle ilişkili biçimde kültür kavramında aramışlardır (Arli, 2012: 129).

Park, Burgess ve Mckenzie tarafından Chicago kenti üzerine yürütülen çalışmalarda pozitivist bir tavırla bitki ve hayvan ekolojisindeki kavramlar sosyoloji alanına aktarılmış ve bu da sosyal bilimler alanında “**insan ekolojisi**” kavramının doğmasına sebep olmuştur. İnsan ekolojisinin araştırma birimi, belli bir coğrafi ve kültürel yaşama yeri içerisinde bulunan insanların meydana getirmiş oldukları yerleşme gruplarıdır. Her yerleşme grubu hem kendi içerisindeki hem de diğer gruplarda bulunan elemanlarla karşılıklı bağıllık ve ilişkililik ağı içerisinde. Her unsur yaşamak için gerekli olan şeyleri sağlamak bakımından uzmanlaşma ve işbölümü sistemi içinde olmak durumunda olduğu için bir denge halini ifade eden ekolojik düzen meydana gelmektedir (Yörükan, 1968: 47-49). Chicago Okulu temsilcilerinin ortaya koydukları akademik çalışmalarda da kendiliğinden oluşan düzen vurgusu vardır. Chicago Okulu temsilcileri Darwin’in kavramsallaştırdığı “denge halindeki ekolojik düzen” fikrinden etkilenmişlerdir (Aslanoğlu, 1998: 27). Görüldüğü üzere kentte yaşayan bireylerin hareketlerini tanımlarken, bitki ve hayvan sosyolojisinin temel tezlerinden yararlanan Chicago Okulu temsilcileri, kenti kendiliğinden dengeye oturacak bir eko-sistem ya da organizma olarak gördüklerini söylemek mümkündür.

Park’ın öğrencileri Burgess ve McKenzie bu sosyal ekoloji düşüncesini, kentsel yapıyı merkezden dışa doğru uzanan bir dizi ortak merkezli halkalar şeklinde gösteren ünlü “Bull’s eye” (Boğa Gözü) modeline dönüştürdüler. Bu modelde kent bir merkez etrafında birbirini takip eden halkalar biçiminde tanımlanmıştır. Ancak modelin kentin gelişiminde ve yerleşiminde topoğrafyayı dikkate almayan, düzenli çizgilerle kentsel değişimi açıklamaya çalışan ve siyasal aktörlerin planlama süreçlerini göz ardı eden yaklaşımı, kent bilimciler tarafından kabul görmemiştir (Keleş, 1972: 6). Bu modelin, birden çok merkeze sahip ve ulaşım hatlarının ve olanaklarının önemli belirleyiciler olarak görüldüğü metropol kentler için kavramsal bir çerçeve olma niteliği bulunmamaktadır.

Chicago Okulu temsilcilerinden önemli bir isim de Louis Wirth’dır. Kentliliği **bir yaşam biçimi** olarak görmekte ve ona göre kentlerde bireyler, haneleri yan yana olmasına karşın birbirlerinden bihaber yaşamaktadır. Kentte bireyler, maddi açıdan birbirlerine yakın fakat manevi açıdan çok uzaktırlar. ‘Uzak, soğuk ve bezgin görünüm’ bir yönüyle, kentli bireyin çıkarlarını koruma görevi görür (Wirth, 2002: 85).

Wirth, “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme” makalesinde kenti tanımlarken daha öncesinde sadece nüfus üzerinden yapılan tanımlamaların yetersiz kalacağından hareketle nüfusun büyüklüğü ile birlikte heterojenliğin ve yoğunluğun da kent tanımı için önemli olduğunu ortaya koymuştur. Wirth kentsel ve kırsal alanlar arasındaki toplumsal örüntülerdeki farklılıkların üç temel sebebi olduğunu ileri sürmüştür:

Ayırım, kayıtsızlık ve toplumsal mesafe yaratan büyüklük; belirli roller yardımıyla insanların birbirleriyle ilişki kurmasını sağlayan, bu tür rollerin sahipleri arasında kentsel ayrımı ve daha büyük formel düzenlemeleri gerektiren yoğunluk; hiç kimsenin kendilerine tam bağlılığı emretmediği, dolayısıyla insanların farklı ve değişken statülere sahip oldukları, farklı toplumsal çevrelere katıldıkları anlamına gelen heterojenlik. (Urry, 1999: 21)

Kent içindeki ilişkiler yüzeysel, resmi, samimi olmaktan uzak ve çıkar temellidir. Ekolojik görüşten yola çıkarak Wirth, bireylerin tıpkı doğada olduğu gibi kalabalıklaşan kentlerde farklılaşarak kendine benzeyenlerle, küçük gruplar kuracağına kaçınılmaz olduğunu ileri sürmüştür (Wirth, 2002: 82-85). Wirth’in kuramını önemli kılan onun kent hayatını, tek başına ele alınması gereken bir olgu olarak görüp incelemesidir. O’na göre kent sadece yaşanılan bir mekân değil, bireyleri etkileyen ve onlardan etkilenen kültürel, toplumsal, ekonomik öğeleri bir arada toplayan bir bütündür.

1.3.3. Çağdaş Kent Yaklaşımları

Klasik yaklaşım ve Chicago Okulu yaklaşımlarından sonra 1970’li yıllarla birlikte başını Henri Lefebvre, David Harvey ve Manuel Castells gibi düşünürlerin öncülük ettiği bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşıma göre kenti, kapitalist üretim süreçleriyle ele almak gerekir.

Lefebvre’e göre mekân, **toplumsal bir üründür** ve her üretim biçimi kendi mekânını yaratmaktadır. Bu durumda mekânın üretim sürecinde yaratılan yeni mekânlar aynı zamanda yeni toplumsal ilişkiler yaratmaktadır. Lefebvre, kapitalist sistemin, kentin gelişimi için yapılan projeleri rant alanı olarak gördüğünü ileri sürmektedir (Koçak, 2008: 225). O, kapitalizmin mekânı kuşatarak şekillendirdiğini ve her defasında yeniden ürettiğini ve bu yolla mekânda yer edindiğini, mekâna yerleştiğini ifade etmektedir.

Lefebvre’ye göre kentsel mekânın üretimi, zorunlu olarak ona bağlı sosyal ilişkilerin yeniden üretimini de kapsamakta ve bu manada kentsel mekânın üretimi, kentin sadece fiziksel alanlarının planlamasından daha fazla olarak kent yaşamının bütün boyutlarıyla üretimi ve yeniden üretimini kapsamaktadır (Lefebvre, 2013: 367).

Buradan hareketle Lefebvre, kenti sadece üretim ilişkileri ile açıklayan klasik yaklaşıma karşı, üretim ilişkileri ve yeniden üretim ilişkileri ile birlikte toplumsal alan ile ilişkisi üzerinden açıklamaya çalıştığını söyleyebiliriz.

Chicago Okulu kent tanımlaması yaparken onu tıpkı bir canlıymış gibi değerlendirme üzerine yoğunlaşmışken, Lefebvre, Chicago Okulu'nu, geliştirdiği mekanı aşırı basitleştiren kent tanımı sebebiyle ve sosyal olguları ekoloji bilimine dayandıran aşırı derecede indirgemeci pozitivist yaklaşımı nedeniyle eleştirmiştir. Lefebvre'e göre kent sosyolojisi ile hayvan sosyolojisi arasında ilişki kurulurken sadece kent yaşamı değil, hayvanlar dünyasındaki yaşam da aynı şekilde aşırı derecede basite indirgenmiştir. Bu durumu 'Kentsel Devrim' adlı eserinde şu şekilde değerlendirmiştir:

19. Yüzyılın sonlarına doğru, son derece indirgemeci olan ve bunu bilinçsizce yapan bir kent düşüncesi (böyle bir şeyden söz edilebilirse) mesken kelimesini bir tarafa bırakıp tam anlamıyla parantez içerisine aldı; "insanoğlu"nu yeme, uyuma, üreme gibi birkaç temel eylemle sınırlandıran, basitleştirilmiş bir işlev olarak yaşam alanı terimini tasarladı. Bahsi geçen temel işlevsel eylemlerin hayvani olduğu bile söylenemez. Hayvanlık, daha karmaşık bir kendiliğindenliğe sahiptir. (Lefebvre, 2013: 79)

Lefebvre'e göre üzerinde durulması gereken şey, mekân dediğimiz olgunun kapitalist anlayışın hakim olduğu yerlerde ne şekilde kendini var ettiği bununla birlikte bu anlayışın ne gibi çelişkiler doğurduğunun analiz edilip ortaya konulmasıdır (Aslanoğlu, 1998: 67). Bu yaklaşımla mekânın, coğrafi özelliğini kaybedip kapitalizmin kendini görünür kılma aracı haline dönüştüğünü ifade edebiliriz.

David Harvey ise kent ile ilgili çalışmalarında daha çok kapitalist sistemin kenti sömürüsü üzerine yoğunlaşmaktadır. Harvey kenti, **sermaye birikim süreçleri** çerçevesinde kavramsallaştırmaktadır. Ona göre, "kentsel süreç, üretim, dolaşım, değişim ve tüketim için maddi altyapının yaratımını ifade etmektedir" (Harvey, 2003: 113). Bu sebeple Harvey kentin, kapitalist üretim süreçleriyle anlam kazandığını, ondan bağımsız ele alınamayacağını ifade etmektedir

Harvey, kentleşmenin gelişim sürecini kapitalist anlayıştan bağımsız değerlendirmeyi doğru görmemektedir. Ona göre, kapitalizmin egemen olduğu kentlerdeki sermaye sahiplerinin, bazı zamanlar yaşanan ekonomik bunalımı, sermayeyi arttırmanın bir aracı olarak görmesi kentleşmeyi arttırmaktadır. Harvey, kapitalislerin daha çok kazanma hırsı, kentleri, bugünkü gelişmişlik düzeyine yükselttiğini dile getirmiştir (Akın, 2007: 48). Harvey, kapitalist üretim sürecinde şirketlerin üretime yönelik makine ve hammaddeler için yatırım yapmak yerine artık mekânsal alanlara ve

gayrimenkule yatırım yapmaya başladıklarını ileri sürmüştür. Kentsel alanda gerçekleşen yatırımlar kenti yeniden şekillendirmektedir. Büyük sermaye sahipleri, sıkıntılı dönemlerden çıkış yolu için kent alanında yaptıkları yatırımları rant dönüştürme yolunu seçmektedirler.

Castells'e göre kentler ilk olarak birlikte tüketimin yapıldığı alanlardır. Kentte yaşayan bireyler birçok alanda ortak tüketim sergilemektedirler. Kentli her bireyin ihtiyaç duyduğu ikamet edecek bir konut, meslek ve gelişim için eğitim merkezleri, sağlık kuruluşları, seyahat için ulaşım araçları vb. bulunması gerekir. Devlet, bu hizmetlerin üretimi ve yeniden üretimi için emek gücüne ihtiyaç duyduğundan, bu alanlara müdahil olmaktadır (Gottdiener, 2001). Belirttiğimiz gibi, devletin ana hedefi, ortak tüketim materyallerini temin ederek, emekçilerin temel hayati gereksinimlerini sağlayarak, işgücünün yeniden üretimini de sağlamış olmaktadır. Bundan kaynaklı kentler için işgücünün yeniden üretildiği alanlar olarak niteleyebiliriz.

Castells kenti değerlendirirken, **emek gücünün yeniden üretimi** kavramı üzerinde önemle durmaktadır. Castells'in kent ile ilgili çalışmalarındaki önemi özellikle üretim aşamalarındaki çarpık mantığı, kentleşme üzerinden açıklamasıdır. Ona göre devlet için kentler bundan böyle üretim merkezleri değil tüketim merkezleridir. Bu yönüyle devletin, emek gücünün 'yeniden üretilmesi' için gerekli olan kasaba ve kentlere özel bir anlam yüklediğini iddia etmiştir. Devlet tarafından sunulan bu hizmetlerin her biri ve kolektif olarak sağlandıkları için 'siyasallaşmaktadır'. Bu sebeple ortaya çıkan şey, bu kolektif tüketim biçimleri içinde ve çevresinde yoğunlaşan bir kentsel politika alanıdır (Özdemir, 2011).

Castells'e göre, kentleri kavramanın yolu kent içindeki mekânların nasıl şekillendikleri ve nasıl dönüştüklerini anlamaktan geçmektedir. Kent alanının mimari özellikleri, farklı sosyal gruplar arasındaki mücadeleleri yansıtır. Bu duruma örnek olarak yüksek katlı plazalar, daha fazla kazanmak amacıyla inşa edileceği gibi, bilim ve tekniğin ilerlemesi vasıtasıyla sermayenin kentler üzerindeki kuvvetini temsil eder (Güçlü, 2002). Castells, ortak tüketimi ile birlikte etrafındaki toplum içindeki mücadeleleri kentsel kavramlarla merkeze almıştır. Castells, mekânın ne şekilde ortaya çıktığı sorunsalından, kent sorunlarının ne şekilde ortaya çıktığı sorunsalı üzerine yoğunlaşmıştır.

1.3.4. Küreselleşen Kentler Bağlamında Dünya Kentleri Kuramı

Günümüzde teknolojideki gelişmeler neticesinde ulaşım ve iletişim ağlarının gelişmesi ile birlikte birçok kent, iç ve dış göçle oldukça büyümüştür. Yoğun göçler sonucunda bazı kentlerin nüfusları milyonlara hatta on milyonlara ulaşmıştır. Küreselleşen dünya, bireylerin yaşamında değişikliklere yol açtığı gibi değişen bu bireylerin yaşadığı alanlar olan kentleri de değiştirmektedir (Yırtıcı, 2005: 9).

Dünya kenti kavramını ilk Friedmann kullanmıştır. Ona göre dünya kenti, küresel ekonominin kontrol, yönetim ve organizasyon merkezidir. Sassen ise dünya kentinin, Friedmann'ın öne sürdüğü üzere sadece ortak tüketim alanların merkezi noktaları değil, aynı zamanda üretimin de yapıldığı yerler olduğunu dile getirmektedir (Çadircı, 2006: 25).

Siyasiler, dünya kenti kavramını kendi politik çıkarları çerçevesinde ele alıp siyasi ranta dönüştürmektedirler. Siyasi egemenler, yönettikleri şehirleri küreselleştirmek adına benzer kentsel planlamalar geliştirmektedirler. Gelişmiş ülkeler ile birlikte gelişmekte olan ülkeler de, dünya kenti söyleminin vurguladığı ilerlemedeki başarı seviyesini tutturmak, yatırımları kendi bölgesine yönlendirmek, küresel anlamda merkezi bir konuma yükselmek için çok sayıda planlama yapmaktadır. Bu ise kentleri metalaştırmakta ve birbirinin kopyası kentler yaratmaktadır (Öktem, 2006: 55). Bu yaklaşımı destekleyen birçok emare görmekteyiz günümüzde. Artık ülkelerden ziyade kentler ön plana çıkmaktadır. Dubai herkes bilir ama onun Birleşik Arap Emirliklerinin bir kenti olduğunu çok kimse bilememektedir. Ülkemizde özellikle İstanbul'da yapılan büyük projeler(Kanal İstanbul, 3.Havalimanı, Marmaray) İstanbul'u dünya kenti yapma çabalarıdır.

1.4. Kentleşme

Kırsal alanlardan kentlere yönelen nüfus hareketleri, ülkelerin toplumsal ve ekonomik yapısını biçimlendiren temel öğelerden birisidir. Toplumsal ve ekonomik değişmelerin etkileri ile kırdan başlayarak kentlere yönelen göçler “kentleşme” olgusunu ortaya çıkarır. Günümüzde özellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler hızlı bir kentleşme süreci yaşamaktadır.

Kentleşmeyi, basit manada, kent sayısındaki ve kent içinde ikamet eden nüfustaki artış olarak niteleyebiliriz. Kent nüfusu, özellikle kırsal alanlardan göçle gelen

bireylerle ve doğumların ölüm sayılarını geçmesiyle artmaktadır. Eğitim alanındaki ilerlemelerle bilinç düzeyinin yükselmesi sağlanmış bu da aile planlamaları yapılmasını sağlayarak doğum oranının düştüğünü ileri sürebiliriz. Doğum oranındaki düşüş bir gerçeklikse, gelişmiş ülkelerdeki nüfus artışının göçlerle gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Kentleşme basit manada demografik tanımı yapılabilir. Fakat kentleşme kavramını sadece bu açıdan ele alırsak eksik ve hatalı bir tanım olur. Kentleşme kavramını ele alırken, kentleşmeyi doğuran göç kavramının birlikte değerlendirilmesi ve bunun toplumsal arka planının da göz ardı edilmemesi gerekir. Bütün bunları birlikte düşünürsek şöyle bir tanım yapılabilir: Sanayi alanındaki ilerlemelerin etkisiyle kent sayısında bir artışın gerçekleşmesi ve günümüz kentlerinin büyüüp gelişmesini sağlayan, toplumda örgütlenme yaratan aynı zamanda uzmanlaşmanın var olduğu, bireylerde kent yaşamına has davranışlara sebep olan bir olgudur (Keleş, 2008: 25-26).

Kentleşme belirli bir zamana ve ülkeye göre, kent olarak kabul edilen yerleşme birimlerinde nüfus yoğunlaşma hızı veya oranını vermektedir. Bu nüfusun değişimi ile birlikte görülen ekonomik ve toplumsal değişmeyi de belirleyen bir süreçtir (Tatlidil, 1989: 4). Tolan kentleşmenin Batıda sanayileşmeye paralel olarak geliştiğini oysa birçok Afrika, Latin Amerika ülkesinde ve kısmen Asya’da kentleşmenin başlaması ve kentlerin doğuşunun 19. Yüzyıl sömürgeciliği ile birlikte yaşandığını belirtir. (Tolan, 1991: 161-163). İhsan Sezal, kentleşmeyi “dar mekanlı” cemaat hayatından, “geniş mekanlı” bir cemiyet (toplum) hayatına geçiş ve bu ikinci yaşama şekline göre yeni “sosyal münasebetler”e göre ve bunun gerektirdiği “yeni teşkilatlanmalara giriş” olarak açıklar (1992: 22). Görüldüğü üzere kentin dinamik yapısından kaynaklı birçok tanımlaması söz konusudur.

Kentleşme hareketi, zaman içindeki bir değişmeyi anlatır. Bir ülkenin ya da bölgenin kentleşme derecesi ya da kentleşme düzeyi denildiğinde, o ülkenin ya da bölgenin nüfusunun belli bir tarihte, belli bir tanıma göre kent sayılan yerleşme birimlerinde yaşayan oranı anlaşılır. Şu halde kentleşme hareketi, demografik tanımıyla, belli bir süre içinde kentleşme oranında yer alan değişiklik olarak görülebilir. Kentleşme, kentin sayısal ve coğrafi boyutuna etki ederken toplumsal hayat da bu etki neticesinde şekillenir. Bu evrede kentleşmenin sahip olduğu niteliklerle kentin ve toplumsal hayatın konumlanışı paralellik gösterir. Kentin fiziki yapısı ve sosyal yaşamı sürecin etkisiyle farklılaşmakla birlikte süreç aynı zamanda birtakım yeniliklerin de

başlangıcına neden olur. Üzerinde önemle durulması gereken husus değişimin "niçin" olduğu türünden bir soru değil, değişimin hangi yönde ve gelecekte alacağı görünümün ne olacağıdır. Bu soruyu yanıtlama girişimi aynı zamanda kent toplumunun niteliğine ve geleceğine ilişkin yanıt arama girişimidir.

Ruşen Keleş'e göre kentleşmenin kaynağında birbirine bağlı ve karşılıklı etkileşime sahip ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyo-psikolojik gibi sebepler yer almaktadır. Makineleşme ile tarımda çalışan insan sayısının azalması, çalışma alanlarının daralması ile kırsal itici, sanayinin kentsel alanlarda yoğunlaşması, iş imkanlarının çoğalması, sahip olduğu ekonomik potansiyeli ve ayrıcalıkları ile kentin çekici hale dönüşmesi kentleşmenin ekonomik kaynağını oluşturmaktadır. Teknolojik gelişmelerle üretim, ulaşım ve iletişimde sağlanan kolaylıklar ile siyasal faktörler olarak sıralayacağımız yönetim yapısı, hukuki ve siyasi kararlar da kentleşmeye etki eden diğer faktörlerdir (Keleş, 2008: 25).

Bunlarla birlikte Keleş'e göre siyasal anlaşmazlıklar ve savaş faktörü de tarihsel örnekleri düşünüldüğünde kentleşmeyi etkileyici bir nitelik taşımaktadır. Siyasi otoritelerin kent ile ilgili kararları da kentleşme üzerinde ciddi etkisi olmaktadır. Bir şehrin başkent yapılması kararı sadece o kenti etkilemez aynı anda komşu kentlerin de nüfus hareketlerinde değişime yol açar. 1920'de sadece 20 bin nüfusu barındıran Ankara, ülkenin başkenti olduktan sonra, 50 yıl içinde 2 milyonluk bir kente dönüşmüştür. İç Anadolu Bölgesinin kentleşmedeki oranının 1947'de %11 den 1997'de %65,6 ya yükselmesinde, Ankara etkisini göz ardı edemeyiz (Keleş, 2008: 35-36).

Kentsel yaşam ile kırsal yaşam arasındaki farklılıklar, kırsal yaşayanların yerleşim yeri önceliğini kentten yana kullanmaları, birçok açıdan kenti köyden üstün tutmaları, kenti daha rahat yaşanılabilir ve elverişli koşullara sahip bir mekân olarak görmeleri ve kentte yaşamayı ayrıcalıklı olarak algılamaları da kentleşmenin kaynağında yer alan sosyo-psikolojik nedenler olarak sıralanabilir.

Sanayileşme ile geleneksel kent yapısının değiştiği ve kentleşmenin arttığı görülmüştür. 18. yüzyılda Batı Avrupa'da başlayan sanayi devrimi sosyal yapıda köklü değişikliklere neden olmuştur. Yani modern anlamda kentleşme ve kentsel toplum büyük ölçüde sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan bir olgudur. Kentsel yaşamın yaygınlık kazanması ve kent kavramının gelişme, ilerleme, ekonomik büyüme ve bütün anlamıyla organize edilmiş bir sosyal yaşam olarak görülmeye başlaması son 150 yılda

gerçekleşen sanayileşme sürecinin bir ürünüdür. Kısacası sanayi devrimi, bir kentsel devrimi de beraberinde getirmiştir.

Sanayileşme öncesi kentleşme, tarımın ilerlemesi ve elde edilen üründe artış olmasının bir sonucu iken, sanayileşmenin başlamasıyla kentleşme daha başka unsurların etkisi altında kalarak gelişmiştir. Bu sebeple kentleşme ile sanayileşmenin birbirlerini karşılıklı olarak etkilediği söylenebilir. Kentleşme tarımdaki ve sanayideki değişmelerin ortaya çıkardığı bir sonuçtur. Yani, kentleşme, teknolojideki gelişmelerin, tarımsal ve tarımsal olmayan üretim biçimi ve ilişkilerindeki değişmelerin bir sonucudur. Kentleşme aynı zamanda, toplumsal değişme sürecini önemli ölçüde etkileyen ve bazı toplumlarda da hızlandıran bir olgudur (Kartal, 1978: 4).

Kentleşme Sanayi Devrimi ile varlığını hızlıca hissettirmeye başlamış, benzer hızla toplumsal yapıya etki etmiş ve köklü değişimleri meydana getirmiştir. Devrim'in temposuna ayak uydurabilecek donanımlara sahip olan toplumlar süreli sıkıntıları yaşayıp aşarak hızlı kentleşmenin olumsuz neticelerini büyük boyutlara ulaştırmadan atlatırken, donanımlı olmayan toplumlar ise henüz atlatmayı başaramamıştır. Esasında değişimin kendisi de sanayileşme ile birlikte değişime uğramıştır. Mesela 2 milyon yıl, insanlar mekânı avcılık ve toplayıcılık için kullanmışlardır. Ondan sonra tarım başlamıştır (neolitik devir). Ortaya çıkan yerleşme tarzıyla o zamanın şehirlerinin değişip de ortaya yeni bir tür şehrin çıkma süreci 10 bin yıl kadar bir vakit almıştır, 8 bin yıllarından ortalama 19. yüzyıla kadar, 10 bin yıl kadar insanlık tarihinde temelde düzeni değişmemiştir. Ondan sonraki değişme, son derece hızlı ve temeldedir ve başka türlü bir değişmedir. Yani sanayi toplumu başladıktan sonraki yerleşme ve şehirleşme, daha önceki şehirlerle yapı bakımından ve yerleşme düzeni bakımından kıyaslanamaz (Kıray, 2006: 264). Bu durum kentlerin toplumların geleceğini belirleyecek önemli unsurlar arasında yer aldığı ve alacağı temel göstergelerinden biridir. Bu sebeple kent toplumunun geleceği bir bakıma ülkenin geleceği olmaktadır.

Kentleşme sahip olduğu nitelikleri ölçüsünde kentsel yerleşmelerde yalnızca ilerleme anlamında yenilikler yaratmaz, kentsel yaşamda daha önce bulunmayan bazı problematik süreçlerin de varlığına yol açabilir. Türkiye'de iç ve dış dinamiklerin etkisiyle tarımda meydana gelen değişimler; makineleşme, düşük gelir, geçim sıkıntısı, ekilebilir toprakların azalması ve işsizlik, özetle kırsal itici faktörleri Türkiye'de kentleşmenin başlangıcı ve hızına etki etmiş, ilerleyen zamanlarda bu faktörlere kentin

çekici gücünün (iş olanaklarının kıra oranla yüksek olması, eğitim, sağlık ve hizmet alanlarındaki imkânlar) eklenmesi ile kentleşmenin hızı artarak devam etmiştir. Pazara dönük üretime geçiş ile birlikte, büyük yatırım gereken durumda, 250 dönümden az toprağı olan köylüler, genellikle büyük borçlar altına girmişler ve bunun sonucunda %20-%25'i yirmi yıl içinde topraklarını yitirmişler, ya tarımda ücretli işçi olmuşlar ya da kentlere göç etmişlerdir (Kıray, 2007: 95-97).

Kentleşmenin temel kaynaklarından biri olan iç göçler ile kentleşmenin yapısal özellikleri arasında paralellik söz konusudur. Kentlerin nüfus artışıdaki en büyük pay hiç kuşkusuz iç göçlere aittir. Bu nedenle iç göç olgusunu ortaya çıkaran belki daha da önemlisi hızlandıran temel faktörler aynı zamanda kentleşmenin de nedenleri sayılmaktadır. İç göçlerin niceliğı, niteliğı ve sonuçları kentleşmeyi şekillendiren temel olgulardır. Benzer Şekilde iç göçleri ortaya çıkaran yapısal değişimlerin niteliğı de göç olgusunun analizinde aynı öneme sahiptir. Bunlarla birlikte, temel problem göçün varlığında değil göçün meydana geliş biçiminde ve istenilmeyen neticeleri varlığa dönüştürmesinde yatmaktadır.

1.4.1. Kentleşmeyi Ortaya Çıkaran Nedenler

Kentleşme, birçok değişkeni barındıran, nedenleriyle toplum üzerinde ciddi etkisi olan bir olgudur. Özellikle sanayinin geliştiğı ülkelerde, kentleşme çok fazla toplumsal sorunun kaynağı olmamıştır. Gelişmiş ülkelerde kentleşme, sanayileşmenin artmasıyla paralel gelişmiştir. Oysa Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ya da gelişmemiş bölgelerde kentleşme sanayi alanlarının yeteri düzeyde artmamasına rağmen kent alanlarına yoğun yığılmalar gerçekleştiğinden bu alanlar, birçok toplumsal sorunun da kaynağı haline gelmiştir. Bu açıdan kentleşmenin nedenlerini ortaya koymak, kentleşmeyi daha iyi kavramamızı sağlayacaktır.

1.4.1.1. İtici nedenler

Kentleşmede kırsalın nüfusu tutamaması ve kendi dönüşümünü sağlayamaması önemli bir faktördür. Kırsaldaki nüfus adeta kentlere doğru itilmektedir. Bunda etkili olan hususlardan birisi tarımda yaşanan teknolojik dönüşümdür. Traktör ve biçerdöver gibi araçların tarımda kullanılmaya başlaması gizli işsizlik doğurmuş, açığa çıkan nüfus kentlere yönelmiştir. Toprak yetersizliğı ve toprağın miraslarla parçalanması veya

Karadeniz Bölgesindeki gibi toprağın mevcut nüfusun ihtiyaçlarını karşılayamaması kırsalın iticiliğini arttırmaktadır. Yine kırsal kesimdeki durağan yaşam ve aşırı nüfus artışı bu yörelerin nüfus ihracına sebep olmaktadır. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için kırsalın iticiliği kentleşme açısından çok önemli bir etkidir (Kongar, 2001: 551).

Az gelişmiş ülkelerde, tarımın verimliliği ve kişi başına düşen tarımsal gelir, köylülüğü köyünde tutmaya yetmeyecek kadar düşüktür. Ekonomik nedenlerden dolayı köyünde beslenemeyen, gelecek için güvence bulamayan nüfusu kent merkezlerine iten nedenlerdir (Erkan, 2010: 68).

1.4.1.2. Teknolojik Nedenler

Sanayinin çok ilerlemesinin kentleşme üzerinde büyük bir etki yarattığını daha önce dile getirmiştik. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak sanayide birçok yeni makinanın icadı, üretimin oldukça artmasına yol açarak yeni işletmelerin kurulmasına olanak sağlamıştır. Bütün bu gelişmeler yeni emekçilere ihtiyacı doğurmuş ve sanayi bölgelerine akın başlayarak sanayi tesislerinin civarlarının dolmasıyla kentleşme hızla artmıştır. Ulaşım alanındaki ilerlemeler kentleşmeyi iki şekilde etkilemiştir. Daha önce kısıtlı ulaşım nedeniyle yalnızca çevresi için mal üreten küçük sanayi kuruluşları, ulaşım alanındaki gelişmelerle birlikte önemli ve büyük üretim merkezleri haline dönüşmüşlerdir. Bunun yanında, ulaşımın kolaylaşması, insanların bir yerden başka bir yere rahatça hareket edebilme olanağını ortaya çıkarmıştır (İşbir, 1986: 21). Daha iyi iş ve hayat standartlarına ulaşmak isteyen bireyler, kolaylaşan ulaşım olanaklarıyla beraber sanayi alanları çevresinde yaşama imkanına kavuşmuşlardır.

Ulaşım teknolojilerindeki ilerlemeler, bireylerin basit bir şekilde hareket etmelerini kolaylaştırmakla beraber; kırdaki yaşayan bireylerin yeni pazarlara erişmelerini de basitleştirmiştir. Ulaşımın kolaylaşması aynı zamanda kırsalın kent alanıyla etkileşimi artmıştır. Ulaşım ile haberleşmedeki gelişmelerin kentleşme üzerinde büyük bir etkisi olmuştur (Erkan, 2010: 70). İletişim teknolojisindeki ilerlemeler sayesinde dünyadaki her gelişme, çok hızlı ve kolay bir şekilde dünyanın her tarafına yayılmıştır. Bu durum bireylerin hareket alanını genişletmiş ve çok büyük nüfusların yer değiştirmesine sebep olup, kent alanında birikmesine yol açmıştır.

1.4.1.3. Çekici Sebepler

Kent alanları, olanaklar yönünden kırsal kesimden çok daha caziptir. Kentler, sosyo-kültürel donatılar, eğitim-sağlık hizmetlerinin yeterliliği, iş olanaklarının varlığı gibi cezbedici yönleri ile sürekli çekim merkezleri olmayı başarmıştır.

Gelişmekte olup sanayileşme alanında ilerleme kaydeden kentler, çalışma olanakları kırsal kesime kıyasla fazladır. Kentlerdeki teknolojik gelişmeler sonucu ekonominin iyileşmesi, beraberinde üretimi arttırmaktadır. Kentlerin cazibe alanları olmasının bir sebebi de kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin var olabilmesidir. Bundan kaynaklı özellikle kırsal alanlardan göçle gelmiş, tarım ve hayvancılık dışında bir vasfı bulunmayan bireylerin, bu sektörde kolayca yer bulduğu görülmektedir. Kayıt dışı ekonomik faaliyetler şunlardır; sokak satıcısı, hamallık, değnekçilik, vb. olup, yokluğunda ekonomik piyasa üzerinde etkisi bulunmayan işler diye adlandırılır. Bu sektörün varlığı, kırsal kesimden göçü hızlandırdığını kolayca söyleyebiliriz (Erkan, 2010: 68).

1.4.1.4. Ekonomik Nedenler

Kentleşmeyi ortaya çıkaran ekonomik sebeplerin başında, köyde yaşayan nüfusun köyünden göç etmesine yol açacak tarım alanındaki gelişmeler gelmektedir. Tarım alanında gelişmiş üretim tekniklerinin yaygınlaşmaya başlaması, tarım alanında eski tekniklerin önemini yitirmesi, bunun ötesinde tarımsal üretimi geliştiren yeni teknolojilerin kullanılması, tarım alanında çalışan işçiye olan ihtiyacın azalmasına neden olmuştur (Yılmaz, 2006: 45). Keleş, az gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerde, tarımdaki verimin düşük olması ve geçimini tarımdan sağlayan köylü bireyleri yaşadıkları yerde tutmaya yetmeyecek düzeyde olması, toprakların adaletsiz dağılımı, tarıma elverişli toprakların parçalanmış durumu ve erozyon itici sebepleri oluşturmaktadır (Keleş, 2008: 23-25).

Ekonomik sebeplerin bir bölümü ise kırsalda yaşayan nüfusun kent alanlarına yönelmesine yol açmaktadır. Bu gibi etmenlere olumlu göç sebepleri demek mümkündür (Keleş, 2008: 26). İş olanakları, eğitim alanındaki imkanlar, ulaşım ve iletişim alanındaki ilerlemeler, sağlık koşullarındaki iyileşmeler şehirleri çekici kılan özelliklerin başında gelmektedir.

1.4.1.5. Siyasi Nedenler

Siyasilerin verdiği kararlar, yönetimin yapısal nitelikleri, hukuksal düzenlemeler kentleşme üzerinde önemli derecede etkileri söz konusudur. Tarımsal toprakların mülkiyetini belirleyen kanunlar, sanayiye ve toplumsal refahı yükseltecek kalkınma planları, devletlerarasındaki savaşlar ve politik sürtüşmeler kentleşmeyi etkilemektedir (Keleş, 2008: 24-28). Ülkenin rejim biçimi de kentleşme üzerinde pozitif veya negatif açıdan etkileyebilme gücüne sahip olabilmektedir. Ülkelerin temel hak, özgürlük ve hukuk alanlarında bireylere yaklaşımının olumsuz olması durumunda, kentleşme de bu durumdan olumsuz etkilenmektedir (Özer, 1983: 66).

1.4.1.6. Sosyo-psikolojik Nedenler

Kent alanları ekonomik manada cezbedici olmalarının yanı sıra, sosyal olanaklar bakımından da bireyleri çeken nitelikler taşıyabilir. Kentler çekici özellikler taşıyarsa bile bu doğrultuda duygular beslenmesine yol açar (İsbir, 1986: 22). Kent olanaklarının sosyo-kültürel imkanlar açısından cezbedici olduğu bir gerçektir. Kentlerin, bireyi özgür kılması, geniş bir kitleyle iletişim imkanı sunması, kentli bir birey olma duygusunu paylaşabilme arzusu, kırsal alandan kent alanına taşınmanın bir ilerleme olarak görülmesi, kentleşmenin sosyo-psikolojik sebeplerinin başında gelmektedirler (Keleş, 2008: 25). Bu sebeplerden kaynaklı özellikle kırsal alanlardan kent merkezlerine göç etme yönelimi arttıkça kentleşme oranı da artmaktadır. Fakat bu yönelimin kentleşmeyi etkisi altına alması kent alanına dönük hareketin “sürekli olarak yerleşme” biçiminde bir boyut kazanmasına bağlı olduğunu söylemek gerekir (Sencer, 1979: 210).

1.5. Kentleşme

Kentleşme, kentsel yaşam tarzının teorik ve pratik görünümüne ulaşılması, kent kültürünün kazanılması, kent insanının fikirsel ve eylemsel dünyasında kentliliğe uygun vasıfların meydana gelme sürecidir. Kentsel yaşam tarzı ise kente ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan uygunluktur. Bir ülkenin ya da bir şehrin kentleşme hızı, süreci ve neticesini çeşitli araştırmalarla ortaya koymak, kentleşmenin boyutunu ve neticelerini ortaya koymaktan görece olarak daha kolaydır. Kentleşme toplumsal yapının niceliksel boyutuna, kentleşme ise niteliksel boyutuna etki eder. Kartal'ın söylemiyle ülke kentleşir, nüfus kentleşir (Kartal, 1978: 23). Hızla kentleşmiş Türkiye ve kentleri ne

yazık ki hızla kentlileşmiş bir nüfusa sahip olamamıştır ya da kentli nüfus gelişimi manevi değil daha çok maddi nitelikte olmuştur.

Kentlileşme aynı zamanda süreç içeren bir duruma işaret eder. Bu süreç, kentte yaşayan bireyin kente uygun düşünsel ve eylemsel boyuta ulaşmasının ifadesidir. Kent ve kentli nüfusun sağlıklı gelişimi açısından istenilen bir olgu olarak kentlileşmenin varlığı kısa sürede ortaya çıkmaz ya da bu olgunun görünür kılınması için yalnızca arzu edilmesi yeterli olmaz. Uzun bir zaman dilimini kapsayan ve kolayca gerçekleşmesi mümkün olmayan kentlileşme süreci belli başlı koşulların varlığına ihtiyaç duyar ve gereksinim duyulanların giderilememesi halinde varlığına geniş ölçüde rastlanılmaz. Ayrıca Helle'nin deyişiyle "kentlileşmiş insan yapılamaz, kentlileşmiş insan geliştirilir" (Helle, 2007: 79).

Kentlileşme kavramı, kent alanına göç eden bireylerin tekrardan sosyal uyumunu anlatan bir kavramdır. Kente yerleşen bireyin buraya uyum sağlaması için birlikte yaşadığı sosyal grupların davranış biçimlerini kabullenip özümsemesi gerekir. Özellikle kırsal alanlardan kent merkezlerine göç eden bireyler ve kent içinde yaşayanlar zamanla, kent toplumunun değer yargılarını, kentli bireyin düşünme biçimini, yaşayış tarzını içselleştirirler (Bal, 2011: 80-81). Kentlileşme, kentsel değerlerin içselleştirilmesini gerekli kılar. Kentsel örgütlere katılımı, kent sorunlarıyla ilgilenmeyi ve örgütlü yaşamın zorunlu kıldığı kapasiteye sahip olmayı, kent yaşamına uygun normları benimsemeyi gerektirir (Erol, M., vd., 1997: 343).

Kentlileşmeyi mekânsal ağırlıklı bir süreç olarak tanımlayanlar bulunmakta ise de, sosyal, kültürel ve ekonomik özellikler yönüyle tanımlayanlar da vardır ve bu tanımlama daha uygundur. Mekânsal ağırlıklı tanımlamaya göre kentlileşme; kente göç ile birlikte başlayan nüfus dinamiğinin kentin belli bir kesiminde kararlılık kazanmasına kadar süre gelen bu aşama "kentlileşme" olarak adlandırılabilir. Bu kente göç eden nüfusun yeni koşullara uygun ilişkiler biçimi geliştirerek kentin bir ögesi olma, toplumsal değişme, uyum ve bütünleşme sürecidir (Erkan, 2010: 20). Görüldüğü gibi, tanım her ne kadar sosyal ve kültürel özellikleri de kapsamakta ise de, temel vurgu mekana ilişkindir. Oysa kentlileşme, sadece kentte yaşama ya da kentin belli bir kesiminde yaşamaya karar kılma ile sınırlı değildir. Kentlileşme olgusu, temel olarak ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan kente özgü davranışların kazanılmasını ifade eder.

Kentleşme, kentsel değerlerin davranışa dönüşerek kişinin kendisinde, ailesinde ve etkileşim içerisinde olduğu gruplarda kendini hissettiren bir kavramdır. Bu da bazı davranışların içselleşmesini zorunlu kılar. **Ekonomik davranışlar;** Bu davranış için ekonomik gelirin kırsal alandan farklı olarak tarımdan değil de kent içindeki sektörlerden kazanmayı gerektirir. **Sosyal davranışlar;** Aile kavramına önem verir. Aile içinde daha çağdaş değer ve ilkeleri benimser. Kadın-erkek eşitliği temelinde davranır. Eğitimi önemser. Farklı kültürel değerlere saygı duyar. **Siyasal davranışlar;** Hak, ödev ve sorumluluklarının farkındadır. Oy vermenin kentli bireyin için zorunluluğunun bilincindedir. Sivil toplum kuruluşlarının kent sorunlarının çözümündeki rolünün farkındadır. Toplumsal olaylara karşı duyarlıdır. **Psikolojik davranışlar;** Duygu değil, akıyla hareket eder. Zamanı tasarruflu ve bilinçli kullanır. Ona özgü fikirlere sahiptir. Geçmişini değerlendirir geleceği önemser. Toplumsal kurallara genel olarak uyum gösterir. **İnançsal davranışlar;** Farklı inançlara karşı saygılı olur ve eleştirel aklı önemser. **Estetik davranışlar;** Sanat ve sanatçıya önem verir, çevresini güzelleştirmek adına elinden geleni esirgemez, çirkinliklere karşı mücadele eder, vücut sağlığına dikkat eder, kültürel faaliyetlere aktif olarak katılır (Erkan, 2010: 65-67).

Bireylerin, kentleşmeleri için bazı yollardan geçmesi gerekir. Bu yollardan biri, kent içinde ikamet edenlerin, göçle gelmişse kentte kalıcı bir şekilde kalmaya karar vermesidir. Bunun gerçekleşmesi, kentte kalıcılışmayı isteyenlerin temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. Kentleşme olgusunun ortaya çıkmasını sağlamanın bir yolu da bireyin yaşam koşullarının kentle bütünleşmesini sağlayacak ekonomik koşulların yeterliliğini sağlamaktır. Kentte yaşayan bireylerin kentsel davranışları edinmesi, eğitim ve kültür düzeyinin yükselmesiyle kolaylaştığını ifade edebiliriz. Kentsel davranışların özümsemiş, kalıplaşması uzun ve zorlu bir süreci barındırır. Kırsaldan kente göçle yerleşen bireylerin kentlilik davranışlarını kazanması kolay olmayacağından, öncelikle bu bireylere kentli olma bilincinin aşılması gerekir.

1.6. Göç Olgusu

Çok uzun bir geçmişe sahip olan göç, genelde nüfusun bir yerden başka bir yere hareketi olarak kabul edilir. Bu yer değiştirme hareketi, birey ve toplum üzerinde birçok

değişikliğin kaynağı olabilmektedir. Göç, zamanla değişik özelliklerle anılmışsa da, sürekli toplumsal yapıyı etkisi altına alan yönüyle dikkat çekmiştir.

Göç, genel olarak bireylerin bir yerden başka bir yere hareketi olarak algılanmış olsa da, neden ve sonuçlarıyla değerlendirildiğinde toplumsal yapıyı etkisi altına alan bir gerçekliktir (Göktürk, A., ve Kaygalak, S., 2001: 111-147). Bu sebeple göçü ele alırken sadece yer değişikliği olarak görülmesinin ötesinde toplumsal yapıyı değiştiren dinamik özelliğine de vurgu yapmak gerekmektedir (Tümtaş, 2007: 8).

Yerleşim yerlerinin nüfusunun azalması ve artmasının yanında demografik yapı üzerinde de göçün etkisi yadsınamaz. Göç veren bölgeden genç nüfusun azalması, göç alan bölgenin de genç nüfus oranının artmasını doğurur. Ayrıca göçün, nüfusun eğitim düzeyi, cinsiyet dağılımı, kültürel yapısı, ekonomik yapısı üzerinde ciddi etkisi vardır (Akkayan, 1979: 20). Göçün yol açtığı bu etkiler, çoğunlukla göç alan alanlarda ciddi sorunlara sebep olmaktadır. Özellikle göç alan bölgenin yerli halkı, göçmenlerin uyum sürecini büyük sorun olarak algılayıp onların uyum sürecini güçleştirmektedir.

Ulaşım ve iletişim imkânlarının ilerlemesi bireylerin yer değiştirmesini kolaylaştırmıştır. Bu durum bireylerin, iş olanaklarının fazla olduğu yerlere göçünü arttırmıştır (Arslan, 2002: 82).

Göç dediğimiz olgu doğal afetler, siyasi sorunlar, iktisadi sebeplerle ortaya çıkar. İklimlerin yarattığı zorluklar, bireylerin güvenlik kaygıları, insani yaşam koşullarını oluşturma isteği gibi temel ihtiyaçları karşılama isteği bireylerin yer değiştirmesine neden olmaktadır (Erjem, 2009: 10). Göç sebebiyle ülkeler, birçok farklı sosyal ve kültürel çevrelerden bireyleri barındırmak durumundadır (Castles, S., ve Miller, M. J., 2008: 412-415).

Göçle ilgili tanımlar incelendiğinde bazı farklılıklara rağmen ortak unsurun 'yer değiştirme' olduğu görülmektedir. Göçle ilgili bu kadar açıklamalardan sonra kapsayıcı bir göç tanımı belki de şu şekilde olabilir: Göç ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir (Yalçın, 2004: 13).

1.7. Göç Teorileri

Göç teorileri, göç olayının nedenlerine, niteliklerine, gelişim aşamalarına, olumlu ya da olumsuz etkilerine, sonuçlarına koşut olarak geliştirilmiştir. Bir başka söyleyişle göç kuramları hem yaşanan hem de göç edilen ülke, bölge ya da kentin itici ve çekici etkenlerine bağlı olarak formüle edilmişlerdir. Biz önemli gördüğümüz teorileri konu edineceğiz.

1.7.1. Ravenstein'in Göç Kanunları

Göç hakkında, çok sayıda yazılmış eserin varlığına rağmen bilinen ilk bilimsel çalışma, Ernest George Ravenstein tarafından 1885 yılında yayınlanmış olan 'Göç Kanunları' (The Laws of Migration) adlı makaledir. Ravenstein 'kanun' kavramını kullanmakla, demografik hareketlerin şaşmaz kesinliğine işaret eder.

Ravenstein'in 7 göç kanunu kısaca şunlardır (Çağlayan, 2006: 16):

1. Göçmenlerin çoğunluğu sadece kısa mesafeli bir yere göçer. Sonucunda gidilen yerde göç dalgalarına neden olan bir nüfus yer değişimi olur. Göç dalgalarının yönü göçmenleri de içine alacak büyük endüstri ve ticaret merkezlerine doğrudur.

2. Karşı karşıya kalınan bu yayılma süreci kendisini yutan sürecin tersi şeklinde olsa da, onunla benzer özellikler gösterir. Bu iki süreci benzer kılan şey onların ulaşmak istedikleri amaçtır. Göç, kendi basına amaç olamaz yani, bireyler göç amacıyla yer değiştirmezler. Kentte gelişen ekonomi ve ticaret olanaklarından faydalanmak, göç edecekler için amaçtır. Bu nedenle, hem göç sonucunda oluşan yayılma süreci hem de bu yayılmayı yutan süreç, amaç bakımından uyum göstermekte ve her iki süreç ancak göçle amacına ulaşabilmektedir. Kentte gelişen ekonomi göçle birlikte ihtiyaç duyduğu işgücüne kavuşacak ve bireyler de göç sonucunda bu işlere yerleşebilecektir.

3. Bir kentte meydana gelen hızlı ekonomik gelişme karşısında, kentin yakın çevresindeki bölgelerden göçmenler hızla bu kente gelirler. Böylece kırsal kesimlerde meydana gelen nüfus azalması daha uzak bölgelerden gelen göçmenler tarafından doldurulur. Bu durum hızla gelişen kentin kendisini tüm ülkede hissettirmesine kadar basamaklı bir şekilde devam eder ve dolayısıyla göç, tüm ülkede hissedilir.

4. Uzun mesafeye göç edenler daha çok büyük endüstri ve ticaret merkezlerini tercih etmektedirler. Ravenstein, burada göçün yönünü bir kez daha tekrarlamaktadır. Kısa mesafeli göçler daha çok basamaklı bir şekilde gerçekleşeceğinden, doğrudan

doğruya endüstri ve ticaret merkezlerine yönelik göç, ilgili kente uzak olan yerleşim birimlerinden olmayacaktır.

5. Her göç dalgası, bunu karşılayan bir karşı dalga meydana getirmektedir. Burada önemli olan, yoğun göç alan yerleşim birimlerinin, aynı zamanda göç de vermesidir.

6. Kadınlar erkeklere göre daha fazla göç eğilimindedirler. Ravenstein, 1889 yılında yayınladığı diğer makalesinde göçle ilgili daha başka tespitlerde de bulunmuştur. Bunlardan en önemlilerinden birisi, günümüzde de önemini korumakta olan ve belki insanlık tarihinin sonuna kadar devam edecek olan, göçün sürekli olarak artarak devam etmesidir. Bu devamlılığın nedeni, üretim yerlerinin ve ticaret merkezlerinin sürekli olarak artış göstermesidir.

7. Kent yerlileri, kırsal kesim yerlilerine göre daha az göç etme eğilimindedir. Dolayısıyla, göç alan bir kentin yerlilerinin göçe eğilimli olduğunu savunmak doğru olmayacaktır. Kendilerini kentin sahibi gören insanların, kentin daha fazla işgücüne ihtiyacı olduğu bir süreçte, kentten göçme eğilimine girmesi hiçbir zaman düşünülemez.

Ravenstein'in diğer bir tespiti ise, kötü veya baskıcı kanunlar, ağır vergiler, kötü iklim koşulları vb. gibi durumların göç dalgalarını meydana getirseler bile, bunların hiçbirisinin insanların ekonomik anlamda daha iyi olmayı arzularak meydana getirdikleri göç dalgalarıyla karşılaştırılamayacağıdır.

1.7.2. İtme-Çekme Teorisi

Everett S. Lee “A Theory of Migration” adlı çalışmasıyla ortaya koyduğu teorik yaklaşımını esas alırsak her göç sürecinde; çıkış yapılan bir yer, varılan bir nokta ve bunlarla birlikte iki durum arasında karşılaşılan sorunlar kaçınılmazdır.

Lee (1966: 55), göç ile ilgili bu süreçte etkin olan etkenleri şu şekilde toparlamıştır:

- Yaşanan yerle ilgili faktörler,
- Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler,
- İşe karışan engeller,
- Bireysel faktörlerdir.

Tüm alanlarda, bireyleri cezbedecek ya da göç etmesine sebep olabilecek sebepler söz konusudur. Bireyleri göçe zorlayan bu itici ve çekici etkenler, hem varılan hem de çıkış yapılan yerde varlık gösterebilmektedir (Lee, 1966: 57). Eğitim imkanlarının

fazlalığı, sağlık hizmetlerinin yeterliliği, iş imkanlarının varlığı gibi çekici nedenlerin var olduğu bir bölgede bireylerin oradan göçünü engellemesinin yanı sıra başka bölgelerden oraya göç almasına da yol açmaktadır (Topbaş, 2007: 12). Göç kararı alınmasında aynı sebepler farklı şekillerde algılanabilmektedir. Kimi için çocuğunun iyi bir eğitim alabilmesi yeterli bir sebepken, bir başkası için yalnızca iş olanakları yeterli sebep olabilmektedir. Bu sebeple itici ve çekici faktörler her birey için farklı manalara gelebilmektedir.

Lee, hem yaşanan hem de göç edilmesi düşünülen yerlerde itici ve çekici faktörlerin önemini vurgularken, her göç sürecinin bir çıkış bir de varış noktası ve bu iki nokta arasındaki diğer etkenlerle tanımlanabileceğini ifade etmektedir.

1.7.3. Kesişen Fırsatlar Teorisi

1885 yılından sonra 1940 yılında göçle ilgili Stouffer tarafından başka bir teori, 'Kesişen Fırsatlar Teorisi' ortaya atılır. Bu teori, belli bir uzaklığa göç eden insanların sayısının, gittikleri yerdeki fırsatların çokluğuyla orantılı olmasıdır. Gidilecek yerde iş bulma olanakları fazla ise oraya göç edecek insanların sayısı da fazla olacaktır (Çağlayan, 2006: 19).

Kesişen Fırsatlar Teorisi, özellikle ekonomi temelli göçleri ve işçi göçlerini izah ederken sıklıkla kullanılmaktadır. Bir bölgede yaratılan iş imkanları ve bu imkanların doğurduğu cazibe teorisinin temel işleyiş biçimini oluşturur. Yaratılan iş fırsatlarının nicel çokluğu ve bu işleri talep eden kişilerin sayısı, yaşanacak olan göçün büyüklüğünü belirleyecektir (Çağlayan, 2006: 77).

1.7.4. Merkez-Çevre Teorisi

Göç teorilerinden birisi de Marksist eğilimli "Bağımlılık Okulu" tarafından geliştirilmiş olan merkez-çevre teorisidir. Gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerin konu edildiği bu teori çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Bağımlılık Okulu'na göre dünya, merkez ve çevre olarak ikiye ayrılır. Buna göre merkez ve çevre tek bir dünya sisteminin birbirine bağımlı bölümsel yapılarıdır. Bu bağımlılık sermaye, hammadde, ucuz iş gücü ve pazar sarmalında gerçekleşmektedir. Teoriye göre gelişmemiş ülkeleri, merkez yani gelişmiş ülkelere bağımlı kılan şeylerden birisi de ekonomik olarak istihdam edemediği iş gücü potansiyelini dış göç yardımıyla bu ülkelere göndermektir.

Merkez diye isimlendirilen bölgeler, sosyo-ekonomik açıdan gelişip ilerlemiş bunun yanında kapitalist sistemin çarkının döndüğü yerlerdir. Çevre dediğimiz bölgeler ise kapitalist sistemin çepeçevre sardığı ve Merkez diye nitelenen bölgelere bağımlı hale getirilen yerlerdir (Çağlayan, 2006: 77). Merkez bölgeler her ne kadar Çevre bölgeleri kuşatıp bağımlı hale getirdiği durumu üzerinde durulsa da, ikisi arasında kapitalist sistemin yarattığı zorunluluk çerçevesinde birbirlerine karşılıklı bir bağımlılıkları söz konusudur (Yalçın, 2004: 34-36).

1.7.5. Ağ (Network) Teorisi

Herhangi bir yere olan göç akımının devam etmesinde, bizzat göç eden grupların gittikleri yerlerde oluşturdukları ağların etkisi üzerinde yoğunlaşan bu teori, gidilen yerde göçmenlerce oluşturulan bu ağların hemen hemen her türden sosyal değişkenlere dayalı olabileceğini belirtmektedir. Ağ(network) teorisinde, oluşan bağlantılar göç veren toplumdaki diğer bireylere göçme imkânı sağlar ve her yeni göç hareketiyle kendisini yeniler (Abadan, 2002: 18).

Wilpert'e göre, Ağ Teorisi şu şekilde çalışmaktadır:

Öncü göçmenler öncelikle göç veren ve alan toplumları birbirine bağlayan bir altyapı oluştururlar. Bu bağlantı göç veren toplumdaki diğer bireylere göç etme olanağı sağlar. Yeni göç dalgaları, kurulmuş bu ağı harekete geçirir ve sonradan göç edenler ilk gelenlerin tecrübelerinden yararlanırlar. Zamanla göç kendi kendini devam ettiren bir hal alır. (Akt.: Yalçın, 2004: 50)

Öncü göçmenlerin gittikleri yerlerde kurdukları ilişkiler, göç etmeyi düşünenler üzerinde karar sürecini yüksek derecede etkileyip kolaylaştırmaktadır. Ortaya konulan ağ sayesinde göç maliyeti hem sosyal hem de ekonomik anlamda çok düşmektedir. Bu sayede daha az maliyetle göç eden bireyler, yine aynı zamanda bu ağ sayesinde gittiği bölgede yalnızlık hissinden de kurtulmuş olmaktadır (Çağlayan, 2006: 84).

1.7.6. Parekh'in Göç Teorisi Sınıflaması

Yukarıda değindiğimiz teorilerden farklı olarak Hintli sosyal bilimci Bhikhu Parekh üç farklı göç teorisini ortaya koymuştur. Bunlardan birincisi, ihtiyaç olduğunda iş gücünü karşılamak için göçe izin verip ihtiyaç bittikten sonra işçilerin geri gönderilmesini varsayan ama hiçbir şekilde göçün kontrolünü göçmenlerin iradelerine kaptırmaktan kurtulamayan ve hiçbir seferinde göçün önlenemediği aksine giderek hızını artırdığı görülen göç tipini savunan 'Liberal Görüş'tür.

İkincisi ise, insanların bireysel değil toplumsal kimliklerini, ortak değerlerini ve ortak ilgilerini temel alan ve bu bağlamda dışarıdan gelecek olanların bir şekilde o ülke toplumunun kültüründen farklılıklar sergileyeceği gerekçesiyle, göç alan topluma en iyi uyum sağlayacak olanların seçilmesi gerektiğini savunan 'Toplumsal Görüş'tür.

Parekh'in üçüncü göç teorisi ise, bir ülkedeki insanların, ortak bir tarihe, mirasa ve kan bağına sahip olmalarını en önemli etken sayan 'Etnik ya da Milliyetçi Görüş'tür. Teoriye göre, göç edeceklerin ancak o ülkeyle kan bağları varsa kabul edilmeleri gerektiği ya da dışarıdan gelecek göçe şiddetli ihtiyaç varsa, gelenlerin kan bağı yoksa ancak misafir statüsünde geçici olarak kabul edilmeleri gerektiği savunulmaktadır (Abadan, 2002: 40-43).

1.8. Göç Tipleri

Tarihsel süreçte göçler genel olarak; açlık, savaş, şiddet, kıtlık, iklim koşulları, siyasi ve dini sebepler, eğitim, makineleşme, sanayileşme, ekonomik gereksinim vb. nedenlerden kaynaklanmıştır. Göçün nedenleri, içerdiği mekanizmalar, farklı göç türlerini doğurmaktadır. Sebepler, mesafe, göç etme biçimi ve doğrultu gibi değişkenler, göç türlerinde farklı gruplandırmaların yapılmasına neden olmuştur (Gişi, 2007: 14). Tüm bu faktörler, göç sürecini, anlayabilmenin en iyi yoludur.

Göç çeşitlerine geçmeden önce göçün şu kriterlerine göz atmak gerektiğini düşünmekteyiz (Gezin, 1991: 32-33):

1- İrade kriteri: Göç kararının iradi olarak ya da zorlama sebebiyle alınıp alınmadığı hususunda tasnife tabi tutulmasıdır. Buna göre göçler gönüllü ya da zorunlu olarak ikiye ayrılmaktadır. Zorunlu göçlere tehcirler, sürgünler örnek verilebilir. İradi göçe ise iş bulma ümidiyle kente ya da kasabaya giden bir kişinin durumu örnek verilebilir. İradi göçler içsel gereksinimlerden kaynaklanan nüfus hareketleridir.

2- Zaman kriteri: Göç, temelli ya da belli bir süre ile sınırlı olup olmaması konusunda da bir ayrıma tabi tutulabilir. Geçici, mevsimlik ile sürekli göçler bu kriter bazında değerlendirilmektedir.

3- Mesafe kriteri: Göç edilen yerin uzaklığı esas alınarak yapılan tanımlamalarda kullanılmaktadır. Buna göre göçler, bulunulan yerin yakınına ya da çok uzağına gerçekleştirilebilir. Özellikle ülke içerisinde yapılan iç göçler ve yurt dışına yapılan dış göçler bu kriter kapsamına girmektedir.

4- Ülke sınırları kriteri: Göç esnasında milli sınırların aşılmadığı tespit edilmeye çalışılır. Ülke içi ya da ülke dışı göçler bu kapsamda yer almaktadır. Genellikle tehcir adı verilen zorlama sebebiyle göçlerde genellikle siyasi sınırlar aşılarak ülke dışı topraklara göçe zorlanmaktadır.

Tüm bu kriterlerin ışığında Sosyoloji biliminde yer alan belli başlı göç tanımları şu şekilde sıralanabilir:

1.8.1. İç Göç

İç göç olgusu, birçok şekilde ele alınmakla birlikte genel olarak, bir yerden başka bir yere yerleşmek amacıyla çeşitli sebeplerle gerçekleşen yaşanılan ülke içindeki yer değiştirme hareketi olarak adlandırılmaktadır (Üner, 1972: 74). Genel olarak iç göç, sosyo-ekonomik anlamda gelişmemiş alanlardan bu konuda gelişmiş alanlara doğru gerçekleşmektedir diyebiliriz (Tümtaş, 2007: 7-9). Göç çeşitli sebeplerle gerçekleşse de en önemli nedeni ekonomidir. Bu sebeple ekonomik açıdan ilerlemiş bölgeler, yoğun göç alan cazibe merkezleridir (Çelik, 2007: 88).

Dünyada ve ülkemizde en yaygın olan göç tipidir. İç göçler içerisinde kırsal alanlardan şehirlere doğru olan göçler önemli bir yer tutar. Türkiye açısından şehirlerin çekici, kırsalın itici ve ikisi arasında etkileşimi sağlayan iletici nedenlerle şekillenen iç göç, en yoğun olarak gerçekleşen göç şeklidir. Kırsaldan şehre doğru olan iç göç sebebiyle şehirlerin etrafı hızla dolmakta, üretim ve bölüşüm yapısı değişmektedir. İçgöçler kentsel hizmetlerin kalitesini düşürmektedir.

1.8.2. Dış Göç

Uzunca bir vakit veya sürekli olarak bir ülkeden başka bir ülkeye çalışmak ya da oraya yerleşmek amacıyla gerçekleşen yer değiştirme hareketi dış göç olarak adlandırılır (Üner, 1972: 76-78). Dış göçün gerçekleşmesinde en önemli faktör göç alan ülkenin ekonomik refah düzeyi oldukça önemli bir nedendir. Ayrıca göç veren ülkedeki sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik yetersizlikler itici rol oynamaktadırlar.

Dış göç ülke içine bir fayda sağlaması durumunda olumludur. Dış göçler, fayda ve zararlar içermektedir. Farklı kültürlerin bütünleşmesini, uluslar arasında bilginin dolaşımını sağlar ve bilginin yaygınlaşmasını gibi faydaları olmakla birlikte, kültürlerin

asimile olmasına, bireylerin kendilerine yabancılaşması gibi zararları da vardır (Kazgan, 2002: 103).

1.8.3. İradi Göç

Kişilerin baskı ve zorlama olmadan tamamen kendi gereksinimleri sonucu göç etmeleridir. Bu göç tipinde hükümet ya da herhangi bir otoritenin baskısı ve zorlaması olmamaktadır. İçsel gereksinimlerden ortaya çıkmaktadır. Büyük sanayi toplumlarında, köyden şehre doğru sürekli şekilde gerçekleşen göçler bu tür göçe örnek verilebilir (İşçi, 2000: 72).

1.8.4. Zorunlu Göç

Bireylerin ya da grupların bir otoritenin baskı ve şiddeti yoluyla göç etmeye mecbur bırakılmasıdır. Devletin aldığı bazı güvenlik veya ekonomik faaliyetler dolayısıyla da nüfus üzerinde göçe zorlama etkisi yaratabilir. Ilısu Barajı inşaatından kaynaklı Hasankeyf'in boşaltılması zorunlu göç örneğidir (Akkayan, 1979: 23).

Zorunlu göçün insanların içinde yaşadığı koşullar gereği bir bölgeden ötekine olan göçtür. Kişilerin kendi istekleri dışında baskı ile bir yerden ötekine göç ettirilmelerine ise zorlama ile göç demektir. Zorunlu göçler, insanların buldukları coğrafyada yaşayabilmeleri için gerekli temel ve hayati şartların ortadan kalkması hâlinde istem dışı gerçekleşen göçlerdir. Bu göç tipi belli bir otoritenin veya gurubun zoru ile yapılan yer değiştirme hareketini ifade etmektedir. Bu yer değiştirmede baskı ve zor kullanılmakta olup yasal zorlamayla insanlar yerleşim yerlerinden edilmektedir (Koçak, Y., ve Terzi, E., 2012: 171-173).

1.8.5. Mevsimlik Göç

Bir yılın belli bir döneminde turistik amaçlı veya ekonomik sebeplere dayalı bir bölgeden başka bir bölgeye veya bir ilden başka bir ile yapılan yer değiştirme hareketidir. Bu göç hareketi genellikle bahar ve yaz aylarında yoğunluk göstermektedir (Sağlam, 2006: 74). Ülkemizde pamuk işçiliği, fındık işçiliği, yaz aylarında turistik otellerde çalışmak için yapılan yer değiştirme hareketi veya turistik amaçlı yapılan tatiller bu göç tipine örnek olarak gösterilebilir. Bu göçler nüfus üzerinde bir değişime

neden olamamakla birlikte göç süresinin kısalığı sosyal değişime önemli bir etkide bulunmaz.

1.8.6. Daimi Göç

Göç edilen yere temelli olarak yerleşmek amaçlı yapılan yer değişikliği hareketidir. Bu göç tipinde gidilen yere daima yerleşme amacı güttüğünden dolayı terk etmiş olduğu yere senenin bazı dönemlerinde ziyaret amaçlı geziler yapmaktadır. Göç edenler yerleşilen yerin kültürel ve sosyal durumlarına uyum sağlamak ve bir kültürel uyum problemi ile yüz yüze kalma durumuna maruz kalmaktadırlar (Koçak, Y., ve Terzi, E., 2012: 170).

1.8.7. Kitle Göçü, Katkısız ve Seçimli Göç

Kitle göçü; bir topluluğun veya bir kitlenin bir anda göç etme durumudur. Doğal afet ve savaşlar gibi nedenlerden dolayı bu yer değiştirme hareketi yapılmaktadır. **Katkısız göç;** bir ülkenin belli bir zamanda ve belli bir dönemde almış olduğu ve vermiş olduğu göç oranının arasındaki farktır. Göç alma ve verme arasındaki bu farkın artması ile ortaya çıkan duruma net giriş, farkın azalması ile ortaya çıkan duruma ise net çıkış adı verilmektedir. **Seçimli göç;** ülkelerin kendi topraklarında yerleşmek isteyen insanları seçme durumudur. Bu durum ülkelerin belli nitelikleri araması ve belli kriterlere göre nüfusu kendi topraklarında barındırma isteğinden kaynaklanmaktadır (Büyük Larousse Sözlüğü, 1995: 4655).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE'DE KENTLEŞME, GÖÇ İLİŞKİSİ VE KENTLİLİK OLGUSU

2.1. Türkiye'de Kentleşme ve Göç İlişkisi

Türkiye'de özellikle 1950'li yıllardan sonra hızlı bir şekilde kırsal alanlardan kentlere doğru yönelen göçle, çarpık ve plansız bir kentleşme gerçekleşmiş ve etkisi günümüze kadar devam etmektedir. Kentleşme bu göç hareketleriyle şekillenmiştir. Kentlere akın eden kırsal nüfus, hazırlıksız kentlerde kaderlerine terk edilerek büyük toplumsal sorunların yumağına dönüşmüş kentler yaratmışlardır (Kongar, 2001: 27). Kırsal alanlardan gelen bu nüfus, tarımsal üretimin azalmasına ve kentlerde de işsiz nüfusun artmasına sebep olmuştur. Bu durum aynı zamanda kent olanaklarından faydalanamayan büyük bir kesimin, kent içinde kırsal manzaralara yol açmasına da sebep olmuştur

19.yüzyıldan günümüze kadar, dünya üzerindeki ülkeleri etkisi altında bulunduran kentleşme, özellikle, II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Türkiye'yi de etkisi altına almıştır. Ancak hemen belirtilmelidir ki, Türkiye'deki kentleşme, gelişmiş ülkelerdeki kentleşmeden farklı, tamamen azgelişmiş ülkelere özgü özelliklere sahiptir. Türkiye'deki kentleşme hareketi gelişmiş ülkelere ayırt eden önemli bir özellik bu noktada ortaya çıkmaktadır. Batıda kentleşme, kalkınma ile birlikte yürümüştür. Oysa Türkiye'de ekonomik büyüme hızı, kentleşme hızından (bir kaç yıl dışında) her zaman düşük olmuştur. Batıda kentlere göç edenler genellikle iş olanakları bulabilmiş iken, ülkemizde köylerden göçenler içinde işsizlerin, gizli işsizlerin veya kayıt dışı sektörde çalışanların sayısı bir hayli kabarıktır (Türkiye Genç İş Adamları Derneği, 2000).

Türkiye kentleşme olgusu, sanayideki ilerlemelerle gerçekleşmemiştir. Kırsal alandaki bazı gelişmeler sonucu buradaki nüfusun yoğun ve hızlı bir şekilde kent alanlarına hareketiyle oluştuğunu söyleyebiliriz. Türkiye'de bir yerleşim yerinin kent kabul edilmesi için 10.000 nüfusu barındırması gerekir. Bu bilgi doğrultusunda Türkiye'deki kentli nüfus 1950 ve 1955 yılları arasında çok yükselmiştir (Keleş, 1974: 27).

Türkiye'de 1950'li yıllardan beri hızlanan köyden kente göç olgusu, bu dönemde ülkenin kırsal kesiminde görülen ekonomik ve toplumsal değişme ile başladığı ve

gittikçe hızlanarak devam ettiği görülmektedir. 2.Dünya Savaşının bitimi ile Türkiye'nin dünya sistemine katılma çabaları, tarımın makineli ve modern hale geçmesi, geleneksel toprak sahipliği rejiminin değişmesi, toprakların miras vb. yollarla el değiştirilerek zenginlerin ellerinde birikmesi, ulaşım alanlarındaki iyileştirilmeler (İçduygu, A., ve Sirkeci, İ., 1999: 251), bayındırlık alanlarındaki yatırımlar sebebiyle kırsal alanlardan kentlere doğru göç başlamış ve 1950'li ve 1960'lı yıllarda görülen iç göç ortaya çıkmıştır. Bu tarihlerde göçü hızlandıran diğer sebepler arasında nüfus artışı, tarımdaki düşük üretkenlik ve gelir yetersizliği, kırsal alanlarda görülen işsizlik, eğitim, evlilikler gibi sebepler gösterilebilir.

Türkiye'de kentleşme hızla artmış, günümüzde de sürecin tamamlanmış olduğunu söylemek güçtür. 1935'lerde nüfusun neredeyse %17'si kent içinde ikamet ederken, 1950'lerde oran %19 olmuş ve asıl yükselişi bundan sonra ortaya çıkmıştır. 1950 sonrasında kent nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı, 1960'da %26, 1970'de %36, 1980'de %42,1, 1985'te %47,2'ye, 1995'te ise %60,9'a yükselmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1997). Ülkemizde 1950-1970 yıllarında gerçekleşen bu ani, kontrolsüz kentleşmeye sosyal ve ekonomik açıdan hazır olmayan kentlerimiz, daha sonraki yıllarda da etkisini gördüğümüz birçok sorunla karşı karşıya kalmaya başladığı zamanlar olmuştur ([www.assosindex.com\(25.06.2017\)](http://www.assosindex.com(25.06.2017))). Türkiye'nin kentleşme durumu, batı ülkelerine oranla geridir, kentleşmiş olmak belli bir ekonomik ve toplumsal gelişim ve yapının sonucudur. Sanayileşmiş ülkelerde kentleşme oranı elbette ki çok fazladır. Sanayileşmeye dayanan kentleşme olayı gerçekte o ülkenin uygarlık derecesinin de ölçüsüdür.

1960 ile 1980'li yıllar arasındaki dönemde ise kentsel alanlarda yaşanan temel dönüşüm döneme damgasını vurmuştur. Sanayi kesiminin iş gücü ihtiyacı, kırsal alanlardan çıkış noktasını bulan aşırı bir işgücü arzı ile desteklenmiş ve kentsel alanlar bu talebi ne konut ne de diğer altyapı imkanları ile karşılayabilmiştir. Esas anlamda gecekondulaşma ve sorunlarının başlangıcı yine bu yıllara rast gelmektedir. 1980 ve 1990'lı yıllar arasında temel bir toplumsal dönüşüm sergileyen Türkiye serbest piyasa ekonomisi kavramı ile tanışmış, küreselleşme sözcüğü yavaş yavaş ülke gündemine girmeye başlamıştır.

Kentleşme hareketi sonucunda bütün kentlerin eşit düzeyde büyümemesi, özellikle görece sanayileşmiş ya da hizmet sektörünün artmış olduğu kentlerin daha

hızlı bir şekilde büyümeleri, Türkiye'deki kentleşmenin belirgin özelliğidir (Türkiye Genç İş Adamları Derneği, 1998). Ülkemiz toplumsal yapısı ve ekonomik durumu da göz önüne alındığında ve son dönem göç sürecine bakıldığında bu durum açık olarak kendini ortaya koymaktadır.

Türkiye'de, kentleşme sadece nüfus artışı ile ortaya çıkmakta, Türkiye'de, köyden kente gelen, köye oranla daha iyi bir yaşantıyı elde etse bile, yine de kent, köyden gelen işgücünü emecek kapasitede değildir. Bu durumda, köylerdeki “gizli işsizlik” ve “mevsimlik işsizlik” kentlerde açık işsizliğe dönüşmektedir. Bu durum aynı zamanda kentlilik bilinci oluşmasında da büyük bir engel oluşturmaktadır.

Türkiye'deki kentleşme gerçeği hem Merton hem de Parson'ın anomie kavramıyla örtüşmektedir. 50'li yıllarda başlayan göç, 70'li yıllarda hızlanarak devam etmiştir. 90'lı yıllarda göçle kalabalıklaşan kentleri ifade etmek için, “kentleşemeyen kentler” kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Sezal' a göre, bütün ülke, kentleşmemiş kentler ve kentli olmayan insanlarla doludur. Kentler gelişmemiş bir ekonomik yapı, gelişmemiş bir sosyal yapı kır kültürünün egemenliğinde olan bir panorama sergilemektedir (Sezal, 1992: 34).

2.2. Kent Kültürü

Kent dediğimiz olgu yalnızca bireylerin birlikte buldukları alanlar olarak görülmemelidir. Davranış şekilleri, düşünsel içerikler, siyasi ideolojiler bunun yanı sıra mimari yapısıyla, kent bir bütündür. Kent kültürü, bu değerler ve yapılardan bağımsız düşünülemez.

Kültür, bir topluma, topluluğa ve insana ait olan, sosyalleşme süreci içinde oluşan, öğrenilen-öğretilen, yaşanılan-yaşatılan ve nesillere aktarılan birikimdir. Başka bir deyişle “kültür bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir” (Güvenç, 2005: 95). Sosyolojik açıdan kültür, insanların edindiği ve türlü yollarla -gelenek, görenek, eğitim, öğretim, hukuk- birbirine ve sonraki kuşaklara ilettikleri bilgi, sanat, hüner ve alışkanlıkları, inançları ve değerleri kapsamaktadır. Kısaca kültür, insanların toplumsal ve tarihsel gelişim süreci içerisinde yarattıkları maddi ve manevi öğelerin toplamıdır.

Tarihsel süreç içerisinde dünyadaki bazı gelişmeler kültürün dönüşümüne sebep olmakta bu durum kentlerde de etkiye yol açmaktadır. Ercan Tatlıdil'e göre kent yaşamını, kültür biçimlendirmektedir. Kent kültürü ise kentlerin bünyesinde

barındırdığı insanların birbiriyle ilişki ve etkileşimlerini bir ilişki örüntüsü içinde düzenleyen sistemin tutkalı olarak görülür. Toplumsal sınıf, etnik ve dini farklılık ve farklı sosyal ve mesleki grupların oluşturduğu alt kültür değerlerini mozaik olarak bir arada tutan kent kültürü, çağdaş kent anlayışının ve işleyişinin ürünüdür. Kır ile kent farklılığının giderek azaldığı endüstri toplum kültürüne bu nedenle kentlerin damgasını vurduğu ifade edilir. Çoğu kez de bu toplumlar kent toplumu olarak sosyoloji literatüründe değerlendirilmektedir (Tatlıdil, 2009: 324-326).

Yaşam biçimi açısından kentler arasında temel ortak özellikler bulunmasına karşın, kentlerin kendi tarihsel gelişim sürecinde oluşturdukları farklılıklar da bulunmaktadır. Bu sosyal, ekonomik ve politik etkinlikler kentlerin kendine özgü “kimliğin” oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Kentsel mekânların kullanımından kentler arası ilişkilerde belirlenen hiyerarşik konumlara kadar bu etkinlikler kentlere özellikler sağlar. Kent kültürü bu kapsam içinde ele alındığında, evrensel değerleri içerdiği gibi, kentlerin doğal, sosyal, ekonomik çevrelerinin yarattığı değerleri de kapsamaktadır.

Kentler, insanların sadece bir araya gelerek bir arada yaşadığı yerler olarak algılanmamalıdır. Bireylerin yaşamlarındaki davranış şekilleri, siyasi duruşları, aynı zamanda kentin mimari yapısı, tarihsel geçmişi gibi özelliklerin bir arada olduğu bir yapı özelliğindedir (Es, 2008: 97). Kente tarihsel süreç içerisinde damgasını vurmuş iz bırakmış, o kentte yaşamış uygarlıkların tamamının yapıp ettiği, maddi manevi bütün her şeyin toplamı bir kentin kültürünü var eder (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009: 77).

Erjem(2009), kent kültürünün heterojenliğine vurgu yaparak şu şekilde tanımlar:

Kent kültürü çoğulcu ve demokratik bir kültürdür. Kentin heterojenliği; farklı etnik, dinsel grupları içermesi, farklı sınıf katmanlarından oluşması, ekonomik faaliyetlerin ve iş bölümünün gelişmişliği kent kültürünün dinamiğini oluşturur. Bu bağlamda kentlerde değer ve dünya görüşünde çoğulculuk egemendir. Kırda tek tip ve baskın değer sistemlerinin aksine, kent kültürü çoğulcu ve hatta çatışan değerlerden oluşan bir kültürel sistemdir. (Erjem, 2009: 16)

Kentli, yetişme sürecinde kültüre ait tavır ve davranışları kent ve toplumdan almaktadır. Kent kültürü ise kentin tarihi boyunca bünyesinde biriktirdiği değerlerin toplamı şeklinde anlaşılmaktadır. Zira kültür, hayatın her alanını kuşatmakta ve onu şehre yansıtmaktadır. Kent, aynı zamanda üzerinde biriken kültürü aktarma aracıdır.

Kent kültürü sadece kent ile tanımlanmamakta kentin kentli ile ilişkisinden doğduğu ileri sürülmektedir (Taşçı, 2014: 56).

Kent kültürü kavramı genel ve özel olmak üzere ikili bir anlama sahiptir. İlki, genel anlamda kent kültürüne; ikinci anlamı daha spesifik olarak belirli bir bölgenin kültürüne gönderme yapar. Kent kültürünün genel boyutu, kentlilik veya kentli kimliği olarak ifade edilen tutum, davranış ve anlayış biçimini ifade eder. Bu özellikler doğrultusunda kent alanında yaşayan bireyler, kente özgü davranış kalıplarını benimseyip sergilerler (Mutlu, 2011: 3-4). Spesifik açı ise bir kentin, kendine has nitelikleriyle alakalı bir durumu ifade eder. Yani bir kentin kendine has özelliklerini içeren, diğer kentlerde söz konusu olmayan "kimlik" bileşenlerinden meydana gelir. Kentin kendine özel "kimliğin" oluşmasında, her kentin sosyal, ekonomik ve politik etkinlikleri önemli rol oynar (Mutlu, 2011: 5-6).

Kent kültürü kavramı aynı zamanda belli bir kentin kültürüne ilişkin yapılan vurgulamadır. Bu anlamda kavram, kente ait olan, o kenti diğerlerinden farklı kılan ve o kente değer katan, kente özgü unsurların oluşturduğu bir bütünü ifade etmek için kullanılmaktadır. Bir kentin kültürü sahip olduğu ortak nitelikleriyle onu diğer kentlerle birleştirirken, kendisine özgü olanlarla, kentsel kimliğiyle, diğer kentlerden farklılaşır. Kent kültürü kavramının her kent için farklı farklı tezahürleri olabilmektedir (Şan, 2008: 2). Bu bakımdan kent, coğrafi konum olarak bir dağın eteğinde ya da deniz kenarında kurulmuş olabilir, diğer kentlere yakın ya da uzak olabilir, dini ya da tarihi unsurlara sahip bir kent olabilir, ya da o kentte ticaret ve ekonomi çevre kentlere göre daha fazla gelişmiş olabilir. Kent kimliği, kent kültürüyle oluşurken aynı zamanda varlığı ile kent kültürünün devamlılığını sağlar.

Kentleri kent yapan iki şey; kültür ve tarihtir. Bütün kentlerin kendilerine has bir "hikayesi" vardır. Kentlerin hikâyelerini dolayısıyla tarihsel süreçteki gelişimini incelediğimizde, onları bütün yönleriyle öğrenme fırsatını ve bunun sonucunda kent kimliğini öğrenmiş oluruz (Canatan, 1995).

Kent kültürü, demokratik öğeleri içeren, müzakereci ve farklılıkları barındıran bir yapıdan oluşmalıdır. Farklı kültürel değerlere sahip kentsel alanlarda homojen bir kent kültürü yaratma isteği çatışmalara, gerginliklere sebep olabilmektedir. Kentsel alanda önemli olan kent kültürünün paylaşılmasıdır.

Hazırlıksız ve plansız kentleşme, ülkemiz kentlerinde birçok sosyal problemin kaynağı konumundadır. Kentleşme kavramı bütün yönleriyle düşünülmesi gerekirken özellikle sosyo-kültürel boyutu göz ardı edilmiş yok sayılmıştır. Kültürel erozyon boyutu, derinlikli bir bakış açısıyla ele alınmadığından, kentleşmenin yol açtığı sosyal sorunlara gerçekçi çözümler de üretilememektedir. Kente, kırsaldan gelip yerleşen bireyler, kentsel davranışları sergilememesi kent içinde kırsal etkisini arttırmakta kent kültürünü de olumsuz etkilemektedir www.erolkaya.com (05.06.2017). Kırsal alanlardan kent merkezlerine yoğun göçler sonucu oluşan, büyük kent nüfusları içinde zıtlıklar, gün yüzüne çıkmaktadır. Kırdan yaşayan ve kent kültüründen uzak bireylerin, sosyokültürel ve sosyoekonomik açılardan kentli olma yeterliliğini taşımayan kent sakinleriyle, kentlilik özelliklerini taşıyan yerli kent sakinleri, ortak bir kent kültürü oluşturamamaktadırlar. Bu durum, kırsal alanlardan gelen bireylerin yabancılaşmasına ve kent kültürü edinmemelerine sebep olmaktadır www.balikesir.edu.tr (25.06.2017).

2.3. Kentlilik Bilinci

Özellikle göç gibi etkenlerle adeta sosyal bozguna uğrayan kent olgusu düşünüldüğü vakit, kent ile kentli bireyin, kent geleceği için önemi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle kent içinde yaşayanlar tarafından nasıl algılandığı ve orada ne şekilde yaşanılması gereği üzerine, ne gibi kuralların tatbikiyle kentli birey yaratılabileceği üzerinde düşünülmesi bir zorunluluktur. Bu zorunluluk, olması gereken bir kentleşme yaratacağı gibi aynı zamanda kent kimliğini, tarihi ve kültürel dokusunu muhafaza etmeyi sağlayacaktır.

Kentlilik ve kentlilik bilinci kavramları birbiriyle ilişkili kavramlardır. Kentlilik, bireylerin kentte yaşamının gerektirdiği koşul ve normları anlamış, özümsemiş ve benimsemiş olmalarıdır. Kentlilik bilinci ise, kentte yaşayan bireylerin kente özgü tavır ve davranışlar sergilemeleri, birer kentli birey olduklarının farkında olmaları ve buna uygun davranışları anlamına gelir. Kentlilik bilinci oluşumunun başlıca koşulu ise bireylerin yaşadıkları kent ile anlamlı ve güçlü bağlar kurabilmeleri ve kendilerini yaşadıkları kentin bir parçası gibi hissetmeleridir www.balikesir.edu.tr (25.06.2017).

Kentlilik bilinci, kent içinde yaşadığının farkında olup ona uygun davranış sergilemeyi gerektirmektedir. Kent içinde yaşıyor olmak, kentli bir yurttaş olmak için yeterli değildir. Kentli sayılabilmenin ilk koşulu orayı sahiplenmektir (Şan, 2008: 3).

Kent içinde ikamet eden her bir bireyin, kentli olduğunu ifade etmek “kentli olmayı” basit bir durum olarak algılamaktan öte bir şey değildir. Çünkü kentlerin uygarlığın beşiği olarak görülmesi gerçeğinin arkasında kentli bireyin düşünce biçimi ve pratikleri yatmaktadır.

Kentlilik bilinci, kent kültürünü anlamak, kendini kente, kentin dinamiklerine ait ve güvende hissetmek, kentsel oluşumlardan sorumluluk duymak olarak kavramsallaştırılabilir. Aynı zamanda kentlilik bilinci biraz da kentte yaşayan bireylerin birbirini fark etmesi, anlaması, farklılıklarını çeşitlilik olarak algılaması ve bu çeşitlilik ve renk harmonisinden kent kültürü-kentlilik adına ortaklıkları çıkarma çabalarının bütünü olarak ifade edilmektedir (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 17-22).

Kent, heterojen bir sosyal yapı olduğundan kentte yaşayan bireylerin kentlilik bilinci dereceleri de birbirinden farklı olacaktır. Kentlilik bilincinin ilk evresi, kişinin kendini kentli olarak görmesidir. Kentlilik bilincinin diğer önemli göstergelerinden biri de, kişinin kendini o yere ait hissetmesidir. Bir yerin kimliği, yaşanılan kentin diğerlerinden ayırt edilmesi, “benim kentim” şeklinde nitelendirilmesiyle gerçek ve sembolik olarak inşa edilmektedir (Güçlü, 2002: 18).

Bir kent ne kadar uzun bir geçmişe, çok sayıda tarihi esere, doğal güzelliklere, modern cadde ve sokaklara, ulaşım olanaklarına, altyapıya, gelişmiş resmi kurumlara, ülke ve dünya genelinde önemli bir konuma sahip olursa olsun bütün bu unsurların sürekliliği bunların var oluşunu sağlayan insanlar ile mümkün olabilir. Doğal yapılar insan elinden çıkmamış olsa da bunların değerlerinden hiçbir şey kaybetmeden korunabilmesi yine insan ve toplum aracılığıyla olmaktadır. Kentte ikamet etmek bu durumun pratiğe dönüşmesi için yeterli değildir, kentte yaşıyor olmanın yanında nasıl yaşadığının, kente ne gibi katkılarda ya da zararlar da bulunduğunun bilincine varmakla, kentle olan aidiyet bağının güçlülüğü ve bu aidiyete uygun vasıfları sergilemekle mümkün olabilir.

Kentlilik bilincinin, kişinin kendisini kentli olarak görmek ve kente ait hissetmek dışında pek çok kavramla daha ilişkili olduğu bilinmektedir. Kente karşı sorumlu olmak, kente ve kentliye saygılı olmak, kent kültürü, kentsel yaşam, kente bağımlılık ve benzeri kavramlar, kentlilik bilinci kapsamında değerlendirilen kavramlardır www.spo.org.tr (20.06.2017). Kentini tanıyan, seven, onun her ögesini benimseyen, kentine sahip çıkan, doğal ve yapay her türlü çevre değerlerini koruyan kentli bireyler,

kentsel yaşam kalitesinin de yükselmesine katkıda bulunurlar (Es, 2008: 107). Kentsel nüfusun hızlı artışı beraberinde kontrolsüz bir kentsel büyümeyi de getirmektedir. Kentlerin doğal yapısına ve kaynaklarına da zarar verebilecek bu büyümenin önüne yalnızca yasalar ve sınırlamalar ile geçebilmek mümkün görünmemektedir. Bütün göç alan kentlerde, kentlerin değerlerine sahip çıkılması, ancak kentlilik bilincinin oluşturulması ve geliştirilmesi ile mümkün olabilecektir (Keskin vd., 2015: 25).

Kentli olma bilinci, yaşamakta olduğumuz kente ait olduğunu hissetmek, onu sahiplenmek, gelecekte nasıl bir çevre içinde yaşayacağı bilinciyle davranmayı gerektirir (Şan, 2008: 5). Bu bilinç düzeyine ulaşıldığı takdirde, kentte ikamet eden bireyler kent geleceğinin kendi gelecekleri olduğu algısına rahatlıkla ulaşabileceklerdir. Aksi takdirde kentin fiziki ve sosyal tahribatının ağır faturası, kentte yaşayanlara kesilecektir.

Kentlilik bilincinin yeterli olmadığı kentte yaşayanların, yalnızca ekonomik amaçla orada bulunmaları, çıkarlarına yanıt alamadıkları, kentten faydalanamadıkları müddetçe kenti bir yabancı gibi algılamaları ve amaçlarına ulaşmada kenti amaçlarının bir parçası değil de yalnızca araç olarak görmeleri ve bu doğrultuda eylemde bulunmaları kaçınılmazdır. Kentin araçsallaşmasına yol açan bu duruma yalnızca bireyin kendisi sebep değildir, içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşullar ve üst düzey kurumların faaliyetleri de bu durumu yaratan etkenler arasındadır.

Bireylerin kendilerini yaşadıkları kentlerle özdeşleştirememeleri sonucunda kentle uyum içinde yaşamama sorununu doğurmaktadır. Bu durum ise sahipsiz yapıda kentlerin oluşmasına ve bu mekânların hor görülmesine, tahrip edilmesine, gelişmemesine neden olmaktadır. Kentli bir birey olmak aynı zamanda bir bilinç gerektirir. Bu durum ise bazı davranışları ve yaklaşımları zorunlu kılar. İçinde yaşadığı kenti sahiplenmek, kentin karar süreçlerinde yer almak, onu geleceğe taşıyacak sorumluluklardan kaçınmamak bunlardan bazılarıdır (Kaya vd., 2007: 44).

Kente belli bir amaç yüklemeyen, onu sadece araçsal yanılla yaşayan bireyler, toplumsal statüde en üst tabakada yer alsalar bile 'kentli' olmanın gururunu yaşayamazlar. Kentli olma bilinci Diyarbakır gibi köklü bir tarihe sahip, birçok medeniyete beşiklik etmiş büyük bir tarihsel, kültürel mirası olan kentler için olmazsa olmaz bir olgudur. Bu önemli kent özellikle 1990'lardan sonra kırsal kesimlerden alınan yoğun göçlerle kentlilik bilincinden yoksun büyük kalabalıkların mekanı haline

dönüşmüştür. Diyarbakır gibi tarihi bir kentin kimliğinin korunabilmesi ve kent geleceğinin sağlıklı bir şekilde kurulabilmesi açısından büyük öneme sahip olan kentlilik bilinci, toplumda yeterli düzeye eriştiği takdirde kent kimliği korunmuş olur.

2.3.1. Kentlilik Bilinci Oluşumunu Etkileyen Faktörler

Kentlerin insanlar üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri vardır. Genel olarak kırsal alanlardan göçle gelenler kentlerde büyük ölçüde yetersiz gelire bağlı olarak yoksulluk, yoksunluk ve dışlanmışlık duygusunu yaşamaktadırlar. Kentlerde, kırdan kente büyük göçler sonucu kent nüfusunun çoğalması, plansız yapılaşma, altyapı yetersizliği, eğitim, sağlık, kültür-sanat gibi birçok alanda yatırımların yetersizliği hatta bazı kentlerde yokluğu gibi sorunlar görülmektedir. Kentin varoş bölgelerinde yaşayan insanların kentle uyum sorunları, kentlerde derecesi değişen güvenlik sorunlarının varlığı, istihdam için nitelikli eleman eksikliği gibi diğer sorunlar da göz önüne alındığında kent hayatında, kent bilincinin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Kentte yaşamak bir insanın gerçekten kentli olduğu ya da kentlilik bilincine eriştiği manasına gelmemektedir. Kentlilik bilincinin oluşumunu etkileyen bazı faktörler söz konusudur.

2.3.1.1. Bireysel Faktörler

Yaş, doğum yeri ve meslek kentlilik bilincini etkileyen bireysel faktörlerdir. Genç yaştaki bireylerin kentlilik bilinci oluşumu, üst yaş gruplarına oranla daha kısa zamanda ve daha zahmetsiz gerçekleşir. Buna birçok neden sayılmakla birlikte en önemli neden, bu yaştaki bireylerin eğitime daha uygun olmalarıdır (Geyik, 2010: 31). Ülke nüfusumuzun çoğunluğunun genç olması kentlilik bilinci oluşumunun temelden kazanılması için büyük bir avantaj sağlamaktadır. Dolayısıyla, büyük kentlerimizde bu avantajı olumlu yönde kullanma ve okuma çağında olan gençlere kentlilik bilincini kazandırma da eğitim kurumlarına büyük sorumluluklar düşmektedir.

Bireysel faktörlerden bir diğeri ise kentlilik bilinci oluşumu üzerinde çok önemli bir etkisi olan kişinin doğum yeridir. Doğum yeri ve en uzun kalınan yer gibi etkenler, kişinin toplumdaki davranış şeklini, hayatı algılama biçimini şekillendiren faktörlerdendir. Ülkemizde çoğu birey kendini yaşadıkları yerden daha çok doğdukları yere ait olarak hissetmektedir ve bu durum onların yaşadıkları kentlere hali hazırda aidiyet duyguları geliştirmelerine engel teşkil etmektedir (Geyik, 2010: 31).

Kentlilik bilinci oluşumunu etkileyen faktörlerden bir diğeri de bireyin mesleğidir. Bu hususla kastedilen bireyin çalışma hayatında olup olmadığı ve çalışma koşullarının onun kent yaşamının sosyo-kültürel imkanlarını gerçekleştirilmesine olanak sağlayıp sağlayamadığıdır. Kırsal alandan göçenlerin birçoğunda kadın iş hayatından uzaktadır. Çalışmayan kadınlar zorunlu bir durum olmadıkça evlerinden çıkmamakta ve kentsel aktivitelere katılımları düşük düzeyde kalmaktadır. Erkekler ise yoğun çalışma temposundan fırsat bulamamakta ve kentin olanaklarından faydalanamamaktadır. Yaşadığı kenti tanımayan, kentteki doğal, tarihi ve kültürel zenginliklerini bilmeyen bireyler kente değer yüklemesi de güçleşmektedir. İşi ve ekonomik olarak bir bağımsızlığı söz konusu olmayan bireylerin, kente uyumu güçleşmekte birlikte bu bireyler kente yabancılaşmaktadır (Geyik, 2010: 32). Ekonomik bağımsızlığı olmayan bireylerin kentle entegrasyonları daha güç olmaktadır hatta bu grupta yer alan bireylerin kendilerini kente yabancı olarak algılamaları daha yüksek oranlarda çıkmaktadır.

2.3.1.2. Ekonomik Faktörler

Kırdan kente göç edenlerde hızlı ve etkili bir şekilde kentlilik bilinci oluşturmanın yöntemlerinden bir tanesi, bu bireylerin ekonomik ve sosyal imkanlarının düzeltilmesidir. Kırsal göçmen gerekli ekonomik ve sosyal şartlara ulaşamadıkça kentli kimliğinden, kentlilik bilincinden de yoksun kalmaktadır. Kentteki yaşam koşullarının nasıl olacağını bireyin sosyo-ekonomik koşulları belirler. Kentin olanaklarından en iyi şekilde faydalanan bireyler görünürlüğü, yeterli düzeyde bu olanaklardan faydalanamayan bireyleri kente karşı yabancılaştırmaktadır. Kente yabancılaşan birey ise kenti sevme, sorumluluk alma, sahiplenme gibi duygulardan yoksunlaşır ve kentle aidiyetini sağlıklı şekilde kuramaz (Mutlu, 2011: 7-8). Kırsal göçmen gerekli sosyo-ekonomik şartlardan yoksun oldukça kentlilikten, kentlilik bilincinden de yoksun kalmaya mahkumdur. Bu sosyal gerçekliğin açık-seçikliği 1950'lerden beri birçok kentte özellikle de Diyarbakır'da fazlasıyla kendini göstermektedir

Kent, bireylere geniş imkânlar tanısa da kentte yaşayan her bireyin bu olanaklardan eşit derecede yararlanmadığı bilinen bir gerçektir. Kentteki yaşam koşullarının nasıl olacağını bireyin sosyo-ekonomik koşulları belirler. Kent imkânlarından yararlanamayan ve bunun sonucunda kente yabancılaşan birey, kente

karşı ilgisizleşir, sevme, sorumluluk alma, sahiplenme duygusundan yoksunlaşır ve kentle aidiyetini sağlıklı bir şekilde kuramaz.

Sosyo-ekonomik açıdan alt gelir grubundaki bireylerin çalışma koşulları, onların bireysel, kültürel ve sosyal gelişimlerine büyük olanaklar tanımamaktadır. Gelir ve eğitim düzeylerinin düşük olması onların kısıtlı bir sosyal çevre içinde barınmalarına neden olabilmektedir (Mutlu, 2011: 8). Bireyin kent olanaklarından yararlanmaması, kentle bütünleşmesini engellemektedir. Sosyo-ekonomik açıdan alt gelir grubunda yer alan bireylerin çalışma şartları onların kişisel, kültürel ve sosyal gelişimlerine büyük olanaklar tanımamaktadır.

2.3.1.3. Sosyal Faktörler

Bireyin eğitim durumu, serbest zaman değerlendirme biçimi ve içinde bulunduğu sosyal çevre kentlilik bilinci oluşumunda etkili olan diğer mekanizmalardır. Eğitim toplumun temel ihtiyaçlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim, bireyde istenilen davranışları oluşturma süreci olarak ifade edilmektedir. Genel anlamda; kültürel değerleri aktarma, bireyi toplumsallaştırma, üretkenliği artırma, kalıtımla gelen gizli güçleri ortaya çıkararak geliştirmeye yönelik amaçları vardır (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009: 23). Eğitim, gerek bireyin sosyal hayata uyum sağlamasında ve toplumun kültürünü içselleştirmesinde, gerekse var olan yapının şekillenmesinde önemli rol oynar. Eğitim en genel anlamıyla bir sosyalleşme aracıdır. Yani toplumsal bir varlık olan bireyin içinde yaşadığı toplumun değerlerini, normlarını, kısacası kültürünü içselleştirmesidir. Bu yönüyle eğitim mevcut kültürün muhafaza edilmesinde, temel değerlerin korunması ve sürdürülmesinde temel bir rol oynar. Bundan kaynaklı bireylerin kentlilik bilincinin gelişimi doğru bir eğitim sistemini gerekli kılmaktadır.

Kentlilik bilincinin oluşumunu etkileyen sosyal faktörlerden bir diğeri de bireyin serbest zamanı değerlendirme biçimidir. Serbest zamanı değerlendirme şüphesiz kişinin eğitim seviyesi, çalıştığı sektör, maddi durumu yani kişinin içinde olduğu sosyal konum ile farklılık göstermektedir. Herhangi bir işte çalışan bireyler ile herhangi bir işte çalışmayan kişilerin, zamanlarını değerlendirme şekilleri birbirinden farklıdır. Kısıtlı bir sosyal çevrede yaşayan bireylerle geniş olanaklara sahip bir sosyal çevrede yaşayan bireylerin kentlilik bilinci düzeyi farklılık gösterecektir. Bireyin serbest zamanlarda

kente bütünleşmeye ve etkileşime yönelik aktivitelerde bulunması büyük önem taşır (Geyik, 2010: 33-34).

Bireye sosyal çevre tarafından nelerin ve hangi yollarla, hangi şekilde aktarıldığına dikkat edilmesi önem arz-etmektedir. Bilinç, farkında olma hali ya da farkındalık duygusu, bunların tamamı sosyal çevrenin bireye eğitim aracılığıyla aktardığı, kazandırdığı ve benimsettiği özelliklerdir. Kentlilik bilinci öncelikle küçük toplumsal gruplarda başlar sonrasında büyük olanlara doğru yayılmaya başlar. Aile, apartman, sokak, okulda ortaya çıkmamış kentlilik bilincinin kentin tamamında kendini var etmesi söz konusu değildir.

2.3.1.4. Fiziki Faktörler

Kentlilik bilincini etkileyen bir diğer etken ise fiziki nitelikli unsurlardır. Bireyler ekonomik durumlarına göre kent içinde konumlanmaktadır. Özellikle kırsal yerlerden göçen bireylerin yerleştiği alanlarda, yoksulluk olması ve fiziki yetersizlik bu yerlerin kentle kopukluk içinde olduğu hissini uyandırmaktadır. Bunun sonucunda ise, bu bireylerin kente olumlu yaklaşımlarını ve dolayısıyla kentlileşmelerini, kentlilik bilinci oluşumlarını sekteye uğratmaktadır. Kent alanında olması gereken fiziki koşulların yetersiz olması, burada yaşayan kırsal göçmenlere, kentte yaşamadıkları hissi yaşatmakta ve kentle sosyo-kültürel bütünlüğün oluşmasını engellemektedir (Geyik, 2010: 36-38). Bu sebeple bu tür yerleşim yerlerinde gerekli çevresel düzenlemelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu tür eksiklikler çözüme kavuşmadıkça kentlilik bilinci oluşumu yine tam anlamıyla sağlanamamış olacaktır.

2.3.2. Kentlilik Bilinci Göstergeleri

Kentlerde yaşayan bireylerin kentlilik bilincini belirleyen özellikler; kente duyulan aidiyet ve bağlılık, kent kurumlarına katılım, kenti sahiplenme, kent sorunlarına duyarlılık ve kentsel farkındalık olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.2.1. Kenti Sahiplenme

Sahiplenme, bireye ait olanın korunması çabasıdır. Yaşadığı kente sahip çıkma uğraşı, kenti korumayı, kentin gelişmesini sağlayacak aktivitelerden uzak kalmamayı gerekli kılar. Kente sahip çıkma duygusu ve kente ait hissetme bağımsız

düşünülemeyecek durumlardır. Sahiplenmenin oluşabilmesi için öncelikle aidiyetin doğru bir şekilde inşa edilmesi gerekir. Kenti sahiplenme duygusunun oluşmasında kenti, kendi hanesi gibi görmek, büyük önem taşır (Genar, 2006: 138). Kenti sahiplenen bireyler, kenti koruyucu mekanizmalardan biri olmanın yanı sıra yaşadıkları kent hakkında da bilgisel donanımına sahip olur. Kentteki konumunu iyi anlayan birey, yaşadığı çevrenin şekillendirilmesinde söz sahibi olmanın yararlılığına inanırsa ve bunun için bir çaba gösterirse, bilinçli kentli oluşumu süreci başlamış olur www.spo.org.tr (20.06.2017).

Kentte yaşayan bireylerin kent ile olan duygusal bağları zayıf ise onların kenti sahiplenme düzeyleri de düşük olacaktır. Kenti sahiplenen bireyler kentin koruyucu mekanizmalarından biri olmanın yanında aynı zamanda yaşadıkları kent hakkında bilgisel donanımına da sahip olurlar. Yani, birey niçin sahiplenmesi gerektiğinin de bilincindedir. Ve kentin tarihi bilincine vakıf olanlar onu sahiplenme de daha fazla duyarlılık sergileyecektir. Dolayısıyla kent sakinlerine kentin onlara ait olduğunu, kent kararlarında katılımcı olma ve etkileme haklarının bulunduğunu gösterecek politikalar bireylerin kenti sahiplenmelerini kolaylaştıracaktır.

2.3.2.2. Kentsel Aidiyet/ Ait Olma Duygusu

Kentlilik bilincinin önemli göstergelerinden biri, bireyin kendini yaşadığı kente ait hissetmesidir. Kente ait hissetmek ise onu korumayı, sahiplenmeyi, onunla bütünleşmeyi gerekli görür. Kent aidiyeti, kendini yaşadığı yerle özdeş kabul etme manasına gelir (Genar, 2006: 141). Bireyin kendini bir yere ait hissetmesi o yeri sevip koruyup kollamasını da sağlar. Bugün kentlerimiz bu duygudan yoksun yığınlarla doludur, bu durum kentsel birçok problemin de kaynağını oluşturmaktadır.

2.3.2.3. Kent Kurumlarına Katılım

Katılım, kişilerin içinde yaşadıkları fiziki çevreler, hayatlarında yeri olan kurumlar ve yönetimce takip edilen programlar seviyesinde alınan kararlarda söz sahibi olmaları veya belirli bir çevrenin planlanmasında bunun için oluşturulacak programda ve sonuca varılmasında yönetimle işbirliği içinde olmalarıdır (Kalabalık, 2005). Kentli olmak, kentsel bir ortamda, kentli bir ailenin içinde büyümekle olanaklıdır. Kent kültürünü kazanmak, belirli bir bilgi, bilinç ve tecrübe gerektirir. Kentli olmak, kentin

örgütlü dokusu içinde yer almakla olanaklıdır. Kentin dokusu içinde yer almanın en iyi göstergesi, kentin yapısını meydana getiren ekonomi, hukuk, sağlık, eğitim, siyaset, sanat kurumlarının oluşturduğu gruplara katılmak ve onların ürünlerinden pay almakla mümkündür (Güçlü, 2002: 83-84). Kent konseyleri, sivil toplum kuruluşları, sanat ve kültür merkezleri gibi bireye gelişme imkanı sunan faaliyetlere katılım önemlidir. Bireylerin kent yaşamında kendilerini etkileyecek kararlara kayıtsız kalmayıp tepki göstermeleri ve örgütlenme düzeyleri kentlilik bilinci göstergelerindedir. Kente uyum sağlayabilmek için bunlar olmazsa olmazlardır.

2.3.2.4. Kent Problemleriyle İlgilenme

Kentte yaşayan bireylerin düşünceleri, kenti algılama biçimleri, kentsel sorunları hissetmeleri, bu sorunlara çözüm bulmak için göstermiş oldukları davranışlar, kentin dinamizminde önemli rol oynamaktadır (Güçlü, 2002: 92). Bireye geniş olanaklar sunan kentler aynı zamanda pek çok sorunun da kaynağı alanlardır. Sorunların kaynağı çeşitlilik gösterse de çözüm adresi kentte yaşayanlardır. Kent problemlerini toptan ve kısa sürede çözüme kavuşturmak mümkün değildir ama bu problemleri azaltmak mümkün görünmektedir. Bu ise kent içinde bulunan kişilerin, bu sorunlara yaklaşımlarıyla alakalıdır. Yaşadığı kentin problemlerine ilgisiz olan kişi, kentlilik bilinci yok demektir. Kentlilik bilinci oluşumunda duyarlı ve katılımcı birey sayısını çoğaltacak faaliyet alanlarının genişletilmesi gerekmektedir (Geyik, 2010: 39). Bu nedenle belediyeler, bireylerin ya da mahallenin sorunlarına ilgisiz kalmamalı onların kente ilgili olmalarını sağlamalıdır.

2.3.2.5. Kentsel Farkındalık

Kenti sahiplenme ve kentsel sorunlara duyarlılıkla alakalı olan kentsel farkındalık, bir kentte sunulan olanakları, eksiklikleri değişiklikleri görebilme, kentin tarihi kültürü hakkında bilgili olma, kentsel yönetimlerin hizmet sunumlarını izleme gibi öğelerden oluşur. Bu bağlamda farkındalık, peyzaj, altyapı ve üst yapı olanakları, yönetim, ekonomi gibi kentin asli unsurları hakkında bir değer yargısına sahip olmayı gerektirir (Mutlu, 2011: 6). Bilinçli kentli, kentte yaşamaktan kaynaklanan hakları ve sorumluluklarını bilir ve bunların gereğini yerine getirir. Böyle bir birey, artık kendisini dışlayan her oluşumu fark eder, mücadele eder; sonuç alamadığı zaman ise durumu

kanıksamak yerine rahatsızlık duyar ve bu rahatsızlığı çerçevesinde kamuoyu yaratmaya çalışır. Kentini tanıyan, seven, onun her ögesini benimseyen, kentine sahip çıkan, doğal ve yapay her türlü çevre değerlerini koruyan kentli bireyler kentsel yaşam kalitesinin de yükselmesine katkıda bulunurlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DİYARBAKIR TARİHİ, DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ VE KENT HAYATI

3.1. Diyarbakır'ın Tarihçesi ve Demografik Özellikleri

Diyarbakır, bulunduğu coğrafyanın en kadim kentlerinden biri olup çok sayıda kültüre beşiklik etmiştir. Bu kent, Mezopotamya bölgesindeki stratejik konumu itibariyle, tarihsel süreç içerisinde odak noktasına dönüşmüştür. Tarih sahnesindeki birçok ve farklı uygarlıkların hâkimiyetini yaşadığı için, her birinden kalan kültürel mirasla kent, bu manada oldukça zengindir. Diyarbakır Çayönü'nde bulunan tarihi eserler incelendiğinde, buranın yerleşik hayata ilk geçilen bölge olabileceği izleri taşıdığı düşünülmektedir. Bu tarihsel zenginliklerden kaynaklı Diyarbakır'ın, bölgenin diğer alanlarından sürekli ve yoğun göçlere maruz kaldığını söylemek mümkündür. Kent, aynı zamanda bölgede yaşanan güvenlik kaygıları nedeniyle göç aldığı gibi de vermektedir. Bundan kaynaklı Diyarbakır, birçok toplumsal sorunu barındırmaktadır (Bağlı, M., ve Erkan, R., 2005: 106).

Arkeolojik araştırmaların ötesinde, toprak üstünde kalabilen yüzü ile de yüklü bir tarihsel derinliğin ışığını yansıtan Diyarbakır; yerleşim ilkeleri açısından, çevresindeki uygarlıklara yaşam şansı veren Dicle Nehri ile özel bir ilişki kurabilmiş en görkemli kenttir. Nil - Mısır örneğindeki gibi “suyla gelen bu büyük kültür”, çağlar boyu kesintisiz biçimde gücünü göstermiş ve bir anlamda Roma İmparatorluğu'nun doğu sınırını belirleyerek, egemen kimliğini vurgulayan bir düzeye ulaşmıştır. Birçok din, toplum, devlet veya yönetimin, kendini yansıtmak ve gücünü kanıtlamak için bırakmak istediği yapıtların büyük bir bölümünün bugün Diyarbakır'da hala ayakta olması, uygarlık tarihi ve kültürel çeşitlilik açısından büyük bir şanstır. Tarih boyunca Amida, Amid, Kara-Amid, Diyar-Bekr, Diyarbekir, Diyarbakır adlarını alan kent, Güneydoğu Anadolu bölgesinin orta bölümünde, El cezire denilen, Mezopotamya'nın kuzey kısmındadır www.diyarbakirkulturturizm.gov.tr (02.07.2017).

Anadolu'nun en eski köy yerleşmelerinden biri olan tarımcı köy topluluklarının en güzel örneğini veren Ergani yakınlarındaki Çayönü Tepesi, günümüzden 10.000 yıl önceye tarihlenmesi ile sadece bölge tarihimize değil Dünya uygarlık tarihine de ışık tutmaktadır. M.Ö. 7.500-5.000 yılları arasında aralıksız olarak daha sonra da aralıklarla

iskân edilmiş olan günümüzdeki kent uygarlığının ilk temellerinin atıldığı Çayönü, insanların göçebelikten yerleşik köy yaşantısına, avcılık ve toplayıcılıktan besin üretimine geçtikleri "Neolitik Devrim" olarak da bilinen teknolojik yaşam biçimi, beslenme ekonomisi ve insan doğal çevre ilişkilerinin tümü ile değiştiği kültür tarihi ile ilgili buluşlarda birçok ilki de içeren canlı ve ilginç bir yerleşmedir. Yabani buğday, mercimekgiller gibi bitkilerin tarıma alınması, koyun ve keçinin evcilleştirilmesi ile Çayönü bilim dünyasında önem kazanmıştır www.diyarbakirkulturturizm.gov.tr (02.07.2017).

Tam tarihi bilinmemekle birlikte, kent merkezindeki ilk yerleşmenin, Dicle yatağından 100 m yüksekte olan ve Fis Kayası adı verilen sarp bölgenin bugünkü İç kale arazisinde kalan kesiminde gerçekleştiği bu alanda yer alan Amida veya Virankale olarak adlandırılan Höyükte tespit edilmiştir. Topografik özellikleri nedeniyle savunma kolaylığı sağlayan ve zaman içinde nüfusu yoğunlaşarak genişleme sürecine giren bu yerleşimde, kale işlevli ilk yapının M.Ö.3000 yıllarında bölgeye egemen olan Hurriler tarafından inşa edildiği kabul edilir. Ardından kent Asurlular, Urartular, Büyük İskender, Selekoslar ve Partlar - Romalılar - Sasaniler'in yalnız ya da birlikte sürdürdükleri egemenlikleri altına girer; Roma'dan 7.Yüzyılın ilk yarısına kadar Bizans idaresi altında yaşar ve 639'dan sonra da bir İslâm kenti kimliği kazanır. Günümüzdeki durumuna temel olan şeklini M.S. 349 yılında Roma İmparatoru Constantinus tarafından genişletilmesi ve bazı kısımlarının onarılmasıyla almıştır. 7.yüzyıl ikinci yarısından itibaren kente egemen olan Emeviler, Abbasiler, Şeyhoğulları, Hamdaniler, Büveyhoğulları, Mervanoğulları, Büyük Selçuklu ve Şam Selçukluları, İnoloğulları, Nisanoğulları, Hasankeyf Artukluları, Mısır ve Şam Eyyubileri, Anadolu Selçukluları, Mardin Artukluları, Akkoyunlular ve son olarak da Osmanlılar zamanında, önemli bir merkez olma özelliğini her zaman korumuştur www.diyarbakirkulturturizm.gov.tr (02.07.2017).

Roma İmparatorluğu devrinde ticaretin önemli bir uğrak yeri olan Diyarbakır, Yine bu devirde, kente yerleşmek için gelenlere alan açılmıştır. Tarihsel açıdan incelendiğinde kentin o dönemki altyapısı, Roma ile Bizans izlerini taşımaktadır. 349 senesinde etrafı surla çevrili olan Mardinkapı, Yenikapı, Dağkapı doğu kısmına, günümüzdeki adıyla Gazi Caddesi ise batı kısmına karşılık gelmektedir. 359 senesinde Sasaniler, şehri kuşatmaya aldıklarında şehirdeki toplam nüfus 20.000 dolaylarındadır.

363 senesinde Sasanilerin Nusaybin'i ele geçirmesiyle 40.000 dolaylarında Hıristiyan oradan Diyarbakır Sur diplerine göç edip yerleşmişlerdir. 367 ile 375 seneleri arasında şehrin batı kısmındaki surlar yıkılarak, Dağkapı, Urfakapı ve Mardinkapı arasındaki kısımlara yeni surlar inşa edilerek şehir merkezi daha da genişletilmiştir. Her geçen zaman şehrin nüfusu artmıştır. Şehrin nüfusu, 502 senesindeki Kavad kuşatması esnasında 80.000 dolaylarındadır (Kurşuncu, 2006: 39-40). Diyarbakır kenti, birçok medeniyeti barındırdığından zengin bir kültürel mirasa sahiptir.

1515'li senelerde 50 bin civarındaki kentin nüfusu, Osmanlı himayesine geçince sosyoekonomik açıdan iyileşmelerin görülmesiyle 100 bine kadar yükselmiştir. 18. yüzyıl dolaylarında, kenti ölüm çemberine alan bulaşıcı hastalıklar neticesinde gerçekleşen ölümlerdeki artış ile farklı bölgelere yönelen göç akınlarıyla nüfus, 1870 senesinde 21.372'ye kadar düşmüştür. 1875 tarihli Diyar-Bekir Salnamesinde kent nüfusu 12.051 olarak görülmektedir. Aynı şekilde idari yapının eyalet sisteminden çıkarılmasıyla, özellikle ekonomik açıdan gerileme yaşanmış ve bu da nüfusun düşmesine sebep olmuştur. Tarih boyunca yalnızca Suriçi alanından oluşan kent, idare ve halkın da isteğiyle kentin nefes alması gerektiği anlayışıyla 1916 yılı itibariyle Dört Yol ve Saray arasında kalan bölgedeki surlar yıkılarak kent, surların dışına taşınmıştır. Diyarbakır'ın kent nüfusu 1960'lı senelerden beri sürekli bir şekilde artmaktadır. Türkiye genelindeki nüfus artış hızı, Diyarbakır nüfus artış hızının altında kalmaktadır. Bunun durumun en önemli sebepleri; Diyarbakır'ın yoğun göçlere maruz kalması ve doğum oranının çok yüksek olmasıdır (Kurşuncu, 2006: 39-46). 1990-2000 yıllarındaki özellikle zorunlu köy boşaltmaları ile gelen büyük göç sonucu, kentin merkezi 200-250 binlik bir nüfusa ulaşmıştır. Görüldüğü üzere Diyarbakır kent nüfusu, her dönem normalin üzerinde göç alma ve göç verme durumlarına sahne olmuştur (Bağlı, M., Binici, A., 2005: 106). Diyarbakır, anormal gelişen göç hareketlerine maruz kaldığı ve buna yeterli derecede düzenlemeyle ve yapısal değişikliklerle cevap veremediğinden birçok kentsel problemi bünyesinde barındırmaktadır. Bu gibi gelişmeler kente kırsaldan gelen bireylerin, kentlilik bilinci gelişimlerinin üzerinde olumsuz etkiler yaratır.

3.2. Diyarbakır'ın Coğrafi Yapısı ve İklimi

Diyarbakır, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin orta kısmında, El Cezire'nin (Mezopotamya) kuzeyinde yer almaktadır. Doğuda Batman ve Muş, batıda Şanlıurfa, Adıyaman, Malatya, kuzeyde Elazığ ve Bingöl, güneyde ise Mardin illeri bulunmaktadır. Diyarbakır'da sert bir kara iklimi egemendir. Yazları çok sıcak geçer fakat kışları Doğu Anadolu Bölgesi kadar soğuk geçmez. Bunun başlıca nedeni: Güneydoğu Toroslar yayının kuzeyden gelen soğuk rüzgârları kesmesidir. En sıcak ortalaması 31 derece, en soğuk ay ortalaması ise 1,8 derecedir. Günümüze kadar ölçülen en yüksek sıcaklık 46,2 derece ile 21 Temmuz 1937 gününde, en düşük sıcaklık ise -24,2 derece ile 11 Ocak 1933 gününde yaşanmıştır. Yıllık yağış ortalaması 496 milimetre olan şehirde, bu yağışın %2'lik kısmı yaz aylarında düşmektedir. Kuzeydeki dağların eteklerine doğru gidildikçe yağışlar da artar. Güneydoğu Anadolu'nun doğal bitki örtüsü olan bozkır, Diyarbakır'da da egemendir. Bozkır bitki örtüsü içinde otsu bitkiler daha fazladır. Bunlar ilkbaharda kısa bir süre içinde yeşerip çiçeklenir, ama yağışların kesilmesiyle yaz başında kururlar. Çevredeki dağlar, yer yer meşe ormanlarıyla kaplıdır. Ormanlık alanlar ilin toplam yüzeyinin onda birini bile bulmaz. Diyarbakır şehrinin en önemli akarsuyu Elazığ ili sınırları içinden çıkan Dicle nehridir. Nehir, Diyarbakır şehrinin bulunduğu lav sahanlığının doğu kesimine paralel akar. Burada nehir vadisinin tabanı 600 m'ye iner. Diyarbakır'ın güneyinde 8 km mesafede doğuya yönelir. Dicle, Diyarbakır ilindeki akarsuların tümüne yakınına toplar. Yalnızca ilin kuzeybatı köşesindeki küçük bir alanın suları Fırat Irmağı'na gider www.diyarbakir.bel.tr (05.07.2017).

3.3. Diyarbakır'da Kent Yaşamı

Sürekli olarak göçe maruz kalan Diyarbakır'ı, Cumhuriyet Tarihi içinde incelediğimizde; 1950 ve 1960 seneleri arasında kırsaldan kentin içine doğru büyük göçler gerçekleşmiş bununla beraber Diyarbakır merkezinde yaşayan yerli kesimin ise kentten ayrılarak başka kentlere göç ettikleri tespit edilmiştir. 1970'li senelerde gerçekleşen bu durum artarak zirve yapmış ve netice olarak kent içindeki tarihi, kültürel, dinsel doku ciddi şekilde bir değişime uğramıştır. Diyarbakır kent merkezinde, yoğun göçlerin ve 1970'li yıllardaki gelişmeler sonucu kentli bireyler yerini, kırsal kesimden gelen bireylere bırakmıştır. Kent merkezinden ayrılan ve kent kültürü sahibi

bu kişilerin yokluğu, Diyarbakır'a kırsal alanlardan göçle gelmiş bireylerin, kent kültürü edinmelerinin önündeki önemli engellerden birini oluşturmuştur. Bunun yanında Diyarbakır, sanayi alanında da geri kalmış ve ekonomik gelişmişlik seviyesi düşük kalmıştır. Bütün bunları birlikte ele aldığımızda, Diyarbakır kent merkezinde, kent ve köy arasında bir ara kültürün oluştuğunu görmekteyiz (Bağlı, M., ve Erkan, R., 2005: 106).

Diyarbakır merkez nüfusu, yerleşimin surların dışına taşınmasıyla ve yoğun göçlerle çok fazla artmıştır. Büyük çoğunluğunu kırsal kesimden gelenlerin oluşturduğu kentin, kültürel dokusu ciddi tahribata uğramıştır. Kent içindeki kırsal nüfusun fazla olması, kent kültürü oluşumunu sekteye uğrattığı gibi yoğun göçlerle oluşan sosyoekonomik sorunların da çözümünü zorlamıştır (Kurşuncu, 2006: 42). Sosyolojik olarak ele alındığında Diyarbakır kenti, yoğun göçlerin de sebep olduğu çarpık kentleşmenin sonucu olarak kırsal kültür etkisinin yoğun yaşandığı bir kenttir.

1990'lardan sonra Diyarbakır kent merkezine göçle gelen bireylerin, ilk uğrak yeri olarak burayı seçmelerinin iki önemli nedeni şunlardır; ilki, güvenlik açısından geldikleri yerlerden daha iyi durumda olması, ikincisi ise geldikleri yere yakın en büyük yerleşim yeri olmasıdır. Diyarbakır'a göçle gelen bireylerin çoğunluğu, ilçelerinden veya yakın il ve bu illerin kırsalından oluşmaktadır. Doğal olarak can ve mal güvenliği endişesi ile yaşadıkları yerin ekonomik yetersizliği sebebiyle göçen bireyler, en kısa sürede bu özellikleri taşıyan kent merkezine varmak istemişlerdir (Keser, 2011: 117-119). Bütün bu gelişmeler köklü bir tarihsel geçmişi olan Diyarbakır kentinde yeterli düzeyde kentlilik bilinci oluşumunu sekteye uğratmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE ALAN BULGULARININ ANALİZİ

4.1. Araştırma Konusu ve Yerinin Belirlenmesi

Kentler birçok fırsatın, olanağın merkezi olmakla beraber birçok sorunun yaşandığı alanlar olarak da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 1950 yılından sonra ülkemizde tarım alanında meydana gelen değişimlerle kırsal alanlarda ortaya çıkan fazla iş gücü, kentlere doğru yoğun göç hareketini doğurmuştur. Bu göç hareketinin hızlı ve düzensiz gelişmesi, birçok açıdan kentlerde hemen çözüme kavuşmayan problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kente göç eden bireylerin göç sonrası yaşama uyumu da bu problemlerin başında gelenlerindedir. Kentle bütünleşemeyen bireylerin, kentlilik bilinci düzeyleri de çok düşük kalmıştır.

Kentte yaşayan her birey burada yaşamının getirdiği sorumluluğu da üstlenmiş sayılır. Bu noktada öncelikle, bireyin kişisel özellikleri ve sosyo-ekonomik yapısının yanı sıra sosyal çevresi ve statüsü, kentin yaşam kalitesi vb. etkilere göre sorumluluk derecesi şekillenir, burada önemli nokta bireyin sağlıklı fiziksel-sosyal ve ekonomik bir ortama sahip olmasıdır. Bu kentlilik bilincinin ortaya çıkmasını sağlayan temel gerekliliklerdir. Ancak günümüz kentlerinde özellikle de ülkemizin pek çok kentinde bu olgu ne yazık ki olan değil olması gereken bir konumdadır. Yani, bu bilinç tam olarak görünür kılınamamıştır kentlerimizde. Bu çalışmamızda her şeyden önce kentin gelişimine ve geleceğine duyulan kaygıları arttırıcı olgusal durumların kentlerimizde açık-seçik olarak görünür hale geldiğini vurgulayan çalışmalara [Antalya (Güçlü, 2002), Samsun (Mutlu, 2011), Konya (Genar, 2006), İstanbul (Geyik, 2010), Tokat (Acungil, 2012)] katkıda bulunmayı amaç edindik.

Kentlerimizde Yaklaşık olarak 65 yıldan beri tam olarak olgunlaşmamış olan kentli olma bilincinin eksikliği ya da yokluğu sahiplenme, sorumluluk alma, ait olma hissi ve duyarlılık gibi özelliklerin ortaya çıkmamasına sebep olmuştur. Günümüz kentleri devlet, yerel yönetimler ve bireylerin işbirliği sonucunda istenilen kentleri yaratabilir. Bunu başarabilen kentler dünya kenti olmaya adaydır. Günümüz kentlileri geçmişe kıyasla yerel yönetimleri denetleme imkânına sahiptir. Kentli bireyler, yanlış

uygulamalara karşı seslerini yükseltebiliyorlar ve yanlış politikaların düzeltilmesini sağlayabiliyor.

Gerek günümüzün gerekse geleceğin sağlıklı kentlerini yaratmada ve sürdürülebilirliğini sağlamada kentlilik bilincinin sahip olduğu konum, kentlilik bilincinin bu çalışmanın konusu olarak seçilmesinin sebeplerinden biridir. Bunun yanında kentlilik bilinci, bireylerin dayanışmasına ve bütünleşmesine, kenti fiziksel olarak sahiplenip korunmasına katkı sağlamakla birlikte sosyo-ekonomik zenginliğe de büyük bir katkısı olacaktır. Diyarbakır'ın kent açısından olması gereken bir noktada olmadığını düşünmekteyiz, buna sebep olarak sağlıksız ve hızlı gelişen göçler önemli bir yer tutar. Diyarbakır'ın tarihi ve kültürel yapısının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasının sağlanması kentlilik bilinci düzeyinin yükseltilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu noktadan hareketle Diyarbakır özelinde kentlilik bilinciyle ilgili bir çalışmaya rastlanılmaması bu çalışmanın yapılmasının temel dayanak noktası olmuştur.

Konu belirlendikten sonra alanın belirlenmesi için yoğun bir şekilde çalışılmıştır. Öncelikle bu konu ile alakalı literatür taraması yapılmış ve daha önce araştırma nesnesi yapılmış yerler dışarıda bırakılmış ve araştırmacının da orada ikamet etmesi sebebiyle Diyarbakır seçilmiştir. Diyarbakır tarih boyunca konumu itibarıyla sürekli çevresinden yoğun göç almıştır. Göçlerle gelen bireyler, şehrin her bölgesine yayılmış olup, özellikle Bağlar gibi bölgeler bu göçlerin sonucu oluşmuştur diyebiliriz. Bundan dolayı araştırma alanı belirlenmeye çalışılırken öncelikle Bağlar incelenmeye başlanmış ve oranın ilk mahallelerinden olan Kaynartepe Mahallesi çalışmanın amacına uygun olduğu ve Diyarbakır'ın küçük resmini temsil edeceği düşünüldüğü karar kılınmıştır.

4.2. Araştırmanın Problemi

Kentsel nüfusun özellikle göçlerle hızlı ve kontrolsüz bir kentsel büyümeyi de beraberinde getirdiği bilinmektedir. Kentlerin tarihi ve kültürel yapısına da zarar verebilecek bu büyümenin önüne sadece yasalar ile geçebilmek mümkün görünmemektedir. Yoğun göç alan kentlerde, kentlerin değerlerine sahip çıkılması, ancak kentlilik bilincinin oluşturulması ve geliştirilmesi ile mümkün olabilmektedir. Günümüz kentlerinin istenilen düzeye getirilmesinde ve bu kentlerin gelecekte sürdürülebilirliğinin sağlanmasında, kentlilik bilincine sahip kentli bireyler temel öğelerdendir. Bireylerin kentte yaşamaları onların kentlileştikleri ve kentlerin gelişimi

için yeterli olduğu anlamına gelmemektedir. Kent yaşamına uyumu kolaylaştıracak sosyo-ekonomik şartların yeterli olmaması bireylerin kentlileşmelerini, kentli birey özelliklerinden uzak kalmaları da, kentlilik bilinci oluşumunun gecikmesine neden olmaktadır. Kentlilik bilincine sahip bireylerin, hem nicelik hem de nitelik açısından istenilen düzeyde bulunmaması, çözüm bekleyen önemli sorunlardandır.

4.3. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, kente göçle gelen bireylerin, kentlilik bilinci seviyelerini ve kentlilik bilinci oluşumuna etki eden değişkenleri tespit etmektir. Birinci bölüm sayfa 26'da "kentlileşme" başlığı altında, ekonomik, sosyal, siyasal, psikolojik, inançsal ve estetik davranışların içselleştirilmesinden bahsedilmiştir. Bu bağlamda araştırmamızın amacı bu davranışların ölçülmesi ile de ilgilidir. Bunun yanında kentlerde yaşayan bireylerin kenti algılama, kentsel farkındalık, kenti sahiplenme, kent sorunlarına duyarlılık, katılımcı olma eğilimleri, dayanışma biçimleri, kentsel etkinliklere katılım düzeyleri, kentliyi tanımlama biçimleri ve kent ile bütünleşme süreçlerinde etkili olan mekanizmalar hakkında bilgi toplamaktır. Ayrıca Diyarbakır kentindeki kentlilik bilinci düzeyini bilimsel yöntemler kullanarak sayısal verilerle ortaya koyan ve mevcut duruma yönelik sonuçlara ulaşmak ve kent bütününde kentlilik bilincini artırmaya yönelik öneriler sunmak, bu alanda önemli bir boşluğu doldurarak, ileride kente yönelik yapılacak benzer çalışmalar için referans olacağı düşünülmektedir.

4.4. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın temel hipotezi kentlilik bilinci düzeyinin, demografik ve sosyo-ekonomik -cinsiyet, medeni durum, doğum yeri, yaş, gelir düzeyi, eğitim düzeyi, kentte kalma süresi- değişkenlere göre farklılık gösterdiğidir. Bu doğrultuda yaş, medeni durum, gelir düzeyi, kente kalma süresi, cinsiyet, eğitim düzeyi, doğum yeri gibi bağımsız değişkenlerin kentlilik bilincine etkisi incelenecektir. Bu temel hipoteze bağlı bazı alt hipotezler şu şekilde sıralanabilir:

Genç bireylerde kenti sahiplenme düzeyi diğer yaş gruplarına oranla daha yüksektir,

Eğitim seviyesi yükseldikçe kentsel farkındalık düzeyi artmaktadır,

Kentte kalma süresi arttıkça, bireylerin kenti sahiplenme düzeyi artmaktadır,

Gelir düzeyi arttıkça bireylerin kenti sahiplenmesi artmaktadır,
Diyarbakır merkez doğumluların kentsel farkındalık düzeyi merkez doğumlu olmayanlara oranla daha yüksektir,
Bekar bireylerin kendini kentli hissetme düzeyi evlilere göre daha yüksektir,
Genç nüfusta kendini kentli hissetme düzeyi diğer yaş gruplarına oranla daha yüksektir,
Kentte yaşama süresi arttıkça kendini kentli hissetme düzeyi artmaktadır.

4.5. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın ana kitlesini-evreni- Kaynaratepe Mahallesiinde yaşayan 18 yaşından büyük, göçle gelmiş bireyler oluşturmaktadır. Mahalle nüfusu 34,471 ve mahallede 142 sokak, 4 cadde bulunmaktadır www.baglar.bld.tr (15.07.2017). Bu bilgiler ışığında basit tesadüfi örneklem tekniğiyle seçilen ve evrenin %0,5'lik örneklem alanını oluşturan,172 kişi, çalışma için yeterli olabilmektedir. Ancak güvenilirliği artırmak için örneklem sayısı 200 kişi olarak belirlenmiştir. Karşılaştırma yapabilmek amacıyla göçle gelmiş bireylerin çocuklarından Diyarbakır merkez doğumlu olan 60 kişi de örnekleme dahil edilmiştir. Mahalledeki 142 sokaktan 170 kişi ve 4 caddeden de 30 kişi tesadüfi yöntem ile seçilerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

4.6. Araştırmanın Çalışmaları ve Yöntemi

Bu çalışma, alan araştırması niteliğinde olup, durum betimleyici bir çalışmadır. Öncelikli olarak araştırmanın konusu belirlenerek literatür taraması yapılmış, genel hipotezler oluşturulmuş ve veri toplama aşamasına geçilmiştir. Veri toplama yöntemi olarak yüz yüze anket ve derinlemesine mülakat kullanılmıştır. Bunun için öncelikle araştırma mahallesinin muhtarı İlhami ALTUN ile temasa geçilip konu ile alakalı kendisine bilgi verilip mahallede genel bir gözlem yapılmış ve mahalle sakinlerinden oluşan 9 kişiyle derinlemesine mülakat yapılmıştır. Mülakat yapılan bireylerin göç ile gelmiş ve mahalle sorunları hakkında bilgiye sahip olmalarına dikkat edilmiştir. Sonraki aşamada elde edilen bilgilerle, daha önce bu konuda yapılmış çalışmaların sorularından da faydalanılıp, 2'si açık uçlu 42'si kapalı uçlu, 44 sorudan oluşan anket soruları oluşturulmuştur. Ankete katılımı sağlamak için açık uçlu soru sayısı çok az tutulmuştur. Ayrıca bazı kavramlar ve önermeler hakkında kişilerin tutum ve davranışlarının ayrıntılı

bir şekilde çözümlenebilmesi maksadıyla 5'li likert ölçeği de ankete dahil edilmiştir. Anket içinde, sosyo-ekonomik, demografik, göç, kent yaşamı, kenti sahiplenme, kentli olma bilinci ve kent farkındalığını da içeren sorular bulunmaktadır. Anket uygulaması, 25 Temmuz - 28 Ağustos 2017 tarihleri arasında yapılmıştır.

Anket verileri SPSS 24 paket programı aracılığıyla işlenmiş ve frekans tabloları, çapraz tablolar oluşturulup Ki-Kare bağımsızlık testi uygulanmıştır. Ki-Kare testinde anlamlı bir ilişkinin var olduğundan bahsedebilmek için anlamlılık değeri olan ve Asymp. Sig. (P) olarak ifade edilen değerin 0,05'den küçük olması gerekmektedir (Altunışık vd., 2010: 224). Daha sonra tablolardan elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen bulgular, Kaynartepe Mahallesi'nde yaşayan göç ile gelmiş bireyleri temsil etmektedir. Ancak bu çalışmanın, Diyarbakır'ın her yerinde yaşayan göçle gelmiş bireylerin benzer özellikler taşıdığını düşünerek genel anlamda fikir verici olduğunu söyleyebiliriz.

4.7. Araştırmanın Bulguları

4.7.1. Demografik ve Sosyo-ekonomik Özellikler

Tablo 1.Cinsiyet

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam
Kadın	90	45,0	45,0	45,0
Erkek	110	55,0	55,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Araştırmada görüşülen kişilerin cinsiyet dağılımı incelendiğinde, örneklem grubumuzun %55,0'ı erkeklerden %45,0'ı kadınlardan oluşmaktadır. Erkekler çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu durum; anketlerin uygulandığı mahallenin kadınlarının anketlere katılmada çekingenlik göstermelerinden kaynaklıdır diyebiliriz.

Tablo 2. Medeni Durum

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüz	Toplam
Evli	118	59,0	59,0	59,0
Bekâr	69	34,5	34,5	93,5
Boşanmış	3	1,5	1,5	95,0
Dul	10	5,0	5,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Katılımcıların medeni durumları incelendiğinde, evli olanların oranı %59,0 ile en fazla görüşülen grubu oluşturmaktadır. Bunun yanında bekar olanlar %34,5 iken dul olanlar %5,0 oranındadır. Boşanmış olanlar ise %1,5'lik orana sahiptir.

Tablo 3. Yaş Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam
18-24	53	26,5	26,5	26,5
25-34	64	32,0	32,0	58,5
35-44	40	20,0	20,0	78,5
45-54	14	7,0	7,0	85,5
55-64	20	10,0	10,0	95,5
65+	9	4,5	4,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Örneklem grubumuzun, %26,5'i 18-24 , %32,0'ı 25-34, %20,0'ı 35-44, %10,0'ı 55-64, %7,0'ı 45-54, %4,5'i 65 ve üstü yaş grubundadır. Ortaya çıkan tablo da

göstermektedir ki Diyarbakır ciddi bir genç nüfusa sahiptir. Diyarbakır'ın mevcut ekonomik koşulları dikkate alındığında bu hem avantaj hem de dezavantaj oluşturmaktadır.

Tablo 4. Meslek Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam
İşçi	21	10,5	10,5	10,5
Esnaf	25	12,5	12,5	23,0
Ev hanımı	51	25,5	25,5	48,5
Geçici işçi	7	3,5	3,5	52,0
Öğrenci	38	19,0	19,0	71,0
Emekli	11	5,5	5,5	76,5
Memur	31	15,5	15,5	92,0
İşsiz	14	7,0	7,0	99,0
Diğer	2	1,0	1,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Örneklem grubumuz içerisinde farklı uğraş dalları ve meslek grupları yer almakla birlikte, katılımcılar arasında %25,5'lik oranla ev hanımları ilk sırada ve %19,0'lık oranla öğrenciler ikinci sırada bulunmaktadır. Bunların yanında; %15,5'lik oranla memur olarak çalışanlar, %12,5 oranında esnaflar, %10,5 oranında işçiler ve %7,0 oranında işsiz ve %3,5 oranında geçici işçi bulunmaktadır. İşsiz oranı %7 olması bizi yanıltmasın %19,0 öğrenci oranını da düşündüğümüzde işsizlik oranının çok yüksek olduğu açıkça görülmektedir. Ayrıca memur oranının da yüksek olmasının sebebini

Diyarbakır’da sanayileşmenin düşük düzeyde olmasına bağlamaktayız. İş olanaklarının az olması bireyleri memurluğa itmiştir.

Kentsel hayatın belirgin özelliklerinden biri de kadınların çalışma hayatına katılım oranlarının kırsal kesime oranla çok yüksek olmasıdır. Yukarıdaki tabloda örneklem grubumuzda yer alan kadınların önemli miktarının iş gücüne katılım oranlarının düşük olduğu gözlenmektedir. Görüşmeler esnasında kadınların birçoğu köyde daha fazla çalıştıklarını, şehirde birçok şeyi hazır olarak aldıklarından köyde yapılan birçok işin şehir yaşamında yerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Tabii bu kesim daha çok üst yaş grupları için geçerli yeni neslin okul okuma oranının artmasıyla kadının çalışma hayatında daha fazla yer edindiğini söyleyebiliriz.

Tablo 5. Eğitim Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam
Okur-yazar değil	25	12,5	12,5	12,5
Sadece okur-yazar	14	7,0	7,0	19,5
İlkokul mezunu	29	14,5	14,5	34,0
Ortaokul mezunu	21	10,5	10,5	44,5
Lise mezunu	62	31,0	31,0	75,5
Üniversite mezunu	48	24,0	24,0	99,5
Diğer	1	,5	,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Kentlilik bilincini etkileyen en önemli unsurlardan birisi eğitimidir. Eğitim durumunda %31,0 ile lise mezunları birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada %24,0 ile üniversite mezunları bulunmaktadır. %14,5’i ilkökul mezunlarından oluşmaktadır. %12,5 ile okuryazar olmayanlar, %10,5 ile ortaokul mezunları, %7,0 ile yalnızca okuma

yazma bilenler ve %0,5 ile diğer grubundan oluşmaktadır örneklem grubumuz. Okur-yazar olmayan grubun büyük çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır. Eğitim düzeyi düşük olan bireylerin bu soruyu yanıtlarken “köyde doğru dürüst okul mu vardı” ya da kadın katılımcıların “köyde kızların okutulması hoş karşılanmazdı” vb. cümleler sıkça ortaya konmuştur. Tablonun geneli incelendiğinde eğitim düzeyinin gittikçe yükseleceği yorumunu çıkarmak zor olmayacaktır

Tablo 6. Doğum Yeri

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam
Diyarbakır Merkez	60	30,0	30,0	30,0
Diyarbakır İlçesi	58	29,0	29,0	59,0
Diyarbakır Köyü	37	18,5	18,5	77,5
Diğer	45	22,5	22,5	100

Örneklem grubumuzun %30,0’ı Diyarbakır merkez doğumluyken, %29,0’ı Diyarbakır ilçelerinden, %22,5’i çevre il ve o illerin kırsal alanlarından, %18,5’i ise Diyarbakır köylerinden göç etmiş nüfustan oluşmaktadır. Diğer seçenekli göçler, daha çok il merkezine yakın yerlerden olmuş olup bunların başında Mardin ve Bingöl gelmektedir. Görüldüğü üzere Diyarbakır’a çevre il ve ilçelerden yoğun bir göç yaşanmıştır. Bu durum hem Diyarbakır hem de göç veren yerler için ciddi sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel etkilere yol açmıştır.

Bireylerin bir yerden başka bir yere taşınması, gidilen ve de varılan yer için toplumsal hayatı birçok açıdan etkisi altına almaktadır. Bu sebeple göç durumu söz konusu olduğunda gerçekleşen yer değişimi hareketi, çıkılan ve varılan mekânların üretici ve tüketici pozisyonları yeniden şekillenmektedir (Balcıoğlu, 2007: 36). Bu açıdan Diyarbakır, yoğun bir göç alıp gelen bireylere yeterli ekonomik olanaklar sağlayamamış ve büyük bir işsizler ordusu oluşturmuş, bunun yanında tarım ve hayvancılık ile uğraşan kırsal kesim Diyarbakır merkeze göçlerle terk ettikleri bölgelerde derin ekonomik boşluklar oluşmasına yol açmıştır.

Tablo 7. Aylık Gelir Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam
1000 TL'den az	32	16,0	16,0	16,0
1000-1450 TL	35	17,5	17,5	33,5
1500-2000 TL	32	16,0	16,0	49,5
2050-2450 TL	26	13,0	13,0	62,5
2500-3000 TL	34	17,0	17,0	79,5
3000 TL'den daha fazla	41	20,5	20,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Çalışmamıza katılım gösterenlerin %20,5'i 3000 TL'den daha fazla, %17,5'i 1000-1450 TL , %17,0'ı 2500-3000 TL, %16,0'ı 1500-2000 TL, %16,0'ı 1000 TL'den az ve %13,0'ı ise 2050-2450 TL gelire sahiptir. Üst gelir miktarını belirten daha çok düzenli işlerde çalıştığını ve kamu kurumlarında çalıştıklarını belirtmişlerdir. Daha alt gelir düzeyini belirten bireyler ise daha çok düzensiz işler diyebileceğimiz marjinal sektörlerde çalışmaktadırlar. Bu tabloya baktığımızda %33,5 gibi çok büyük bir kesim asgari ücretin altında ya da asgari ücret tutarında bir gelire sahiptir. Bu tablo, Diyarbakır'da nasıl bir sosyo-ekonomik durumun ve kentlilik bilinci düzeyinin olduğunu göstermede önemli bir ipucudur. Yüksek bir gelire sahip olan bireylerin kentsel yaşama daha kolay uyum sağladığı görülürken, alt gelir grubunda olan bireylerin kentsel etkinliklere katılımının düşük kaldığı görülmektedir.

Tablo 8. Belirtilen Aylık Gelirin Kime Ait Olduğu

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam
Kendi gelirim	107	53,5	53,5	53,5
Eşimin geliri	43	21,5	21,5	75,0
Babamın geliri	37	18,5	18,5	93,5
Aile bireylerinin geliri	12	6,0	6,0	99,5
Devlet yardımı	1	,5	,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Aylık gelir durumunu yanıtlayan bireylerin %53,5'i kendi gelirleri, %21,5 'i eşinin geliri, %18,5'i de aile bireylerinin, %6,0'ı da babasının geliri, %0,5'i de devlet yardımı olduğunu ifade etmişlerdir. Örneklem grubumuzun %25,5'ini oluşturan ev hanımları aylık gelir olarak eşlerinin; öğrenci ve bekar olanlar babalarının ya da annelerinin; işsiz olan kişilerin de bir kısmı babalarının, bir kısmı da çalışan aile bireylerinin gelirlerini belirtmişlerdir. Ailede çalışan birey sayısı hane sayısı az olanlarda çoğunlukla bir kişidir, hane sayısı daha kalabalık olanlarda ise birden fazla çalışan kişi bulunmaktadır.

Tablo 9. Oturulan Konut Tipi

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam
Gecekondu	11	5,5	5,5	5,5
Müstakil ev	24	12,0	12,0	17,5
Apartman dairesi	162	81,0	81,0	98,5
Diğer	1	,5	,5	99,0
(lojman)	2	1,0	1,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Örneklem grubumuzun %81,0'ının oturduğu konut apartman dairesi, %12,0'ının müstakil ev, %5,5'i gecekond, %1,0'ı lojman ve %0,5'i de diğer seçeneği olduğunu belirtmiştir. Bu verilere baktığımızda ankete katılanların büyük çoğunluğu apartmanlarda yaşamaktadır. Ancak yüz yüze görüşmelerde de gözlemlediğimiz birçok evin apartman diye nitelenen ancak çok katlı gecekond diyebileceğimiz özellikleri taşıdığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Müstakil evlerde oturan bireylerin de insani koşullardan uzak şartlarda yaşadığını gözlemledik.

Tablo 10. Oturulan Evin Isıtma Tipi

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam
Soba	38	19,0	19,0	19,0
Kalorifer	21	10,5	10,5	29,5
Doğalgaz	135	67,5	67,5	97,0
Elektrikli soba	4	2,0	2,0	99,0
Diğer	2	1,0	1,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Katılımcılarımızın %67,5'i doğalgaz, %19,0'ı soba, %10,5'i kalorifer, %2,0'ı elektrikli soba ve %1,0'ı ise seçenekler dışında bir şekilde ısınmaktadır. Ortaya çıkan tabloya göre ki bu tablonun Diyarbakır bütününe fotoğrafını verdiğinin düşünmekteyiz, doğalgaz kullanımı çok yaygın. Diyarbakır'a göçle gelen -özellikle kırsal alandan- bireylerin, kent hayatının nimetlerinden faydalanmaya başlaması kentsel davranışların görülme ihtimalini yükseltmektedir. Fakat tablo da soba ile ısınan %19,0 gibi ciddi bir kesimin de varlığının görülmesi gerekir. Kentlilik bilincinin oluşması ve kentsel davranışların ortaya çıkması için öncelikle ekonomik yeterliliğin sağlanması gerekir. Soba ile ısınmanın ekonomik yetersizlikle ilişkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo 11. Oturulan Evin Mülkiyet Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam
Kendi evim	100	50,0	50,0	50,0
Miras	3	1,5	1,5	51,5
Kira	79	39,5	39,5	91,0
Akrabamın evi	14	7,0	7,0	98,0
Diğer	4	2,0	2,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Bireylerin yaşadıkları kentte mülkiyetinin bulunması kendilerini o yere ait hissetmesini etkileyen önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların %50,0'ı kendi evinde oturduğunu, %39,5'i kirada oturduğunu belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların %7,0'ı akrabalarının konutlarında ikamet etmekte, %2,0'ı diğer(lojman) ve %1,5'i ise miras kalan konutlarda oturmaktadır. Konut sahipliğinin kentte kalış süresine göre değişim gösterdiği görülmüştür. Kentte uzun süre kalan bireylerde konut mülkiyeti oranlarının arttığı görülmüştür. Mahalledeki konutların büyük çoğunluğu iç ve dış yapı açısından plansız ve estetikten oldukça uzak olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 12. Ailedeki Kişi Sayısı

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam
1-2 kişi	16	8,0	8,0	8,0
3-4 kişi	67	33,5	33,5	41,5
5-6 kişi	63	31,5	31,5	73,0
7-8 kişi	34	17,0	17,0	90,0
9-10 kişi	18	9,0	9,0	99,0
11 kişi ya da daha fazla	2	1,0	1,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Kentsel mekânlar, kırsal mekânlardan farklı olarak daha çok çekirdek aile yapısının yaygın olduğu yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılarımızın önemli bir kısmı çekirdek ailelerden oluştuğu görülmektedir. Bunun yanında katılımcılarımızın %27,0'lık bir kısmı geniş aile diyebileceğimiz aile yapısına sahip bulunmaktadır. Çekirdek ailelerde 3-4 kişinin oranı ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bu tabloya göre, kent kültürünün bir getirisi olan çekirdek aile tipi, en büyük orana sahip olsa da hala önemli bir kesimin kırsal aile tipi olan geniş aileye sahip olması insanların kent kültürüne hala ayak uyduramadığının bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 13. Sosyal Güvence

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam
SGK	76	38,0	38,0	38,0
BAĞ-KUR	24	12,0	12,0	50,0
Emekli Sandığı	49	24,5	24,5	74,5
Yeşil Kart	28	14,0	14,0	88,5
Güvencem yok	23	11,5	11,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Araştırmamıza katılan bireylerin %38,0'ı SGK, %24,5'i emekli sandığı, %14,0'ı yeşil kart, %12,0'ının ise BAĞ-KUR güvencesi bulunmaktadır. %11,5'inin ise hiçbir sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Yeşil kart sahibi olan bireyler, işsiz olan gruplardan oluşmaktadır, bu grubun içinde kırsal bölgelerden yeni göç edenler olduğu gibi uzun zamandır Diyarbakır'da ikamet edenler de bulunmaktadır, kömür, gıda vb. ihtiyaçları sosyal yardımlaşma kurumları tarafından karşılanmaktadır. SGK güvencesine sahip bireylerin yaşam koşulları incelendiğinde çok da iç açıcı olmadığı gözlemlenmiştir. Bu durum bireylerin kentsel yaşama uyumunu zora sokmaktadır. Bununla birlikte sosyal güvenceye sahip olmayan bireylerin kentsel hayata uyumunu ve kentlilik bilinci oluşumunu da beklememek gerekir.

4.7.2. Göç İle İlgili Bilgiler

Tablo 14. Diyarbakır'a Göç Edilen Tarih

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam
1989 öncesi	81	40,5	40,5	40,5
1989-1994	41	20,5	20,5	61,0
1995-2000	36	18,0	18,0	79,0
2000 sonrası	42	21,0	21,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Katılımcılarımızın %40,5'i 1989 öncesi, %21,0'ı 2000 sonrası, %20,5'i 1989-1994 arasında, %18,0'ı ise 1995-2000 arasında göç ettiğini beyan etmiştir. 2000 sonrası seçeneği dışında diğer seçeneklerde Diyarbakır merkez doğumlulara da yer verilmiştir. Buradaki amaç: Diyarbakır merkez doğumlular ile göçle gelenler arasında kentlilik bilinci düzeyi kıyasını yapmaktır.

Diyarbakır'a göçle gelen bireylerin çoğunluğunu kendi ilçe ve kırsalından veya çevre il ve kırsalından gelenler oluşturmaktadır. Bu insanlar geldikleri yere yakın olması ve güvenli görmeleri sebebiyle Diyarbakır'a yönelmişlerdir. Bu bilgiler ışığında 1989-2000 yılları bölgede güvenlik kaygısının en yüksek olduğu dönem olup özellikle kırsal bölgelerden Diyarbakır merkeze en yoğun göçlerin olduğu dönemdir. 1989-2000 yılları arasındaki %38,5'lik oran yukarıdaki bilgilerle örtüşmektedir.

Tablo 15. Göç Etmede En Önemli Neden

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam
İşsizlik	31	15,5	15,5	15,5
Köy boşaltmaları	29	14,5	14,5	30,0
Daha iyi yaşam koşulları(egitim, sağlık vd.)	88	44,0	44,0	74,0
Daha önce akraba ve hemşerilerimin göç etmiş olması	15	7,5	7,5	81,5
Evlilik	23	11,5	11,5	93,0
Yetersiz ya da verimsiz toprak	1	,5	,5	93,5
Daha fazla kazanma isteği	8	4,0	4,0	97,5
Diğer	5	2,5	2,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Göçün meydana gelmesinde birçok faktörün etkisi söz konusudur. Türkiye’de kırsal kent yönlü yoğun göçlere neden olan egemen unsur ekonomik gerekçelerdir. Örneklem grubumuzun göç nedenlerine ilişkin verilerine baktığımızda Türkiye’de iç göç olgusunun nitelikleriyle kısmen paralel bir durum karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin %44,0’ı daha iyi yaşam koşulları, %15,5’i işsizlik, % 14,5’i köy boşaltmaları, %11,5’i evlilik, % 7,5’i akraba ve hemşerileri aracılığıyla göç etmesi, %4,0’ı daha fazla kazanma isteği, %2,5’i diğer ve %0,5’i ise yetersiz toprak ya da verimsiz topraktan kaynaklı göç ettiğini beyan etmiştir.

Diyarbakır’ın bugün yaşadığı en büyük problemlerin başında yoğun bir şekilde gerçekleşen göç dalgasına karşı sosyal ve ekonomik hiçbir hazırlığının olmadığı bir süreçte yakalanmasıdır. Bu durum, kentte yoğun bir göçle gelen kırsal kesimin kent kültürüne olumsuz etkisi kaçınılmaz olmuş olup kentsel alanda kırsal yapının görünürlüğünü çok fazla arttırmıştır.

Tablo 16. Göç Edenlerin Diyarbakır'ı Tercih Etme Nedeni

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam
İş olanakları fazla	56	28,0	28,0	28,0
Akrabalarım burada	76	38,0	38,0	66,0
Geldiğim yere yakın	42	21,0	21,0	87,0
Burada güvendedim	26	13,0	13,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Katılımcılarımızın % 38,0'ı akrabalarım burada, %28,0'ı iş olanakları fazla, %21,0'ı geldiğim yere yakın, %13,0'ı burada güvendedim seçeneğini belirtmiştir. Tablo bize göç eden bireylerin önemli bir oranının akrabalarından kaynaklı Diyarbakır'ı seçtiğini göstermektedir. Ayrıca çevre il ve ilçelerden yoğun göç alan Diyarbakır'ın bölgenin diğer illerine göre daha büyük bir kent ve iş olanakları daha fazla olduğu için tercih edildiği söylenebilir. Bunun yanında örneklem grubumuzun % 13,0'ı güvenlik açısından kendini güvende gördüğünden Diyarbakır'ı tercih ettiğini belirtmiştir. Katılımcılarımızın %21,0'ı ise geldiği yere yakın olduğu için tercih sebebi olduğunu belirtmiştir. Diyarbakır doğumlu bireyler ise ailelerinin geliş sebebine göre bu soruyu yanıtlamışlardır.

Tablo 17. Diyarbakır'da İkamet Edilen Süre

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam
Bir yıldan az	3	1,5	1,5	1,5
1-5 yıl	11	5,5	5,5	7,0
6-10 yıl	12	6,0	6,0	13,0
11-15 yıl	12	6,0	6,0	19,0
16-20 yıl	36	18,0	18,0	37,0
21-25 yıl	31	15,5	15,5	52,5
25 yıldan fazla	95	47,5	47,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Kente ikamet etme süresi, bireylerin kendilerini kente ait hissetmelerini, kenti sahiplenmelerini etkilediğinden önemli bir kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneklem grubumuzun %47,5'inin 25 yıldan fazla süredir Diyarbakır'da buldukları

görülmektedir. Bireylerin ikamet süresi arttıkça kenti sahiplenmesi ve kente aidiyetinde artış görüldüğü düşünülmektedir. Katılımcıların %18,0'ı 16-20 yıldır Diyarbakır'da ikamet ettiklerini belirtmişlerdir. Bu grupta bulunanların bir kısmı Diyarbakır'da doğup büyüyen kişilerden oluşmaktadır. Bu husus, kentin sahiplenmesinin yüksek olması beklentilerini artırmaktadır. Katılımcıların %15,5'i 21-25 yıldır ikamet ettiğini belirtmiştir. %6,0'ı 11-15 yıl, %6,0'ı 6-10 yıl, %5,5'i 1-5 yıl ve %1,5'i 1 yıldan az bir süredir ikamet etmektedir. Tablo bize özellikle 2000 yıllarından sonra göç eden birey sayısının-kitlesel olarak- önceki dönemlere göre oldukça azaldığı sonucunu da göstermektedir. Nüfusun çoğunluğu uzun zamandır Diyarbakır'da yaşamaktadır. Bu kent aidiyeti için önemli bir etkidir.

Tablo 18. Katılımcıların Göç Sonrası Ekonomik Durumlarında Meydana Gelen Değişiklik

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Olumsuz yönde değişti	10	5,0	5,0	5,0
Olumlu yönde değişti	140	70,0	70,0	75,0
Herhangi bir değişiklik olmadı	50	25,0	25,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Katılımcılarımızın %70,'ı göç sonrası ekonomik şartlarının olumlu bir yönde değiştiğini, %25,0'ı herhangi bir değişikliğin olmadığını, %5,0'ı de olumsuz yönde değiştiğini belirtmişlerdir. Ekonomik durumun niteliği yine kentte kalış süresine göre değişmekle birlikte, asıl değişim kente göç edenlerin ikinci kuşağında daha da belirgin bir hal almaktadır. Hem eğitim düzeyinde hem de ekonomik düzeyde önceki kuşağa göre belirgin bir farklılaşma ortaya çıkmaktadır. Katılımcılarımızla yapılan görüşmelerde çocukları ile aralarındaki farklılıklar çok net gözlemlenmiştir. Ev hanımı olan birçok kadının kız çocuklarının çalışma yaşamında bulunduğu, nitelsiz işgücünde bulunan birçok anne-babanın da çocuklarının nitelikli iş sahibi olduğu araştırma esnasındaki tespit edilmiştir.

Diyarbakır doğumlular ve genç bireyler bu soruya anne-babalarının durumuna göre cevap vermişlerdir.

Tablo 19. Göç Sonrası Yaşamda Gerçekleşen Değişiklikler

Diyarbakır'a geldikten sonra yaşamınızda nasıl bir değişim gerçekleşti?	Sayı	Yüzde
Herhangi bir değişiklik olmadı	59	29.5
Yaşam tarzım değişti	75	37.5
Konuşmam, değer yargılarım değişti	57	28.5
Maddi durumum değişti	85	42.5
Sosyal çevrem değişti	58	29.0

*Diyarbakır merkez doğumlu olanlar bu soruya ailelerinin cevabını vermişlerdir.

(Sayı:60 Yüzde:30) Ayrıca bu soruda birden fazla şık işaretlenmiştir.

Göçle birlikte yaşamınızda ne gibi değişiklik gerçekleşti sorusuna katılımcıların %42,5'i maddi durumunun değiştiğini, %37,5'i yaşam tarzının değiştiğini, %29,5'i herhangi bir değişikliğin gerçekleşmediğini, %29,0'ı sosyal çevresinin değiştiğini, %28,5'i konuşma ve değer yargılarının değiştiğini ifade etmiştir. Veriler, Diyarbakır'ın göçe hazırlıksız yakalanmasına rağmen göçle gelen bireylerin kırsalda daha kötü koşullarda yaşadığını göstermektedir. Ancak herhangi bir değişiklik yaşanmadığını ifade eden bireylerin de oranının yok sayılacak düzeyde olmadığını görmek gerekir. Genel olarak tablo iç açıcı olmasa da bireylerin kentsel hayata uyum göstermeye başladıkları söylenebilir.

Tablo 20. Göçün Aile Hayatında Meydana Getirdiği Değişiklikler

Diyarbakır'a göç ettikten sonra aile hayatınızda ne gibi bir değişim yaşandı?	Sayı	Yüzde
Ailenin geliri yükseldi	94	47.0
Aile bireylerinin eğitim düzeyi yükseldi	116	58.0
Ailedeki karar süreçlerinde demokratik eğilimler (aile üyelerinin fikirlerini alarak karar vermeye başladık) oluşmaya başladı	55	27.5
Hiçbir değişiklik olmadı	39	19.5

*Diyarbakır merkez doğumlu olanlar bu soruya ailelerinin cevabını vermişlerdir.

(Sayı:60 Yüzde:30) Ayrıca bu soruda birden fazla şık işaretlenmiştir.

Diyarbakır'a merkeze göç ettikten sonra katılımcılarımızın %58,0'ı aile bireylerinin eğitim düzeyinin yükseldiğini, %47,0'ı ailenin gelirinin yükseldiğini, %27,5'i aile içindeki karar süreçlerinde demokratik eğilimlerin oluşmaya başladığını, %19,5'i ise hiçbir değişiklik olmadığını belirtmiştir. Ortaya çıkan tabloya göre Diyarbakır merkeze göçle gelen bireylerin kent hayatının niteliklerini edinmeye başladığı, kırsal kesime oranla bireylerin hayat standartlarının görece olarak yükseldiğini ve olanaklarının fazlaştığını görmekteyiz. Vurgulamamız gereken önemli bir husus da söz konusudur; bu niteliklerin kırsal hayat ile karşılaştırılmasıyla veriler değerlendirilmektedir.

4.7.3. Kentsel Yaşam ve Kentlilik Bilinci İle İlgili Bilgiler

Tablo 21. Kendini Diyarbakırlı Görme Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam
Evet	165	82,5	82,5	82,5
Hayır	16	8,0	8,0	90,5
Kısmen	19	9,5	9,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Bu soruya katılımcılarımızın %82,5'i evet, %9,5'i kısmen, %8,0'ı hayır yanıtını vermiştir. Kendini Diyarbakırlı hissetme oranı oldukça yüksek çıkmıştır. Soruya “hayır” yanıtını veren katılımcılara “niçin” sorusunu yönelttiğimizde çoğunluğu burada doğmamış olmalarını ya da aile bireylerinin farklı memleketlerden Diyarbakır’a gelmiş olmalarını gerekçe olarak belirtmişlerdir. Kısaca Diyarbakırlı olabilmenin ön şartı geçmiş kuşakların ve bireyin Diyarbakır’da doğup büyümesine, uzun yıllar burada yaşamasına bağlanmıştır ama genç bireyler de aynısını söylemek güçtür. Gençlerin adaptasyonu olgun ve yaşlı bireylere göre daha kolay gerçekleşmektedir.

Mülakatlar sırasında “Uzun zamandır bu şehirde yaşamaktayım artık kendimi kısmen buralı olarak görüyorum”, “gerçek Diyarbakırlı olmanız için büyüklerinizin de burada uzun yıllar yaşamış olması gerekiyor.”, “Diyarbakır’da oturmakla Diyarbakırlı olunmaz” ifadeleriyle sıkça karşılaştık.

Tablo 22. Memlekete/Köye Geri Dönme Eğilimi

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Evet	32	16,0	16,0	16,0
Hayır	150	75,0	75,0	91,0
Fikrim yok	18	9,0	9,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Çalışmaya katılanların %75,0'ı bu soruyu hayır, %16,0'ı evet, %9,0'ı ise fikrim yok diye cevaplamıştır. Genel olarak göç etmiş bireyler köylerine/memleketlerine geri dönmek istememektedirler. Bu durumun oluşmasının sebepleri arasında eğitim, sağlık ve yaşam standartlarının kentte kırsala oranla yüksek olması, kente yerleşenlerin yerleşmiş oldukları yere alışmaları ve iş kurmaları gibi nedenler sayılabilmektedir. Hayır diyen grubun çoğunluğu uzun zamandır kentte yaşayanlardan ve genç nüfustan oluşmaktadır, köylerinde yaşayan kimsenin kalmadığını, kendilerinin de köylerde herhangi bir mülkiyetinin bulunmadığını, belli başlı alışkanlıklarının değişmesinden dolayı hayır cevabını vermişlerdir. Ayrıca köye geri dönme eğilimi içerisinde olanlar ise genel olarak yaşları ilerlemiş olan ve kent yaşamına alışamayan bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mülakat yaptığımız 72 yaşındaki Aslan Dayı köye dönüş ile ilgili şunları dile getirmiştir: “Köyde çok fazla malımız, toprağımız vardı; hepsini amcaoğullarına bırakıp buralara geldik. Gelme sebebimiz; o dönem Diyarbakır bölgedeki en büyük en gelişmiş yerlerden biriydi, çocuklarımın şehrin imkânlarından faydalanması, daha iyi yaşam koşullarıydı. Ancak hayal kırıklığı yaşadık. Evimizi satmasaydık bugün dönerdim köyüme. Ama Diyarbakır'ı da çok seviyorum ve artık kendimi buralı hissediyorum fakat son dönem yaşanan acı olaylardan kaynaklı huzursuz hissediyorum ve köyüme dönmek isterim...” İnsanlar, sosyo-ekonomik açıdan kentin olanaklarından faydalandığında kendini oraya ait hissetmekte ve orada yaşamaktan memnun olmaktadır.

Tablo 23. Diyarbakır'dan Memnuniyet Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Çok memnunum	58	29,0	29,0	29,0
Memnunum	86	43,0	43,0	72,0
Hiç memnun değilim	15	7,5	7,5	79,5
Memnun değilim	16	8,0	8,0	87,5
Kararsızım	25	12,5	12,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Katılımcılarımızın %43,0'ı Diyarbakır'da yaşamaktan memnun olduğunu ifade etmiştir. Çok memnunun diyenlerin oranı ise %29,0'dır. %12,5'lik bir kesimse kararsız olduğunu belirtmiş, %8,0'ı da memnun olmadığını, %7,5'i ise hiç memnun olmadığını beyan etmiştir. Örneklemimizde genel olarak memnun olma oranları yüksek çıkmıştır. Ancak memnun olmadıklarını beyan edenlerin ve kararsızların oranı da azımsanmayacak bir düzeydedir. Memnun olduklarını ifade eden bireylerin önemli bir kısmı kırsaldaki yaşam koşullarına kıyasla kentte daha iyi olanaklara sahip olduklarını, çocuklarının gelecekte daha iyi bir yaşam imkânına erişebilme fırsatına sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Memnun olmadıklarını belirten bireylerin birçoğu da Diyarbakır'da yaşamının maddi ve manevi açıdan birtakım zorlukları bulunduğunu bunun yanında son dönemde şehir içinde gerçekleşen silahlı çatışmaların şehrin huzurunu ve güven ortamını zedeleyerek memnuniyet düzeyini oldukça düşürdüğünü ifade etmişlerdir.

Tablo 24. Alışverişin Genel Olarak Yapıldığı Yer

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Migros, Carrefoursa gibi marketlerden	70	35,0	35,0	35,0
Armina, Çarmar, Saray vb. yerel marketlerden	49	24,5	24,5	59,5
Mahalledeki bakkallardan	40	20,0	20,0	79,5
Memleketten getiriyorum	2	1,0	1,0	80,5
Diğer	15	7,5	7,5	88,0
(Bim, A101)	24	12,0	12,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Çalışmamıza katılanların %59,5'i alışverişini süper market ve büyük yerel marketlerden yapmakta olup, %20,0'ı mahalledeki bakkallardan, %12,0'ı Bim ve A101 gibi market zincirlerinden, %7,5'i diğer(fark etmez, her yerden) yapmakta, %1,0'ı ise memleketten getirttiğini ifade etmiştir. Bu verilerden anlaşılacağı üzere kent yaşamının bir getirisi olan süpermarketlerden alışveriş alışkanlığını önemli bir kesim

benimsemiştir. Göçle gelen bireylerin bir kısmı mahalle esnafından alışveriş yapmaktadır. Geleneksel bağların etkili olması ve veresiye alışverişin mahalle esnafında geçerli olması bu durumun oluşumunda etkili olmuştur. Tablodaki genel veriler ışığında göç ile gelen bireylerin kente uyum sağlama çabası içerisinde girmiş oldukları söylenilebilir.

Tablo 25. Diyarbakırlı Kimdir Önermelerine Katılım Durumu

Aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz ?	Hiç Katılmıyorum Sayı Yüzde	Katılmıyorum Sayı Yüzde	Fikrim Yok Sayı Yüzde	Katılıyorum Sayı Yüzde	Tamamen Katılıyorum Sayı Yüzde	Toplam
Diyarbakır'da yaşayan herkes Diyarbakırlıdır	52 26,0	109 54,5	11 5,5	20 10,0	8 4,0	200 100,0
Diyarbakırlı Diyarbakır'da doğup büyüyenlerdir	9 4,5	27 13,5	9 4,5	138 69,0	17 8,5	200 100,0
Birkaç nesildir Diyarbakır'da yaşayanlar Diyarbakırlıdır	8 4,0	10 5,0	16 8,0	95 47,5	71 35,5	200 100,0
Kendini Diyarbakırlı gören herkes Diyarbakırlıdır	19 9,5	74 37,0	33 16,5	52 26,0	22 11,0	200 100,0

Örneklem grubumuzun %83,0'ı için Diyarbakırlı, birkaç nesildir Diyarbakır'da yaşayanlardır. %77,5'i de Diyarbakırlının, Diyarbakır'da doğup büyüyenler olduğunu ifade etmişlerdir. Örneklem grubumuzun %80,5'i için Diyarbakır'da ikamet etmenin, %46,5'i için ise kendini Diyarbakırlı olarak hissetmenin Diyarbakırlı olmak için yeterli olmadığını düşündükleri tespit edilmiştir. Diyarbakırlı olma kriterinin, orada doğmuş olma ve geçmiş nesillerin orada yaşamalarına bağlanılmış olması kırsal kökenli bireylerde kentlilik bilinci oluşumunu sekteye uğrattığı düşünülebilir. Böyle düşünen bireylerin kentsel aidiyet duygusu oluşmamakta ve kentsel davranışlar

oluşmamaktadır. Ayrıca yukarıdaki önermelere karşı, fikrim yok diyen bireyler daha çok eğitim düzeyi düşük bireyler olduğu gözlemlenmiştir. Bu koşullar altında kentlilik bilinci düzeyinin yükselbilmesi için daha uzun yıllara ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Tablo 26. Örneklem Grubumuzun Mahallenin Gelişimi İle İlgili Çalışmalara Katılım Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Oluşturulacak komisyonlara belirli bir ücret karşılığı katılmak isterim	30	15,0	15,0	15,0
Belediyenin oluşturacağı çalışma gruplarına gönüllü katılım	64	32,0	32,0	47,0
Katkıda bulunmam(Bu benim işim değil)	98	49,0	49,0	96,0
Diğer	8	4,0	4,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Bireylerin kent yaşamında kendilerini etkileyecek kararlara tepki göstermeleri, kentsel sorunların çözüm mekanizmalarına katılmaları kentli bireylerin davranış biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların %49,0'ı herhangi bir katkıda bulunmayacağını yani kayıtsız kalacaklarını, %32,0'ı mahallelerinin gelişmesi ile ilgili projeler olduğunda belediyenin oluşturacağı çalışma gruplarına gönüllü katılacağını , %15,0'ı oluşturulacak komisyonlara belirli bir ücret karşılığı katılım sağlayacağını, %4,0'ı ise ne görev düşerse yapabileceğini belirtmiştir. Hiçbir katkıda bulunmam seçeneğinin yüksek çıkması kentli birey davranışıyla çelişmektedir. Bu bireyler bu gibi işlerin belediye işleri olduğunu mülakatlarda da dile getirmişlerdir.

Tablo 27. Diyarbakır'ı Diğer Kentlerden Ayıran En Önemli Özelliği

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Tarihi eserleri	95	47,5	47,5	47,5
Doğal güzellikleri	15	7,5	7,5	55,0
Misafirperverliği	81	40,5	40,5	95,5
Ekonomik olarak gelişmiş bir yer olması	5	2,5	2,5	98,0
Diğer	4	2,0	2,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Diyarbakır'ın ayırt edici özelliğini sorduğumuz katılımcılarımızın %47,5'i tarihi eserleri, %40,5'i misafirperverliği, %7,5'i doğal güzellikleri, %2,5'i ekonomik gelişmişliği, %2,0'ı diğer(misafirperverlik ve tarihi eserler arasında karar veremeyenler) seçeneğini belirtmiştir. Tarih bilincinin örneklem grubumuzun çoğunda bulunması özellikle hastanelerin, eski şehri barındıran tarihi surların yakınında bulunmasından kaynaklı olduğunu düşünmekteyiz. Hastaneye giden göçle gelmiş bireyler surların yanından geçmek durumunda olduklarından dünyada eşi benzeri neredeyse bulunmayan surları görmekteler, her insanın hastaneye gitmek zorunda kaldığını düşünürsek tarihi eserler seçeneğinin yüksek çıkmasına şaşırılmaması gerekir.

Örneklem grubumuzun eğitim düzeyi düşük ve alt gelir gruplarından oluşan bireylerin kentle ilgili bilgi düzeyinin yükseltilmesi kentlilik bilinci oluşumunu hızlandıracak temel öğeler arasındadır. Kişi yaşadığı kentin özelliklerinin ne derece farkındalığına sahip olursa o derece ona sahip çıkma onu tanıma düzeyi de yükselecektir. Bu da şüphesiz kent kültürünün aşılmasında ve kent yaşamına uygun sosyo-ekonomik koşulların ortaya çıkarılmasından geçmektedir. Kent kültürüne sahip olabilmekse belli başlı nitelikleri gerektirir. Bu niteliklerin birey tarafından karşılanması mümkün olmayan durumlarda yerel yönetimlerin, merkezi hükümetin ve sivil toplum kuruluşlarının uygulamalarının oldukça faydalı olacağı söylenebilir.

Tablo 28. Katılımcıların Diyarbakır'ın Tarihi, Kültürel ve Coğrafi Özelliklerini Bilme Düzeyleri

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Evet	73	36,5	36,5	36,5
Hayır	41	20,5	20,5	57
Kısmen	86	43,0	43,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Örneklem grubumuzun %43,0'ı Diyarbakır'ın tarihi, kültürel ve coğrafi özelliklerini kısmen bildiğini, %36,5'i bu konu hakkında bilgi sahibi olduğunu, %20,5'i de konu hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Kent değerleri hakkındaki bilgi düzeyi genç nüfusta daha fazladır, yaş düzeyi arttıkça bilgi düzeyi düşmektedir. Bu da genç nüfusun eğitim düzeyinden ve sosyal yaşam farklılığından kaynaklanmaktadır.

Tablo 29. Katılımcıların Kentsel Kurumlara Üyelik Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Spor kulübü	13	6,5	6,5	6,5
Hemşeri derneği	1	,5	,5	7,0
Siyasi parti	11	5,5	5,5	12,5
Sendika/Meslek kuruluşları	28	14,0	14,0	26,5
Hiçbir kuruluşa üye değilim	144	72,0	72,0	98,5
Diğer	3	1,5	1,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Kentleşmenin, kente has davranış biçimi olan katılımcı davranışı ortaya çıkartması beklenir. Kentli birey, kendini ilgilendiren konularla ilgili fikri sahip olan ve bu konuda katılımını aktiviteye dönüştüren bireydir. Kentsel kurum/kuruluşlara üyelik, kentlilik bilincinin önemli bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel kurumlara katılımın sağlanması demokratik toplumun ve değerlerinin de gelişmesi

anlamına gelmektedir. Hangi kuruluşlara etkin üyeliğiniz mevcut sorusuna katılımcıların %72,0'ı hiçbir kuruluşla üye olmadığı yanıtını vermiştir. Katılımcıların %14,0'ı sendika veya meslek kuruluşlarına, %6,5'i spor kulüplerine, %5,5'i siyasi partilere, %1,5'i diğer(yoga, dans vb.), %0,5'i hemşeri derneklerine üyedirler. Kentsel kuruluşlara üyeliğin düşük olması, Diyarbakır'da tam anlamıyla bir kentleşmenin ve kentlilik bilincinin olduğundan bahsetmemizi zorlaştırmaktadır.

Tablo 30. Katılımcıların En Sık Görüştüğü Kişiler

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Akrabalarım	88	44,0	44,0	44,0
Hemşerilerimle	2	1,0	1,0	45,0
Komşularım	35	17,5	17,5	62,5
İş arkadaşlarımla	34	17,0	17,0	79,5
Diğer	41	20,5	20,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Kentleşme sürecinde, yerleşik kentli nüfus ile sonradan göç eden bireyler arasında sosyo-kültürel bir etkileşim söz konusudur. Kentsel yaşam biçiminin temel özelliklerinden birisi de, birincil ilişkilerin zayıflayıp ikincil ilişkilerin gelişmesidir. Örneklem grubumuzun %44,0'ı en sık akrabalarıyla görüştiklerini, %20,5'i diğer(sosyal arkadaş, okul arkadaşı vb.), %17,5'i komşularıyla görüştiklerini belirtmiştir. En sık hemşerileriyle görüştiklerini belirtenlerin oranı %1,0'ı gibi çok düşük bir oranda kalmıştır. Akrabalarıyla görüşenlerin oranı yüksek çıksa da ikincil ilişkilerin olduğu iş arkadaşları ile görüşme oranı da düşük sayılamayacak %17,0 gibi bir oranda çıktığı görülmüştür. Katılımcıların bazılarının tam anlamıyla birincil ilişkilerden kopmadığı görülürken, bazılarının da kentli birey davranışı olan ikincil ilişkileri geliştirdiği görülmektedir.

Tablo 31. Katılımcıların Bazı Kavramlara Verdiği Önem Derecesi

Aşağıdaki kavramları ne ölçüde önemlersiniz?	Hiç önemi yok	Önemsiz	Fark etmez	Önemli	Çok önemli
	'Sayı' 'Yüzde'	'Sayı' 'Yüzde'	'Sayı' 'Yüzde'	'Sayı' 'Yüzde'	'Sayı' 'Yüzde'
Ekonomik Zenginlik	7 3,5	22 1,0	18 9,0	92 46,0	61 30,5
Akrabalık Bağları	3 1,5	5 2,5	24 12,0	116 58,0	52 26,0
Hemşerilik	6 3,0	20 10,0	73 36,5	85 42,5	16 8,0
Mesleki Kariyer	2 1,0	21 10,5	30 15,0	86 43,0	61 30,5
Kentli Olma(Kentte Yaşama)	4 2,0	27 13,5	52 26,0	76 38,0	41 20,5
Yardımlaşma	1 0,5	1 0,5	7 3,5	97 48,5	94 47,0
İçinde Bulunduğu Durumu Şükretme	6 3,0	11 5,5	8 4,0	77 38,5	98 49,0
Çevre Sorunlarına(örneğin kirlilik, gürültü vb.) Duyarlı Olma	3 1,5	2 1,0	17 8,5	110 55,0	68 34,0
Kültürlü Olma(eğitimli olmak, sosyal, politik, ekonomik konularla ilgilenerek kendini geliştirme)	1 0,5	2 1,0	34 17,0	87 43,5	76 38,0
Doğduğu Yerle Bağını Koparmama	4 2,0	13 6,5	43 21,5	85 42,5	55 27,5

Katılımcılarımızın en çok önemli bulduğu kavramların başında yardımlaşma sonrasında ise çevre sorunlarına duyarlılık ve içinde bulunduğu duruma şükretme gelmektedir. Katılımcıların %95,5'i yardımlaşmanın, %89,0'ı çevre sorunlarına duyarlı olmanın, %87,5'i şükretmenin, %84,0'ı akrabalık bağlarının önemli olduğunu belirtmiştir. Bizi en çok şaşırtan çevre sorunlarına karşı duyarlı olma oranının çok yüksek çıkmasıdır. Mahallede yaptığımız görüşmeler sırasında çevreyi

gözlemediğimizde özellikle çevre kirliliğinin göze çarpan ilk şey olduğu görülmüş olup bu durum anket verileriyle tezat oluşturmuştur. %81,5'inin kültürlü olmayı önemli bulması kişilerin kentli birey olma geçişleri açısından kayda değer bir durum olduğu ifade edilebilir.

Göze çarpan önemli bulgulardan biri de hemşeriliğe önem derecesinin sadece %50,5 gibi düşük bir oranla beklenenin altında gerçekleşmesidir. Hemşerilik için fark etmez diyen oran ise % 36,5 olarak gerçekleşmiştir. Bireyler daha çok akraba ve komşularla görüşmektedirler. Bireylerin çoğunluğu yakın çevrelerinde bulunanlarla daha fazla paylaşım içine girmektedirler. Hemşerilerle yoğun bir bağ tespit edilmemiştir.

Ekonomik zenginlik kavramı, kent yaşamının olanaklarından faydalanma açısından önemi artmaktadır. Örnekleme grubumuzun %76,5'i ekonomik zenginliğin önemli olduğunu belirtmiştir. %70,0'ı doğduğu yerle bağını kopartmamanın önemli olduğunu ifade etmiştir. Bu durum bireylerin kent yaşamına tam anlamıyla uyum sağlayamadıklarını göstermektedir. Bu yanıtı veren bireylerin özellikle düşük gelir seviyesinde oldukları gözlemlenmiştir. Kent olanaklarından faydalanamadıkları için kent cazip gelmemektedir.

Tabloda ilginç olan sonuçlardan biri de şüphesiz kentli olma kavramına yönelik eğilimlerdir. Bireylerin sadece %58,5'i bu kavramın kendileri için önemli olduğunu ifade etmiştir. Bu durum kentlilik bilinci oluşumu açısından iyi bir tablo çizmemektedir. Ancak %26,0'lık bir kesim kentli olup olmamanın fark etmediğini ifade etmiştir. Bu kişilerin kent olanaklarından yararlanması halinde kentli olmanın gururunu taşıyacaklarını düşünmekteyiz. Mesleki kariyerin önemli olduğunu düşünenlerin oranının %73,5 çıkması bizi kentlilik bilincinin gelecek kuşaklarda yükseleceği inancı konusunda desteklemektedir.

Tablo 32. Katılımcıların Sosyal Medyayı Takip Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Takip ediyorum	89	44,5	44,5	44,5
Takip etmiyorum	81	40,5	40,5	85,0
Çok sık takip ediyorum	30	15,0	15,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Sosyal ağları takip etmek aynı zamanda dünyada olup bitenler hakkında bilgi sahibi olabilmek anlamına geleceğinden kentli bireyin ilgi alanlarından birisi olması kaçınılmaz bir hal almaktadır. Örneklem grubumuzun %44,5'i sosyal ağları takip ettiğini, %40,5'i takip etmediğini, %15,0'ı ise çok sık takip ettiğini ifade etmiştir. Çok sık takip ettiğini belirten kesim daha çok genç ve eğitim düzeyi yüksek bireyler olduğu görülmüştür. Takip etmeyen kesim ise eğitim ve gelir düzeyi düşük bireylerden oluşmaktadır.

Tablo 33. Örneklem Grubumuzun Sosyal ve Kültürel Faaliyetlere Katılım Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Haftada 2-3 kez	1	,5	,5	,5
Haftada 1 kez	9	4,5	4,5	5,0
Ayda 1 kez	48	24,0	24,0	29,0
Yılda 2-3 kez	44	22,0	22,0	51,0
Hiç katılmıyorum	98	49,0	49,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Kent kültürüne uyum için önemli bir husus olan sosyal ve kültürel etkinliklere katılım sağlanması önem arz etmektedir. Örneklem grubumuzun %49,0'ı kültürel etkinliklere katılmadığını, %24,0'ı ayda 1 kez, %22,0'ı yılda 2-3 kez, %4,5'i haftada 1 kez, %0,5'i haftada 2-3 olduğunu belirtmişlerdir. Katıldıklarını ifade eden

grubun çoğunluğu da sadece sinemaya gittiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum kent kültürüne yabancı kalmayı arttıran etkenlerden biridir. Görüşmeler sırasında bireylerin bir kısmı bu tür etkinliklere katılım için yeterli zamana sahip olmadıklarını belirtirken bir kısmı da bu tür etkinliklerin kendileri için ayrı bir masraf hatta lüks bir tüketim olduğunu ifade etmişlerdir. Özellikle orta ve üst yaş grubu ve eğitim seviyesi düşük kadınların sosyal ve kültürel etkinliklere hiç katılım sağlamadıkları görülmüştür. Bu yönüyle sosyal ve kültürel etkinliklere katılımın kentli bireyden beklenildiği düzeyde olmadığı görülmektedir.

Tablo 34. Katılımcılara Göre Mahallenin En Önemli Sorunu

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Altyapı hizmetlerinin yetersizliği	27	13,5	13,5	13,5
Ulaşım sorunu	5	2,5	2,5	16,0
Güvenlik sorunu	27	13,5	13,5	29,5
Yeşil alan yetersizliği	62	31,0	31,0	60,5
Eğitim ve Sağlık hizmetlerinin yetersizliği	21	10,5	10,5	71,0
Plansız yapılaşmanın olması	16	8,0	8,0	79,0
Sosyal ve kültürel etkinliklerin yetersiz olması	23	11,5	11,5	90,5
Fikrim yok	19	9,5	9,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Bireylerin yaşadıkları yerlerde bulunan imkanlar, onların kendilerini yaşadıkları yere ait hissetmelerini önemli ölçüde etkilemektedir. Temel altyapı imkanlarına sahip olmayan yerlerde yaşayan bireyler ile her türlü kentsel hizmete sahip yerlerde yaşayan bireyler arasında kenti sahiplenme hususunda farklılıklar oluşabilmektedir. Bireylere

mahallelerindeki en önemli sorunun ne olduğu sorulduğunda katılımcılarımızın %31,0'ı yeşil alan yetersizliği, %27,0'ı altyapı hizmetlerinin yetersizliği ve güvenlik sorunu, %11,5'i sosyal ve kültürel etkinliklerin yetersizliği, %10,5'i eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği olduğunu belirtmiş. %9,5'i fikrinin olmadığını ifade etmiş olup, %8,0'ı plansız yapılaşma, %2,5'i ulaşım sorunu olduğunu belirtmiştir. Yaşanılan mahalledeki problemler ne yazık ki bireyleri kentte yaşadıkları duygusundan uzaklaştırmaktadır.

Katılımcılarımızın önemli bir kısmı çocuklarıyla rahatça oturacakları parkların bulunmasının kendileri için önemli olduğunu sıklıkla vurgulamışlardır. Mahallenin alt yapı, özellikle yollarına bakıldığında ana cadde dışındaki birçok sokağın yürünemeyecek halde olduğuna tanık olunmuştur. Plansız yapılaşma, katılımcılar tarafından en önemli sorun olarak görülen yeşil alan eksikliğini kronik bir problem haline getirmiştir. Bireylerin kentlilik bilinci oluşumuna katkı sağlayacak kurumlardan biri de yerel yönetimlerdir. Yerel yönetimler yurttaşlarının kentlilik bilinci düzeylerinin yüksek oranlarda bulunmasının hem kendilerine hem de kentlerine katkı sağlayacak nitelikte olacağının bilincinde olması kentin geleceğini şekillendirecek öneme sahiptir. Belediyeler öncelikle, yönettikleri kentte yaşayan bireylere, kentte yaşadıkları hissini uyandıracak temel düzenlemeleri gerçekleştirmelidirler.

Tablo 35. Katılımcılara Göre Diyarbakır'ın En Önemli Sorunu

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Altyapı hizmetlerinin yetersizliği	8	4,0	4,0	4,0
Ulaşım sorunu	1	,5	,5	4,5
Güvenlik sorunu	12	6,0	6,0	10,5
Siyasi sorunlar	109	54,5	54,5	65,0
Sağlık ve eğitim hizmetlerinin yetersizliği	11	5,5	5,5	70,5
Plansız yapılaşmanın olması	9	4,5	4,5	75,0
Sosyal ve kültürel etkinliklerin yetersiz olması	7	3,5	3,5	78,5
Fikrim yok	19	9,5	9,5	88,0
İşsizlik	24	12,0	12,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Bireylere genel olarak Diyarbakır'ın en önemli sorununu sorduğumuzda, katılımcılarımızın %54,5'i siyasi sorunlar, %12,0'ı işsizlik olduğunu belirtmiştir. Diğer sorunları belirten kişi sayısı düşük kalmıştır. İşsizliğin çok fazla olduğu bilinen bir gerçek iken oranının düşük çıkması bizi şaşırtmakla birlikte Diyarbakır'ın ne kadar büyük oranda politize olduğunun ortaya çıkması açısından anlamlı olmuştur. Örneklem grubumuzun önemli bir oranı yaptığımız mülakatlarda da siyasi soruna çok fazla değinmişlerdir. Birçok kişi Diyarbakır'ın çok fazla sorunu olduğunu ancak siyasi sorunun en önemli sorun olduğunu onun çözüme ulaşması halinde diğer birçok problemin de otomatikman ortadan kalkacağını ifade etmiştir.

Tablo 36. Kentsel Problemlerin İletilmesinde Kullanılan Yöntem

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Mahalle muhtarına başvururum	18	9,0	9,0	9,0
Belediyedeki yetkili kişilere ulaşmaya çalışırım	69	34,5	34,5	43,5
Sorunları oluşturanları uyarırım	37	18,5	18,5	62,0
Tanıdıklar vasıtasıyla sorunu halletmeye çalışırım	16	8,0	8,0	70,0
Herhangi bir tepki göstermem	60	30,0	30,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Kentsel problemlerin çözümü konusunda bireylerin sorunun farkında olarak çözüm aramaları kentlilik bilinci anlamında önemi büyüktür. Bireyler kentsel sorunlara ne kadar duyarsız kalırsa kentlilik bilinci o kadar düşük, sorunlara çözüm aramaları artıkça kentlilik bilinci o derece artmaktadır. Katılımcıların %34,5'i kentsel problemlerin iletilmesinde yöntem olarak belediye yetkililerine ulaşmayı tercih ederken, %30,0'ı ise herhangi bir tepkide bulunmayacağını, %18,5'i sorunları oluşturanları uyaracağını, %9,0'ı mahalle muhtarına başvuracağını, %8,0'ı de tanıdıklar vasıtasıyla sorunu halledeceğini ifade etmiştir. Resmi yollardan çözüm arayanların oranı çoğunlukta olsa da herhangi bir tepki göstermem diyenlerin oranı da yüksek çıkmıştır. Bu tabloya göre kentsel davranışlarda önemli bir artış sağlanmasının yanında hala istenilen düzeyde olmadığı apaçık ortadadır.

Tablo 37. Katılımcıların Belediyenin Meslek Edindirme Kurslarından Faydalanma Durumları

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Evet	14	7,0	7,0	7,0
Hayır	186	93,0	93,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Kentler, bireye sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan çok büyük olanaklar sunar ve bu olanaklar bireyin kent yaşamına uyumunu kolaylaştırır. Belediyelerin kentte yaşayan bireylere bu olanakları sağlamasının yanında, kent sakinlerinin de bu olanaklardan yararlanma isteğinin olması gerekmektedir. Katılımcılarımızın %93,0'ı bu tür hizmetlerden yararlanmadıklarını, %7,0'ı ise yararlandığını belirtmiştir. Belediyeler ve diğer kuruluşlar tarafından ücretsiz olarak sunulan bu hizmetler gerek sosyal gerekse ekonomik işlevleri göz önünde bulundurulduğunda özellikle kırsal kesimden göç etmiş tarım ve hayvancılık işleri dışında bir niteliği olmayan bu sebepten kentsel işlerde yer bulamayanlar açısından büyük önem taşımaktadır. Bu tür hizmetler ile bireyler yetenekleri ölçüsünde gelişmekte, iş bulabilme fırsatları artmaktadır.

Tablo 38. Katılımcıların Cahit Sıtkı TARANCI'YI Tanıma Durumları

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Doğru	135	67,5	67,5	67,5
Yanlış	6	3,0	3,0	70,5
Fikrim yok	59	29,5	29,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Bireylerin kentsel farkındalığını ölçme açısından önemli olan ‘‘Cahit Sıtkı TARANCI Diyarbakırlıdır’’ sorusuna katılımcıların %67,5'i doğru olduğunu, %32,5'i ise ya yanlış ya da hiçbir fikrinin olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların büyük

çoğunluğunun bu soruya doğru yanıt vermiş olmasını kentlilik bilinci düzeyinin geleceği açısından önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Tablo 39. Katılımcıların Kent Yöneticilerini Tanıma Durumları

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Her ikisinin adını da biliyorum	39	19,5	19,5	19,5
Sadece valinin adını biliyorum	4	2,0	2,0	21,5
Sadece belediye başkanının adını biliyorum	66	33,0	33,0	54,5
Her ikisinin de adını bilmiyorum	91	45,5	45,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Kentli bireylerin kent kurumlarının önemli yöneticilerini bilme algısı kapsamında, Diyarbakır büyükşehir belediye başkanının ve il valisinin adını biliyor musunuz sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %45,5'i her ikisinin de adını bilmediğini, %33,0'ı sadece belediye başkanının adını bildiğini, %19,5'i her ikisinin de adını bildiğini, %2,0'ı ise sadece valinin adını bildiğini ifade etmiştir. Mülakatlarda da bu konu hakkında konuştuğumuzda birçok katılımcı neden bu önemli kişilerin adını bilmiyorsunuz diye sorduğumuzda özellikle valinin sürekli değiştiğini o yüzden bilmediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 40. Katılımcıların Kentli Birey İle İlgili Bazı Önermelere Katılım Durumu

Aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?	Hiç Katılım yorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
	Sayı Yüzde	Sayı Yüzde	Sayı Yüzde	Sayı Yüzde	Sayı Yüzde
Kendini kentli hisseden herkes kentlidir.	20 10,0	86 43,0	40 20,0	42 21,0	12 6,0
Kentte yaşayan herkes kentlidir.	24 12,0	99 49,5	36 18,0	30 15,0	11 5,5
Kentin sosyal ve fiziki açıdan gelişmesinde, daha düzenli, sağlıklı ve yaşanılabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk kentte yaşayanlara aittir.	4 2,0	20 10,0	25 12,5	111 55,5	40 20,0
Kentin sosyal ve fiziki açıdan gelişmesinde, daha düzenli, sağlıklı ve yaşanılabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk genelde devlete, özelde belediyeye aittir.	2 1,0	8 4,0	9 4,5	123 61,5	58 29,0
Kentli, kent kültürüne sahip olandır.	2 1,0	4 2,0	51 25,5	87 43,5	56 28,0
Kentli, çevre sorunlarına duyarlı olandır.	2 1,0	3 1,5	28 14,0	118 59,0	49 24,5

“Kendini kentli hisseden herkes kentlidir” önermesine katılımcıların %53,0’ı katılmadığını belirtirken, sadece %27,0’ı katıldığını, %20,0’i ise bu konuyla alakalı fikrinin olmadığını beyan etmiştir. “Kentte yaşayan herkes kentlidir” önermesine katılımcıların %61,5’i katılmadığını ifade etmiştir. “Kentin fiziki açıdan gelişmesinde... en büyük sorumluluk kentte yaşayanlara aittir” önermesine katılımcıların %75,5’i katıldığını, en büyük sorumluluğun genelde devlete, özelde

belediyeye ait olduğunu düşünenlerin oranı ise %90,5 gibi büyük bir orandır. Bu tablo bireylerin kendi sorumluluklarının farkında olduğunu ancak asıl sorumlunun devlet kurumları olduğunu düşündüklerini ortaya koymaktadır. Mahallede yaptığımız gözlemlerde bireylerin bu sorulara verdiği cevapların yaptıklarıyla bir tezat oluşturduğunu göstermektedir. Katılımcıların “kentli, kentine sahip çıkıp onu koruyandır” önermesine %86,0’i katıldığını ifade etmiştir. “kentli, kent kültürüne sahip olandır” önermesine örneklem grubumuzun %71,5’i katıldığını söylemiştir. “kentli, çevre sorunlarına duyarlı olandır” önermesine katılımcıların %83,5’i katıldığını ifade etmiştir.

Tablo genel olarak incelendiğinde kentli bireyin kentte refah içinde yaşayabilmesi için sorumluluklarının olduğunu bilincinde katılımcılar. Kenti sahiplenme onu koruma, çevreye duyarlı olma gibi özellikleri taşıması gerektiğini bilen bireyler yaşamakta olduğunu düşündürmekte bu tablo ancak bu sonuçlar pratikte pek yer bulamamaktadır. Mahallede çalışma yaptığımız süre boyunca birçok olumsuz tabloyla karşılaştık. Öncelikle mahallede çevre temizliği önemli bir problem bunun yanında mahallede karşılaştığımız çocuklar küfürlü konuşmakta bunun ailelerinden bağımsız olmadığını düşünmekteyiz. Mülakat için mahallede bulunduğumuz anlarda birkaç kez ailelerin kavgasına şahitlik ettiğimizde esnafa bu durumun çok sık olup olmadığını sorduğumuzda bunun sürekli gerçekleştiğini ifade ettiler. Bütün bu durumların yukarıdaki önermelerin sonuçlarıyla çelişki oluşturduğunu düşünmekteyiz.

Tablo 41. Katılımcıların Kendini Kentli Hissetme Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Evet	107	53,5	53,5	53,5
Hayır	19	9,5	9,5	63,0
Kısmen	60	30,0	30,0	93,0
Fikrim yok	14	7,0	7,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Kentlilik bilincinin önemli parametrelerinden birisi kentte yaşayan kişinin kendini kentli olarak görmesi ve o kente ait hissetmesidir. “Kendinizi kentli bir birey olarak görüyor musunuz ?” sorusuna katılımcıların %53,5’i evet, %30,0’ı kısmen, %9,5’i hayır, %7,0’ı ise fikri olmadığı cevabını vermiştir. Katılımcıların önemli bir kısmı kendini kentli olarak ifade etmektedir ancak kentli birey niteliklerini tam anlamıyla taşımadıklarını düşünmekteyiz. Kente sonradan gelip yerleşen bireyler geldikleri yörelerden ziyade artık kendilerini kente ait hissettiklerini belirttikleri görülmektedir.

Tablo 42. Katılımcıların Diyarbakır Bir Ev Olarak Düşünüldüğünde Kendilerini Bu Evin Nesi Olarak Gördükleri

	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Toplam yüzde
Sahibi	132	66,0	66,0	66,0
Kiracısı	44	22,0	22,0	88,0
Misafiri	24	12,0	12,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Kentlilik bilincinin göstergelerinden biri de şüphesiz bireyin yaşadığı kenti sahiplenmesidir. Örneklem grubumuzun %66,0’ı kendini kentin sahibi, %22,0’ı kiracısı, %12,0’ı ise misafiri olarak görmektedir. Verilere göre ortaya çıkan sonuç kötü görünmemektedir ancak daha yüksek oranlara ulaşmak için kenti sahiplenme duygusunu arttıracak temel faktörlerden biri olan bireylerin sosyo-ekonomik koşullarını iyileştirici tedbirlerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

4.8. Çapraz Tablolar ve Analizler

4.8.1. Kenti Sahiplenme

Tablo 43. 1.Aylık Gelir Durumu * Kenti Sahiplenme Çapraz Tablolaması

Aylık gelir		Sahibi	Kiracı	Misafir	Toplam
1000 TL'den az	Sayı	20	8	4	32
	% Aylık gelir durumu içinde	62,5%	25,0%	12,5%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	15,2%	18,2%	16,7%	16,0%
	% toplam içinde	10,0%	4,0%	2,0%	16,0%
1000-1450 TL	Sayı	19	10	6	35
	% Aylık gelir durumu içinde	54,3%	28,6%	17,1%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	14,4%	22,7%	25,0%	17,5%
	% toplam içinde	9,5%	5,0%	3,0%	17,5%
1500-2000 TL	Sayı	17	12	3	32
	% Aylık gelir durumu içinde	53,1%	37,5%	9,4%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	12,9%	27,3%	12,5%	16,0%
	% toplam içinde	8,5%	6,0%	1,5%	16,0%
2050-2450 TL	Sayı	14	7	5	26
	% Aylık gelir durumu içinde	53,8%	26,9%	19,2%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	10,6%	15,9%	20,8%	13,0%
	% toplam içinde	7,0%	3,5%	2,5%	13,0%
2500-3000 TL	Sayı	25	5	4	34
	% Aylık gelir durumu içinde	73,5%	14,7%	11,8%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	18,9%	11,4%	16,7%	17,0%
	% toplam içinde	12,5%	2,5%	2,0%	17,0%
3000 TL'den daha fazla	Sayı	37	2	2	41
	% Aylık gelir durumu içinde	90,2%	4,9%	4,9%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	28,0%	4,5%	8,3%	20,5%
	toplam içinde	18,5%	1,0%	1,0%	20,5%
Toplam	Sayı	132	44	24	200
	% Aylık gelir durumu içinde	66,0%	22,0%	12,0%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam içinde	66,0%	22,0%	12,0%	100,0%

$$\chi^2 = 20.830 \quad df = 10 \quad P = ,022$$

Aylık gelir ile “kenti sahiplenme” ifadesi arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlı bir ilişki ($\chi^2=20.830$; $df= 10$, $P: 0,022$) ($P<0,05$) bulunmuştur.

Aylık geliri 1000 TL'den az olan katılımcılarımızın %62,5'i kendini Diyarbakır'ın sahibi, %25,0'ı kiracısı, %12,5'i ise misafiri olarak görmektedir. Aylık geliri 1000-1450 TL arasında olanların %54,3'ü kendini Diyarbakır'ın sahibi, % 28,6'sı kiracısı, %17,1'i ise misafiri olarak değerlendirmektedir. Aylık geliri 1500-2000 TL arasında olanların % 54,1'i kendini Diyarbakır'ın sahibi, %37,5'i kiracısı, %9,4'ü misafiri, aylık geliri 2050-2450 TL arasında olanların % 53,8'i kendini Diyarbakır'ın sahibi, %26,9'u kiracısı, %19,2'si misafiri, aylık geliri 2500-3000 TL olanların %73,5'i Diyarbakır'ın sahibi, %14,7'si kiracısı, %11,8'i misafiri, aylık geliri 3000 TL'den fazla olanlar ise %90,2'si kendini Diyarbakır'ın sahibi, %4,9'u kiracısı, %4,9'u da misafiri olarak değerlendirmektedir.

Kenti sahiplenme, kentlilik bilincinin önemli göstergelerinden birisidir. Kişinin kent yaşamında sahip olduğu ekonomik imkânlar, onun kente alışmasında ve kentin olanaklarından faydalanmasını sağlaması bakımından oldukça önemlidir. Kent yaşamı içerisinde maddi imkânların yeterliliği bireylerin yaşadıkları kentten memnuniyet duymalarını, mutlu olmalarını, kenti sahiplenmelerine yol açmaktadır.

Aylık gelir seviyesi düşük bireylerin sahiplenme oranlarının düşük olmasıyla birlikte çok kötü seviyelerde olmadığı görülmektedir. Kente uyumun sağlanabilmesinde temel noktalardan biri kişilerin sosyo-ekonomik koşullarının yükseltilmesidir. Gerekli sosyo-ekonomik imkânlardan yoksun kişilerin kent ile bütünleşmesi zorlaşmaktadır.

Tablo 44. Yaşa Göre Katılımcıların Kenti Sahiplenme Düzeyleri

Yaş Durumu		Sahibi	Kiracı	Misafir	Toplam
18-24	Sayı	38	12	3	53
	% Yaş durumu içinde	71,7%	22,6%	5,7%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	28,8%	27,3%	12,5%	26,5%
	% toplam içinde	19,0%	6,0%	1,5%	26,5%
25-34	Sayı	46	14	4	64
	% Yaş durumu içinde	71,9%	21,9%	6,3%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	34,8%	31,8%	16,7%	32,0%
	% toplam içinde	23,0%	7,0%	2,0%	32,0%
35-44	Sayı	28	7	5	40
	% Yaş durumu içinde	70,0%	17,5%	12,5%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	21,2%	15,9%	20,8%	20,0%
	% toplam içinde	14,0%	3,5%	2,5%	20,0%
45-54	Sayı	6	3	5	14
	% Yaş durumu içinde	42,9%	21,4%	35,7%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	4,5%	6,8%	20,8%	7,0%
	% toplam içinde	3,0%	1,5%	2,5%	7,0%
55-64	Sayı	10	5	5	20
	% Yaş durumu içinde	50,0%	25,0%	25,0%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	7,6%	11,4%	20,8%	10,0%
	% toplam içinde	5,0%	2,5%	2,5%	10,0%
65+	Sayı	4	3	2	9
	% Yaş durumu içinde	44,4%	33,3%	22,2%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	3,0%	6,8%	8,3%	4,5%
	% toplam içinde	2,0%	1,5%	1,0%	4,5%
Toplam	Sayı	132	44	24	200
	% Yaş durumu içinde	66,0%	22,0%	12,0%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam içinde	66,0%	22,0%	12,0%	100,0%

$$\chi^2=17,934 \quad df=10 \quad P=,056$$

Yaş ile katılımcıların kenti sahiplenmesi arasındaki ilişki incelendiğinde kayda değer bir durum ($\chi^2=17,934$; $df= 10$, $P= 0,056$) ($P>0,05$) bulunamamıştır.

Katılımcılarımızdan yaşı 18-24 arasında olanların %71,7'si kendini Diyarbakır'ın sahibi, %22,6'sı kiracısı, %5,7'si ise misafiri olarak görmektedir. Yaşı 25-34 arasında olanların %71,9'u kendini Diyarbakır'ın sahibi, %21,9'u kiracısı, %6,3'ü ise misafiri olarak görmektedir. 35-44 yaş arasındakilerin %70,0'ı kendini Diyarbakır'ın sahibi, %17,5'i kiracısı, %12,5'i ise misafiri olarak görmektedir. Yaşı 45-54 arasında olanların %42,9'u kendini Diyarbakır'ın sahibi, %35,7'si misafiri, %21,4'ü ise kiracısı görmektedir. Yaşı 55-64 arasındakilerin %50,0'ı kendini Diyarbakır'ın sahibi, %25,0'ı kiracısı, %25,0'ı ise misafiri görmektedir. Son olarak 65+ yaşındakilerin %44,3'ü kendini Diyarbakır'ın sahibi, %33,3'ü kiracısı, %22,2'si ise misafiri olarak görmektedir.

Tablo 45. Katılımcıların Cinsiyete Göre Kenti Sahiplenme Düzeyleri

Cinsiyet Durumu		Sahibi	Kiracı	Misafir	Toplam
Kadın	Sayı	51	25	14	90
	% Cinsiyet durumu içinde	56,7%	27,8%	15,6%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	38,6%	56,8%	58,3%	45,0%
	% toplam içinde	25,5%	12,5%	7,0%	45,0%
Erkek	Sayı	81	19	10	110
	% Cinsiyet durumu içinde	73,6%	17,3%	9,1%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	61,4%	43,2%	41,7%	55,0%
	% toplam içinde	40,5%	9,5%	5,0%	55,0%
Toplam	% Cinsiyet durumu içinde	66,0%	22,0%	12,0%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam içinde	66,0%	22,0%	12,0%	100,0%

$$\chi^2=6,367 \quad df=2 \quad P=,041$$

Cinsiyet ile Diyarbakır'ı sahiplenme arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlı bir ilişki ($\chi^2=6,367$; $df=2$, $P: 0,041$) ($P<0,05$) bulunmuştur. Erkek katılımcıların kadınlara göre Diyarbakır'ı daha fazla sahiplendiği görülmektedir. Bunu, kadınların kent yaşamı içerisinde daha az yer bulmasına bağlamaktayız.

Örneklem grubumuzdan erkeklerin %73,6'sı kendini Diyarbakır'ın sahibi, %17,3'ü kiracısı, %9,1'i ise misafiri, kadınların %56,7'si sahibi, %27,8'i kiracısı, %15,6'sı ise misafiri olarak görmektedir.

Tablo 46. Eğitim Durumuna Göre Katılımcıların Kenti Sahiplenme Düzeyleri

Eğitim durumu		Sahibi	Kiracı	Misafir	Toplam
Okur-yazar değil	Sayı	10	6	9	25
	% Eğitim durumu içinde	40,0%	24,0%	36,0%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	7,6%	13,6%	37,5%	12,5%
	% toplam içinde	5,0%	3,0%	4,5%	12,5%
Sadece okur-yazar	Sayı	8	5	1	14
	% Eğitim durumu içinde	57,1%	35,7%	7,1%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	6,1%	11,4%	4,2%	7,0%
	% toplam içinde	4,0%	2,5%	0,5%	7,0%
İlkokul mezunu	Sayı	15	10	4	29
	% Eğitim durumu içinde	51,7%	34,5%	13,8%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	11,4%	22,7%	16,7%	14,5%
	% toplam içinde	7,5%	5,0%	2,0%	14,5%
Ortaokul mezunu	Sayı	10	7	4	21
	% Eğitim durumu içinde	47,6%	33,3%	19,0%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	7,6%	15,9%	16,7%	10,5%
	% toplam içinde	5,0%	3,5%	2,0%	10,5%
Lise mezunu	Sayı	45	14	3	62
	% Eğitim durumu içinde	72,6%	22,6%	4,8%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	34,1%	31,8%	12,5%	31,0%
	% toplam içinde	22,5%	7,0%	1,5%	31,0%
Üniversite mezunu	Sayı	43	2	3	48
	% Eğitim durumu içinde	89,6%	4,2%	6,3%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	32,6%	4,5%	12,5%	24,0%
	% toplam içinde	21,5%	1,0%	1,5%	24,0%
Diğer	Sayı	1	0	0	1
	% Eğitim durumu içinde	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	0,8%	0,0%	0,0%	0,5%
	% toplam içinde	0,5%	0,0%	0,0%	0,5%
Toplam	Sayı	132	44	24	200
	% Eğitim durumu içinde	66,0%	22,0%	12,0%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam içinde	66,0%	22,0%	12,0%	100,0%

$$\chi^2=38,329 \quad df=12 \quad P=,000$$

Katılımcılarımızın eğitim seviyesi üniversite düzeyinde olan bireylerin %89,6'sı kendini Diyarbakır'ın sahibi, %6,3'ü misafiri, %4,2'si ise kiracısı olarak görmektedir. Lise mezunlarının %72,6'sı sahibi, %22,6'sı kiracısı, %4,8'i misafiri, ortaokul mezunlarının %47,6'sı sahibi, %33,32'ü kiracısı, %19,0'ı misafiri, ilkokul mezunlarının %51,7'si sahibi, %34,5'i kiracısı, %13,8'i misafiri, sadece okuryazar olanların %57,1'i sahibi, %35,7'si kiracısı, %7,1'i misafiri, okuryazar olmayanların %40,0'ı sahibi, %36,0'ı misafiri, %24,0'ı ise kiracısı olarak görmektedir.

Eğitim seviyesi ile Diyarbakır'ı sahiplenme arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlı bir ilişki ($\chi^2=38,329$; $df= 12$, $P: 0,000$) ($P<0,05$) bulunmuştur. Eğitim, bireyin kişisel ve sosyal gelişimini sağlayan önemli bir araçtır. Tabloya baktığımızda genel olarak eğitim seviyesi yükseldikçe kenti sahiplenme oranı da yükselmiştir.

Tablo 47. Medeni Durum ve Katılımcıların Kenti Sahiplenme Düzeyleri

Medeni durum		Sahibi	Kiracı	Misafir	Toplam
Evli	Sayı	75	23	20	118
	% Medeni durum içinde	63,6%	19,5%	16,9%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	56,8%	52,3%	83,3%	59,0%
	% toplam içinde	37,5%	11,5%	10,0%	59,0%
Bekâr	Sayı	51	16	2	69
	% Medeni durum içinde	73,9%	23,2%	2,9%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	38,6%	36,4%	8,3%	34,5%
	% toplam içinde	25,5%	8,0%	1,0%	34,5%
Boşanmış	Sayı	1	1	1	3
	% Medeni durum içinde	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	0,8%	2,3%	4,2%	1,5%
	% toplam içinde	0,5%	0,5%	0,5%	1,5%
Dul	Sayı	5	4	1	10
	% Medeni durum içinde	50,0%	40,0%	10,0%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	3,8%	9,1%	4,2%	5,0%
	% toplam içinde	2,5%	2,0%	0,5%	5,0%
Toplam	Sayı	132	44	24	200
	% Medeni durum içinde	66,0%	22,0%	12,0%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam içinde	66,0%	22,0%	12,0%	100,0%

$$\chi^2=12,007 \quad df=6 \quad P=,062$$

Örneklem grubumuzun evli bireylerinin %63,6'sı kendini Diyarbakır'ın sahibi, %19,5'i kiracısı, %16,9'u ise misafiri olarak değerlendirmektedir. Bekar olanların %73,9'u sahibi, %23,2'si kiracısı, %2,9'u misafiri, boşanmış olanların %33,3'ü sahibi, %33,3'ü kiracısı, %33,3'ü misafiri, dul olanların %50,0'ı sahibi, %40,0'ı kiracısı, %10,0'ı ise misafiri olarak görmektedir.

Medeni durum ile Diyarbakır'ı sahiplenme arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlı bir ilişki ($\chi^2=12,007$; $df= 6$, $P: 0,062$) ($P>0,05$) bulunmamıştır.

Tablo 48. Kentte Kalma ve Katılımcıların Kenti Sahiplenme Düzeyleri

İkamet süresi		Sahibi	Kiracı	Misafir	Toplam
Bir yıldan az	Sayı	1	1	1	3
	% Diyarbakır'da ikamet edilen süre içinde	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	0,8%	2,3%	4,2%	1,5%
	% toplam içinde	0,5%	0,5%	0,5%	1,5%
1-5 yıl	Sayı	5	4	2	11
	% Diyarbakır'da ikamet edilen süre içinde	45,5%	36,4%	18,2%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	3,8%	9,1%	8,3%	5,5%
	% toplam içinde	2,5%	2,0%	1,0%	5,5%
6-10 yıl	Sayı	9	2	1	12
	% Diyarbakır'da ikamet edilen süre içinde	75,0%	16,7%	8,3%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	6,8%	4,5%	4,2%	6,0%
	% toplam içinde	4,5%	1,0%	0,5%	6,0%
11-15 yıl	Sayı	6	4	2	12
	% Diyarbakır'da ikamet edilen süre içinde	50,0%	33,3%	16,7%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	4,5%	9,1%	8,3%	6,0%
	% toplam içinde	3,0%	2,0%	1,0%	6,0%
16-20 yıl	Sayı	23	12	1	36
	% Diyarbakır'da ikamet edilen süre içinde	63,9%	33,3%	2,8%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	17,4%	27,3%	4,2%	18,0%
	% toplam içinde	11,5%	6,0%	0,5%	18,0%
21-25 yıl	Sayı	19	8	4	31
	% Diyarbakır'da ikamet edilen süre içinde	61,3%	25,8%	12,9%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	14,4%	18,2%	16,7%	15,5%
	% toplam içinde	9,5%	4,0%	2,0%	15,5%
25 yıldan fazla	Sayı	69	13	13	95
	% Diyarbakır'da ikamet edilen süre içinde	72,6%	13,7%	13,7%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	52,3%	29,5%	54,2%	47,5%
	% toplam içinde	34,5%	6,5%	6,5%	47,5%
Toplam	Sayı	132	44	24	200
	% Diyarbakır'da ikamet edilen süre içinde	66,0%	22,0%	12,0%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam içinde	66,0%	22,0%	12,0%	100,0%

$$\chi^2=14,555 \quad df=12 \quad P=,267$$

Katılımcılarımızın 1 yıldan az bir süredir Diyarbakır'da ikamet edenlerinin %33,3 kendini Diyarbakır'ın sahibi görmektedir. 1-5 yıldır ikamet edenlerin %45,5'i, 6-10 yıldır ikamet edenlerin %75,0'ı, 11-15 yıldır ikamet edenlerin %50,0'ı, 16-20 yıldır ikamet edenlerin % 63,9'u, 21-25 yıldır ikamet edenlerin %61,3'ü, 25 yıldan fazla süredir ikamet edenlerin ise %72,6'sı kendini Diyarbakır'ın sahibi olarak görmektedir.

Kentte kalma süresi ile Diyarbakır'ı sahiplenme arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlı bir ilişki ($\chi^2=14,555$; $df= 12$, $P: 0,267$) ($P>0,05$) bulunmamıştır. Kentin sahiplenilmemesi kentle bütünleşmeyi engellemektedir. Uzun yıllardır yaşadığı kenti sahiplenmeyen bireylerden kentlilik bilinci beklemek bir anlam ifade etmeyecektir.

Tablo 49. Doğum Yeri ve Katılımcıların Kenti Sahiplenme Düzeyleri

Doğum yeri		Sahibi	Kiracı	Misafir	Toplam
Diyarbakır Merkez	Sayı	52	7	1	60
	% Doğum yeri içinde	86,7%	11,7%	1,7%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	39,4%	15,9%	4,2%	30,0%
Diyarbakır İlçesi	% toplam içinde	26,0%	3,5%	0,5%	30,0%
	Sayı	49	9	0	58
	% Doğum yeri içinde	84,5%	15,5%	0,0%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	37,1%	20,5%	0,0%	29,0%
	% toplam içinde	24,5%	4,5%	0,0%	29,0%
Diyarbakır Köyü	Sayı	14	18	5	37
	% Doğum yeri içinde	37,8%	48,6%	13,5%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	10,6%	40,9%	20,8%	18,5%
	% toplam içinde	7,0%	9,0%	2,5%	18,5%
Diğer	Sayı	17	10	18	45
	% Doğum yeri içinde	37,8%	22,2%	40,0%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	12,9%	22,7%	75,0%	22,5%
	% toplam içinde	8,5%	5,0%	9,0%	22,5%
Toplam	Sayı	132	44	24	200
	% Doğum yeri içinde	66,0%	22,0%	12,0%	100,0%
	% Kenti sahiplenme içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam içinde	66,0%	22,0%	12,0%	100,0%

$$\chi^2=74,496 \quad df=6 \quad P=,000$$

Katılımcılarımızın Diyarbakır merkez doğumlu olanlarının %86,7'si kendini Diyarbakır'ın sahibi, ilçesinden gelenlerin %84,5'i, Diyarbakır'ın köylerinden gelenlerin %37,8'i, çevre il ve kırsallarından gelenlerin %37,8'i kendini Diyarbakır'ın sahibi görmektedir. Doğum yeri ile Diyarbakır'ı sahiplenme arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlı bir ilişki ($\chi^2=74,496$; $df= 6$, $P: 0,000$) ($P<0,05$) bulunmuştur. . Görüldüğü üzere Diyarbakır doğumlu olanların merkeze yaklaştıkça kenti sahiplenme oranları yükselmektedir. Kente sonradan gelenlerin kentin imkânlarından da faydalanamaması ve gelişlerin kitlesel olması sebebiyle kentin imkânlarının kısıtlı

kalmasına sebep olmuş ve bireylerin kentle bütünleşmesi gerçekleşmemiştir. Kentle bütünleşemeyen bireyler, kendilerini kente kenti de kendilerine ait hissetmemektedirler.

4.8.2. Kentsel Farkındalık

Tablo 50. Eğitim Durum ve Katılımcıların Kentsel Farkındalık Düzeyleri

Cahit Sıtkı TARANCI Diyarbakırlı mı?					
Eğitim durumu		Doğru	Yanlış	Fikrim yok	Toplam
Okur-yazar değil	Sayı	7	0	18	25
	% Eğitim durumu içinde	28,0%	0,0%	72,0%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	5,2%	0,0%	30,5%	12,5%
	% toplam içinde	3,5%	0,0%	9,0%	12,5%
Sadece okur-yazar	Sayı	4	1	9	14
	% Eğitim durumu içinde	28,6%	7,1%	64,3%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	3,0%	16,7%	15,3%	7,0%
	% toplam içinde	2,0%	0,5%	4,5%	7,0%
İlkokul mezunu	Sayı	13	0	16	29
	% Eğitim durumu içinde	44,8%	0,0%	55,2%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	9,6%	0,0%	27,1%	14,5%
	% toplam içinde	6,5%	0,0%	8,0%	14,5%
Ortaokul mezunu	Sayı	15	2	4	21
	% Eğitim durumu içinde	71,4%	9,5%	19,0%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	11,1%	33,3%	6,8%	10,5%
	% toplam içinde	7,5%	1,0%	2,0%	10,5%
Lise mezunu	Sayı	50	3	9	62
	% Eğitim durumu içinde	80,6%	4,8%	14,5%	100,0%

	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	37,0%	50,0%	15,3%	31,0%
	% toplam içinde	25,0%	1,5%	4,5%	31,0%
Üniversite mezunu	Sayı	45	0	3	48
	% Eğitim durumu içinde	93,8%	0,0%	6,3%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	33,3%	0,0%	5,1%	24,0%
	% toplam içinde	22,5%	0,0%	1,5%	24,0%
Diğer	Sayı	1	0	0	1
	% Eğitim durumu içinde	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	0,7%	0,0%	0,0%	0,5%
	% toplam içinde	0,5%	0,0%	0,0%	0,5%
Toplam	Sayı	135	6	59	200
	% Eğitim durumu içinde	67,5%	3,0%	29,5%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam içinde	67,5%	3,0%	29,5%	100,0%

$$\chi^2= 67,507 \quad df=12 \quad P=,000$$

Katılımcılarımızın okur-yazar olmayanlarının sadece %28,0'ı kentin değerlerinin farkındayken, sadece okur-yazar olanların %28,6'sı, ilkokul mezunlarının %44,8'i, ortaokul mezunlarının %71,4'ü, lise mezunlarının %80,6'sı, üniversite mezunlarının ise %93,8'i kent değerlerinin farkında olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesi ile kentsel farkındalık arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlı bir ilişki ($\chi^2= 67,507$; $df= 12$, $P: 0,000$) ($P<0,05$) bulunmuştur. İlkokul ve öncesi eğitim seviyesine sahip katılımcıların büyük çoğunluğu kentsel değerlerin farkında değilken, ortaokul ve üzerindeki eğitim seviyelerine yükseldikçe kentsel farkındalığında yükseldiği görülmektedir. Eğitim düzeyi arttıkça bireylerin kent değerlerinin farkındalığı düzeyi de artış göstermektedir.

Tablo 51. Aylık Gelir İle Katılımcıların Kentsel Farkındalık Düzeyleri

Aylık gelir durumu		Doğru	Yanlış	Fikrim yok	Toplam
1000 TL'den az	Sayı	21	2	9	32
	% Aylık gelir durumu içinde	65,6%	6,3%	28,1%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	15,6%	33,3%	15,3%	16,0%
1000-1450 TL	% toplam içinde	10,5%	1,0%	4,5%	16,0%
	Sayı	19	0	16	35
	% Aylık gelir durumu içinde	54,3%	0,0%	45,7%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	14,1%	0,0%	27,1%	17,5%
	% toplam içinde	9,5%	0,0%	8,0%	17,5%
1500-2000 TL	Sayı	21	0	11	32
	% Aylık gelir durumu içinde	65,6%	0,0%	34,4%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	15,6%	0,0%	18,6%	16,0%
	% toplam içinde	10,5%	0,0%	5,5%	16,0%
2050-2450 TL	Sayı	15	1	10	26
	% Aylık gelir durumu içinde	57,7%	3,8%	38,5%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	11,1%	16,7%	16,9%	13,0%
	% toplam içinde	7,5%	0,5%	5,0%	13,0%
2500-3000 TL	Sayı	24	1	9	34
	% Aylık gelir durumu içinde	70,6%	2,9%	26,5%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	17,8%	16,7%	15,3%	17,0%
	% toplam içinde	12,0%	0,5%	4,5%	17,0%
3000 TL'den daha fazla	Sayı	35	2	4	41
	% Aylık gelir durumu içinde	85,4%	4,9%	9,8%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	25,9%	33,3%	6,8%	20,5%

	% toplam içinde	17,5%	1,0%	2,0%	20,5%
Toplam	Sayı	135	6	59	200
	% Aylık gelir durumu içinde	67,5%	3,0%	29,5%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam içinde	67,5%	3,0%	29,5%	100,0%

$$\chi^2= 16,606 \quad df=10 \quad P=,084$$

Katılımcılarımızdan 1000 TL'den az geliri olan bireylerin %65,6'sı kent değerleri hakkında bilgi sahibiyken, 1000-1450 TL geliri olan bireylerin %54,3'ü, 1500-2000 TL geliri olan bireylerin %65,6'sı, 2050-2450 TL geliri olan bireylerin %57,7'si, 2500-3000 TL geliri olan bireylerin %70,6'sı, 3000 TL'den fazla geliri olan bireylerin ise %85,4'ü kent değerlerinin farkındadır.

Gelir durumu ile kentsel farkındalık arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlı bir ilişki ($\chi^2= 16,606$; $df= 10$, $P: 0,084$) ($P>0,05$) bulunmamıştır. Yine de gelir seviyesi en yüksek olanların en yüksek oranda kentsel farkındalığının olması yüksek gelir ile birlikte kent değerlerinin kent sakinlerine aşılanaabileceği ve kent bilincinin yükselebileceği umudunu taşımaktayız.

Tablo 52. Doğum Yeri ve Katılımcıların Kentsel Farkındalık Düzeyleri

Doğum yeri		Doğru	Yanlış	Fikrim yok	Toplam
Diyarbakır Merkez	Sayı	49	1	10	60
	% Doğum yeri içinde	81,7%	1,7%	16,7%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	36,3%	16,7%	16,9%	30,0%
	% toplam içinde	24,5%	0,5%	5,0%	30,0%
Diyarbakır İlçesi	Sayı	42	4	12	58
	% Doğum yeri içinde	72,4%	6,9%	20,7%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	31,1%	66,7%	20,3%	29,0%
	% toplam içinde	21,0%	2,0%	6,0%	29,0%
Diyarbakır Köyü	Sayı	15	1	21	37
	% Doğum yeri içinde	40,5%	2,7%	56,8%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	11,1%	16,7%	35,6%	18,5%
	% toplam içinde	7,5%	0,5%	10,5%	18,5%
Diğer	Sayı	29	0	16	45
	% Doğum yeri içinde	64,4%	0,0%	35,6%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	21,5%	0,0%	27,1%	22,5%
	% toplam içinde	14,5%	0,0%	8,0%	22,5%
Toplam	Sayı	135	6	59	200
	% Doğum yeri içinde	67,5%	3,0%	29,5%	100,0%
	% Cahit Sıtkı Tarancı Diyarbakırlı mı sorusu içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam içinde	67,5%	3,0%	29,5%	100,0%

$$\chi^2=25,443 \quad df=6 \quad P=,000$$

Örneklem grubumuzun Diyarbakır merkez doğumlu olan bireylerinin %81,7'si kent değerlerini bilirken, Diyarbakır ilçe doğumlu olan bireylerin %72,4'ü, Diyarbakır köy doğumlu olan bireylerin %40,5'i, Diyarbakır çevre il ve o illerin kırsalından gelen bireylerin %64,4'ü kent değerleri hakkında bilgi sahibi olduğu görülmektedir.

Doğum yeri ile kentsel farkındalık arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlı bir ilişki ($\chi^2=25,443$; $df= 6$, $P: 0,000$) ($P<0,05$) bulunmuştur. Diyarbakır merkeze yaklaştıkça kent değerlerinin farkında olan bireylerin oranı artmıştır. Diyarbakır kırsalı ve çevre illerin kırsalından gelen bireylerin kentsel farkındalığının düşük olduğu görülmektedir. Entelektüel uğraş için öncelikle temel bazı ihtiyaçların(barınma, giyinme, yeme-içme vb.) karşılanması gerektiği bilinmektedir. Kitlesele göçlerle bir kısmının da zorunlu göçlerle geldiği düşünüldüğünde temel ihtiyaçları karşılanmayan bireylerin, kentsel farkındalığını beklemek pek gerçekçi görünmemektedir. Bu yüzden kırsal alandan gelen bireylerin de kent farkındalıkları düşük çıkmıştır.

4.8.3. Kendini Kentli Hissetme

Tablo 53. Cinsiyet ile Katılımcıların Kendini Kentli Hissetme Düzeyleri

Cinsiyet		Evete	Hayır	Kısmen	Fikrim yok	Toplam
Kadın	Sayı	51	8	22	9	90
	% Cinsiyet durumu içinde	56,7%	8,9%	24,4%	10,0%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme içinde	47,7%	42,1%	36,7%	64,3%	45,0%
	% toplam içinde	25,5%	4,0%	11,0%	4,5%	45,0%
Erkek	Sayı	56	11	38	5	110
	% Cinsiyet durumu içinde	50,9%	10,0%	34,5%	4,5%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme içinde	52,3%	57,9%	63,3%	35,7%	55,0%
	% toplam içinde	28,0%	5,5%	19,0%	2,5%	55,0%
Toplam	Sayı	107	19	60	14	200
	% Cinsiyet durumu içinde	53,5%	9,5%	30,0%	7,0%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam içinde	53,5%	9,5%	30,0%	7,0%	100,0%

$$\chi^2= 4.158 \quad df=3 \quad P=,245$$

Katılımcılarımız arasında cinsiyeti kadın olanların %56,7'si kendini kentli olarak görürken %24,4'ü kendini kısmen kentli, %8,9'u ise kendini kentli görmemektedir. Erkeklerin ise %50,9'u kendini kentli olarak görürken, % 34,5'i kendini kısmen kentli görmekte iken, %10,0'ı ise kendini kentli olarak görmemektedir.

Cinsiyet ile kendini kentli olarak görme arasında anlamlı bir ilişki($\chi^2=4,158$; $df=3$, $P: 0,245$) ($P>0,05$) bulunmamaktadır.

Tablo 54. Medeni Durum ve Katılımcıların Kendini Kentli Hissetme Düzeyleri

Medeni durum		Evete	Hayır	Kısmen	Fikrim yok	Toplam
Evli	Sayı	53	13	45	7	118
	% Medeni durum içinde	44,9%	11,0%	38,1%	5,9%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme içinde	49,5%	68,4%	75,0%	50,0%	59,0%
	% toplam içinde	26,5%	6,5%	22,5%	3,5%	59,0%
Bekar	Sayı	51	3	14	1	69
	% Medeni durum içinde	73,9%	4,3%	20,3%	1,4%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme içinde	47,7%	15,8%	23,3%	7,1%	34,5%
	% toplam içinde	25,5%	1,5%	7,0%	0,5%	34,5%
Boşanmış	Sayı	1	1	0	1	3
	% Medeni durum içinde	33,3%	33,3%	0,0%	33,3%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme içinde	0,9%	5,3%	0,0%	7,1%	1,5%
	% toplam içinde	0,5%	0,5%	0,0%	0,5%	1,5%
Dul	Sayı	2	2	1	5	10
	% Medeni durum içinde	20,0%	20,0%	10,0%	50,0%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme içinde	1,9%	10,5%	1,7%	35,7%	5,0%
	% toplam içinde	1,0%	1,0%	0,5%	2,5%	5,0%
Total	Sayı	107	19	60	14	200
	% Medeni durum içinde	53,5%	9,5%	30,0%	7,0%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam içinde	53,5%	9,5%	30,0%	7,0%	100,0%

$$\chi^2=54,114 \quad df=9 \quad P=,000$$

Katılımcılarımızın evli olan bireylerinin %44,9'u kendini kentli olarak görürken kendini kentli olarak görmeyenlerin oranı %11, kısmen kentli görenlerin oranı %38,1, fikrim yok diyenlerin oranı ise %5,9 olarak görünmektedir. Bekâr olan bireylerin

%73,9'u kendini kentli olarak görürken %4,3'ü kendini kentli olarak görmemekte iken, %20,3'ü kısmen kentli görmekte, %1,4'ü ise fikrim yok dediği görülmektedir. Bunun yanında boşanmışların %33,3'ü, dulların %20,0'ı kendini kentli olarak görmektedir.

Bekârların kendini kentli olarak görme oranları evli bireylerden daha yüksektir. Medeni durum ile kendini kentli olarak görme arasında anlamlı bir ilişki($\chi^2=54,114$; $df=9$, $P: 0,000$) ($P<0,05$) bulunmaktadır.

Tablo 55. Yaş ve Katılımcıların Kendini Kentli Hissetme Düzeyleri

Yaş durumu		Evete	Hayır	Kısmen	Fikrim yok	Toplam
18-24	Sayı	35	2	15	1	53
	% Yaş durumu içinde	66,0%	3,8%	28,3%	1,9%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	32,7%	10,5%	25,0%	7,1%	26,5%
	% toplam içinde	17,5%	1,0%	7,5%	0,5%	26,5%
25-34	Sayı	38	4	18	4	64
	% Yaş durumu içinde	59,4%	6,3%	28,1%	6,3%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	35,5%	21,1%	30,0%	28,6%	32,0%
35-44	% toplam içinde	19,0%	2,0%	9,0%	2,0%	32,0%
	Sayı	22	2	16	0	40
	% Yaş durumu içinde	55,0%	5,0%	40,0%	0,0%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	20,6%	10,5%	26,7%	0,0%	20,0%
	% toplam içinde	11,0%	1,0%	8,0%	0,0%	20,0%
45-54	Sayı	7	3	3	1	14
	% Yaş durumu içinde	50,0%	21,4%	21,4%	7,1%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	6,5%	15,8%	5,0%	7,1%	7,0%
	% toplam içinde	3,5%	1,5%	1,5%	0,5%	7,0%
55-64	Sayı	3	4	6	7	20
	% Yaş durumu içinde	15,0%	20,0%	30,0%	35,0%	100,0%

	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	2,8%	21,1%	10,0%	50,0%	10,0%
	% toplam içinde	1,5%	2,0%	3,0%	3,5%	10,0%
65+	Sayı	2	4	2	1	9
	% Yaş durumu içinde	22,2%	44,4%	22,2%	11,1%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	1,9%	21,1%	3,3%	7,1%	4,5%
	% toplam içinde	1,0%	2,0%	1,0%	0,5%	4,5%
Total	Sayı	107	19	60	14	200
	% Yaş durumu içinde	53,5%	9,5%	30,0%	7,0%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam içinde	53,5%	9,5%	30,0%	7,0%	100,0%

$$\chi^2=58,018 \quad df=15 \quad P=,000$$

Örneklem grubumuzun 18-24 yaş aralığındaki bireylerin %66,0'ı kendini kentli görürken, 25-34 yaş grubundakilerin %59,4'ü, 35-44 yaş grubundakilerin %55,0'ı, 45-54 yaş grubundakilerin %50,0'ı, 55-64 yaş grubundakilerin %15,0'ı, 65+ yaş grubundakilerin %22,2'si kendini kentli görmektedir.

Yaş ve kendini kentli olarak görme arasında anlamlı bir ilişki ($\chi^2=58,018$; $df= 15$, $P: 0,000$) ($P<0,05$) bulunmaktadır. Gençlerin kent hayatındaki yerleri ile orta yaş ve üstü grupların yerleri birbirinden çok farklıdır. Bunun yanında gençlerin düşünce yapısı ve dünyayı algılayış biçimi onların yeniliklere daha açık olduğu ve daha kolay uyum sağlayabildikleri gerçeğini görmemiz gerekir. Bu durum genç nüfusun kent hayatına uyumunu ve kente aidiyeti kolaylaştırmaktadır.

Tablo 56. Eğitim Durumu ve Katılımcıların Kendini Kentli Hissetme Düzeyleri

Eğitim durumu		Evet	Hayır	Kısmen	Fikrim yok	Toplam
Okur-yazar değil	Sayı	6	5	7	7	25
	% Eğitim durumu içinde	24,0%	20,0%	28,0%	28,0%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	5,6%	26,3%	11,7%	50,0%	12,5%
	% toplam içinde	3,0%	2,5%	3,5%	3,5%	12,5%
Sadece okur-yazar	Sayı	3	5	5	1	14
	% Eğitim durumu içinde	21,4%	35,7%	35,7%	7,1%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	2,8%	26,3%	8,3%	7,1%	7,0%
	% toplam içinde	1,5%	2,5%	2,5%	0,5%	7,0%
İlkokul mezunu	Sayı	15	2	10	2	29
	% Eğitim durumu içinde	51,7%	6,9%	34,5%	6,9%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	14,0%	10,5%	16,7%	14,3%	14,5%
	% toplam içinde	7,5%	1,0%	5,0%	1,0%	14,5%
Ortaokul mezunu	Sayı	7	3	11	0	21
	% Eğitim durumu içinde	33,3%	14,3%	52,4%	0,0%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	6,5%	15,8%	18,3%	0,0%	10,5%
	% toplam içinde	3,5%	1,5%	5,5%	0,0%	10,5%
Lise mezunu	Sayı	37	2	19	4	62
	% Eğitim durumu içinde	59,7%	3,2%	30,6%	6,5%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	34,6%	10,5%	31,7%	28,6%	31,0%
	% toplam içinde	18,5%	1,0%	9,5%	2,0%	31,0%
Üniversite mezunu	Sayı	38	2	8	0	48
	% Eğitim durumu içinde	79,2%	4,2%	16,7%	0,0%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	35,5%	10,5%	13,3%	0,0%	24,0%
	% toplam içinde	19,0%	1,0%	4,0%	0,0%	24,0%
Diğer	Sayı	1	0	0	0	1
	% Eğitim durumu içinde	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	0,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,5%
	% toplam içinde	0,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,5%
Toplam	Sayı	107	19	60	14	200
	% Eğitim durumu içinde	53,5%	9,5%	30,0%	7,0%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam içinde	53,5%	9,5%	30,0%	7,0%	100,0%

$$\chi^2=60,688 \quad df=18 \quad P=,000$$

Katılımcılarımızın okur-yazar olmayan bireylerinin %24,0'ı kendini kentli olarak, %28,0'ı ise kısmen kentli olarak görmektedir. Sadece okur-yazar olan bireylerin %21,4'ü kentli, %35,7'si ise kısmen kentli, ilkokul mezunlarının %51,7'si kentli, %34,5'i kısmen kentli, ortaokul mezunlarının %33,3'ü kentli, %52,4'ü kısmen kentli, lise mezunlarının %59,7'si kentli, %30,6'sı kısmen kentli, üniversite mezunlarının %79,2'si kentli, %16,7'si ise kısmen kentli olarak görmektedir.

Eğitim durumu ile kendini kentli görme arasında anlamlı bir ilişki($\chi^2=60,688$; $df=18$, $P: 0,000$) ($P<0,05$) bulunmaktadır. Genel olarak eğitim düzeyi yükseldikçe kendini kentli görme oranı da yükseldiği görülmektedir.

Tablo 57. Doğum Yeri ve Katılımcıların Kendini Kentli Hissetme Düzeyleri

Doğum yeri		Evet	Hayır	Kısmen	Fikrim yok	Toplam
Diyarbakır Merkez	Sayı	44	2	13	1	60
	% Doğum yeri içinde	73,3%	3,3%	21,7%	1,7%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	41,1%	10,5%	21,7%	7,1%	30,0%
	% toplam içinde	22,0%	1,0%	6,5%	0,5%	30,0%
Diyarbakır İlçesi	Sayı	34	4	17	3	58
	% Doğum yeri içinde	58,6%	6,9%	29,3%	5,2%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	31,8%	21,1%	28,3%	21,4%	29,0%
	% toplam içinde	17,0%	2,0%	8,5%	1,5%	29,0%
Diyarbakır Köyü	Sayı	12	5	15	5	37
	% Doğum yeri içinde	32,4%	13,5%	40,5%	13,5%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	11,2%	26,3%	25,0%	35,7%	18,5%
	% toplam içinde	6,0%	2,5%	7,5%	2,5%	18,5%
Diğer	Sayı	17	8	15	5	45
	% Doğum yeri içinde	37,8%	17,8%	33,3%	11,1%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	15,9%	42,1%	25,0%	35,7%	22,5%
	% toplam içinde	8,5%	4,0%	7,5%	2,5%	22,5%
Toplam	Sayı	107	19	60	14	200
	% Doğum yeri içinde	53,5%	9,5%	30,0%	7,0%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam içinde	53,5%	9,5%	30,0%	7,0%	100,0%

$$\chi^2=25,512 \quad df=9 \quad P=,002$$

Örneklem grubumuzun Diyarbakır merkez doğumlu bireylerinin %73,3'ü kendini kentli olarak görmektedir. Diyarbakır ilçesi doğumlu bireylerin %58,6'sı kendini kentli olarak görmektedir. Diyarbakır köyü doğumlu bireylerin %32,4 kendini kentli olarak

görmekte iken, Diyarbakır çevre il ve o illerin kırsalı doğumluların %37,8'i kendini kentli olarak görmektedir.

Doğum yeri ile katılımcıların kendini kentli bir birey olarak görmesi arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlı bir ilişki ($\chi^2= 25,512$; $df= 9$, $P: 0,002$) ($P<0,05$) bulunmaktadır. Diyarbakır merkez doğumluların, sonradan gelenlere göre kendini kentli görme oranı çok daha fazla olduğu görülmektedir. Bunun sebeplerinden biri de sonradan kente gelen bireylerin kent olanaklarından faydalanamaması ve kentle bütünleşememesi olduğu söylenebilir. Bu bireylerin çoğu geldikleri yerle bağlarını koparmayıp ilişkilerini devam ettirmiş, geldikleri yerlere gidip-gelmeye devam etmiş bu da onların -özellikle kırsal bölgelerden gelenler- kentleşememelerine sebep olmuştur.

Tablo 58. Aylık Gelir ve Katılımcıların Kendini Kentli Hissetme Düzeyleri

Aylık gelir		Evete	Hayır	Kısmen	Fikrim yok	Toplam
1000 TL'den az	Sayı	16	6	7	3	32
	% Aylık gelir içinde	50,0%	18,8%	21,9%	9,4%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme içinde	15,0%	31,6%	11,7%	21,4%	16,0%
	% toplam içinde	8,0%	3,0%	3,5%	1,5%	16,0%
1000-1450 TL	Sayı	12	5	15	3	35
	% Aylık gelir içinde	34,3%	14,3%	42,9%	8,6%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme içinde	11,2%	26,3%	25,0%	21,4%	17,5%
	% toplam içinde	6,0%	2,5%	7,5%	1,5%	17,5%
1500-2000 TL	Sayı	15	3	12	2	32
	% Aylık gelir içinde	46,9%	9,4%	37,5%	6,3%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme içinde	14,0%	15,8%	20,0%	14,3%	16,0%
	% toplam içinde	7,5%	1,5%	6,0%	1,0%	16,0%
2050-2450 TL	Sayı	9	2	10	5	26
	% Aylık gelir içinde	34,6%	7,7%	38,5%	19,2%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme içinde	8,4%	10,5%	16,7%	35,7%	13,0%
	% toplam içinde	4,5%	1,0%	5,0%	2,5%	13,0%
2500-3000 TL	Sayı	20	2	11	1	34
	% Aylık gelir içinde	58,8%	5,9%	32,4%	2,9%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme içinde	18,7%	10,5%	18,3%	7,1%	17,0%
	% toplam içinde	10,0%	1,0%	5,5%	0,5%	17,0%
3000 TL'den daha fazla	Sayı	35	1	5	0	41
	% Aylık gelir içinde	85,4%	2,4%	12,2%	0,0%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme içinde	32,7%	5,3%	8,3%	0,0%	20,5%
	% toplam içinde	17,5%	0,5%	2,5%	0,0%	20,5%
Toplam	Sayı	107	19	60	14	200
	% Aylık gelir içinde	53,5%	9,5%	30,0%	7,0%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam içinde	53,5%	9,5%	30,0%	7,0%	100,0%

$$\chi^2=36,764 \quad df=15 \quad P=,001$$

Aylık geliri 1000 TL'den az olan bireylerin %50,0'ı kendini kentli olarak görmektedir. Aylık geliri 1000-1450 TL arasında olan bireylerin %34,3'ü kendini kentli olarak görmektedir. Aylık geliri 1500-2000 TL arasında olan bireylerin %46,9'u kendini kentli olarak görmektedir. Aylık geliri 2050-2450 TL arasında olan bireylerin %34,6'sı kendini kentli olarak görmektedir. Aylık geliri 2500-3000 TL arasında olan bireylerin %58,8'i kendini kentli olarak görmektedir. Son olarak aylık geliri 3000 TL'den fazla olan bireylerin %85,4'ü kendini kentli olarak görmektedir.

Gelir durumu ile katılımcıların kendini kentli olarak görmesi arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlı bir ilişki ($\chi^2=36,764$; $df= 15$, $P: 0,001$) ($P<0,05$) bulunmaktadır. Genel olarak gelir seviyesi yükseldikçe bireylerin kendini kentli olarak görme oranı da yükselmektedir. Kent yaşamı içinde sosyo-kültürel etkinliklerin fazla olması ve bu imkanların çoğu için belirli ücretlerin ödenmesi belli bir gelirin olmasını zorunlu kılmaktadır. Kent yaşamına uygun mesleği bulunmayan ve yeterli geliri bulunmayan bireylerin kent olanaklarından faydalanamama durumunu yaratmaktadır. Bu durum bireyin aynı zamanda yabancılaşmasına sebep olup, kişinin kendini kente ait hissetmesini engelleyip kendini kentli görmemesine yol açmaktadır.

Tablo 59. Kentte Kalma Süresi ve Katılımcıların Kendini Kentli Hissetme Düzeyleri

Kentte kalma süresi		Evet	Hayır	Kısmen	Fikrim yok	Toplam
Bir yıldan az	Sayı	2	0	1	0	3
	% Diyarbakır'da ikamet edilen süre içinde	66,7%	0,0%	33,3%	0,0%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	1,9%	0,0%	1,7%	0,0%	1,5%
	% toplam içinde	1,0%	0,0%	0,5%	0,0%	1,5%
1-5 yıl	Sayı	7	1	3	0	11
	% Diyarbakır'da ikamet edilen süre içinde	63,6%	9,1%	27,3%	0,0%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	6,5%	5,3%	5,0%	0,0%	5,5%
	% toplam içinde	3,5%	0,5%	1,5%	0,0%	5,5%
6-10 yıl	Sayı	8	2	2	0	12

	% Diyarbakır'da ikamet edilen süre içinde	66,7%	16,7%	16,7%	0,0%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	7,5%	10,5%	3,3%	0,0%	6,0%
	% toplam içinde	4,0%	1,0%	1,0%	0,0%	6,0%
11-15 yıl	Sayı	6	1	4	1	12
	% Diyarbakır'da ikamet edilen süre içinde	50,0%	8,3%	33,3%	8,3%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	5,6%	5,3%	6,7%	7,1%	6,0%
	% toplam içinde	3,0%	0,5%	2,0%	0,5%	6,0%
16-20 yıl	Sayı	19	2	12	3	36
	% Diyarbakır'da ikamet edilen süre içinde	52,8%	5,6%	33,3%	8,3%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	17,8%	10,5%	20,0%	21,4%	18,0%
	% toplam içinde	9,5%	1,0%	6,0%	1,5%	18,0%
21-25 yıl	Sayı	14	2	12	3	31
	% Diyarbakır'da ikamet edilen süre içinde	45,2%	6,5%	38,7%	9,7%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	13,1%	10,5%	20,0%	21,4%	15,5%
	% toplam içinde	7,0%	1,0%	6,0%	1,5%	15,5%
25 yıldan fazla	Sayı	51	11	26	7	95
	% Diyarbakır'da ikamet edilen süre içinde	53,7%	11,6%	27,4%	7,4%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	47,7%	57,9%	43,3%	50,0%	47,5%
	% toplam içinde	25,5%	5,5%	13,0%	3,5%	47,5%
Toplam	Sayı	107	19	60	14	200
	% Diyarbakır'da ikamet edilen süre içinde	53,5%	9,5%	30,0%	7,0%	100,0%
	% Kendini kentli hissetme durumu içinde	100,0 %	100,0 %	100,0%	100,0%	100,0%
	% toplam içinde	53,5%	9,5%	30,0%	7,0%	100,0%

$$\chi^2=7,618 \quad df=18 \quad P=,984$$

Kentte kalma süresi bir yıldan az olan bireylerin %66,7'si, 1-5 yıl olan bireylerin %63,7'si, 6-10 yıl olan bireylerin %66,7'si, 11-15 yıl olan bireylerin %50,0'ı, 16-20 yıl olan bireylerin %52,8'i, 21-25 yıl olan bireylerin %45,2'si, 25 yıldan fazla olan bireylerin %53,7'si kendini kentli olarak görmektedir.

Kentte kalma süresi ile kendini kentli görme durumu arasında anlamlı bir ilişki($\chi^2=7,618$; $df=18$, $P: 0,984$) ($P>0,05$) bulunmamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde 1950’li yıllardan sonra hız kazanan kentleşme hareketi, günümüze kadar da güncelliğini koruyan bir olgu olmuştur. Kente gelen bireylerin uyum sorunu büyük problemlere yol açmıştır. Hızlı ve plansız gerçekleşen kentleşme sürecinin tersine, kentlileşme süreci paralel bir hızda seyretmemiştir.

Diyarbakır’a göçle gelen bireyler, kentsel yaşamın kalıplarını öğrenmede ve içselleştirmede ciddi problemlerle karşılaşmışlardır. Bu durum sonucunda, kent kültürü ve kırsal yaşam ikilemi arasında kalan bireylerin kentliliğe dair çelişkisi, Diyarbakır’ın sosyal yaşamında ve kentin fiziki görüntüsünde apaçık ortaya çıkmıştır. Diyarbakır kent merkezi içinde ikamet eden fakat kentle etkileşim içinde bulunmayan, önemli oranda bir nüfusun varlığından söz edebiliriz. Bu şekilde yaşayan bireyler, uzun süre kent içinde hayatını sürdüren fakat ne tam olarak kentli ne de tam olarak köylü olarak tanımlayabileceğimiz bir kültürü yaşamaktadırlar. Oysa kentte yaşayan bireylerden beklenen kent yaşamına uygun davranmaları, kent kültürünü edinmeleridir. Kentli birey, kentine sahip çıkan, kendini oraya ait hissedilen, kentsel değerlerin farkında olan, kentsel kurum-kuruluşlara katılım sağlayan, kentini seven ve onunla bütünleşen bireydir. Kentlileşme, ekonomik, sosyal, siyasal, psikolojik, inançsal ve estetik davranışların içselleştirilmesini gerektirmektedir. Kentlilik bilinci, kentte yaşayan bireylerin ve kentin geleceğinin teminat altına alınabilmesinin başlıca koşuludur. Bu çerçeveden hareketle Diyarbakır’ın kentlilik bilinci düzeyini kentin göçle gelenlerinin oluşturduğu ve kentin genelini yansıtacağı kabulüyle Kaynartepe Mahallesi özelinde yaptığımız araştırmayla ortaya koymayı hedefledik. Diyarbakır Kaynartepe’ de kente göçle gelen bireylerin kentlilik bilinci düzeylerinin ve kentlilik bilincini etkileyen demografik ve sosyo-ekonomik değişkenlerin belirlenmesi amacıyla yapılan bu araştırmada elde edilen veriler, kentlilik bilinci üzerine yapılan diğer araştırma sonuçlarıyla benzerliklerin yanında farklı sonuçlara da ulaşılmıştır.

Katılımcılarımızın %72,0’ı Diyarbakır’da yaşamaktan memnun olduğunu ifade etmiştir. Memnun olanların oranının memnun olmayanlardan çok fazla olması bireylerin kentin olanaklarından kısmen faydalanmasının bile geldikleri -özellikle kırsaldan gelenler- yerlerden daha iyi yaşam koşullarına sahip olduğunu göstermektedir. Katılımcıların %75’i köyüne/memleketine geri dönmek istememektedir. Bu durum, kentli bireylerin en azından bir iki kuşak sonra oranının yükseleceği umudunu

doğurmaktadır. Bu veriler kentlilik bilinci düzeyinin yükselmesi ihtimali açısından oldukça önemlidir.

Örneklem grubumuzun sadece %28,0'ı herhangi bir kuruluşa üyeliği söz konusu. Geriye kalan %72,0'lık kesim hiçbir kuruluşa üye değildir. Bireylerin sosyo-kültürel etkinliklere katılımı ise hiç katılmadığını belirtenlerin oranı %49,0 olarak, ayda bir katıldığını belirtenlerin oranı ise sadece %24,0 olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent kültürüne olan mesafeleri bireylerin kentlilik bilinci gelişimlerini sekteye uğratmaktadır. Kentlilik bilinci gelişiminde sosyo-kültürel faaliyetlerin önemi yok sayılamaz niteliktedir. Kent yaşamında katılımcı bireyin önemi büyüktür. Diyarbakır'daki durum ne yazık ki iç açıcı bir tablo ortaya koymamaktadır.

Katılımcılarımıza 'Mahallenizin en önemli sorunu nedir?' diye sorduğumuzda en büyük oranla %31,0'ı yeşil alan yetersizliğini belirtmişlerdir. Ayrıca bizim de mahalledeki bu eksiklik dikkatimizden kaçmamıştır. Ancak yeşil alan için öncelikle mahallede kentsel dönüşümün sağlanması gerekir en azından bir bölgesi için, mahalle sakinlerinin nefes alabilmesi açısından zorunlu bir durum olduğunu düşünmekteyiz. Bireylerin, mahallelerindeki eksikliklerin ne olduğu konusunda bilgi sahibi olmalarına rağmen katılımcıların sadece %34,5'i mahalledeki sorunlar için belediyeye müracaat ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum bireylerin kent sorunlarının farkında olduğu ancak bilgiyi pratiğe dökme konusunda eksik oldukları sonucunu doğurmaktadır. Kent yaşamına uygun pratikleri kazanma, kente karşı sorumluluklarının olduğunun farkında olma kentlilik bilinci faktörlerindedir. Hem kent yerlileri hem de kente sonradan göçle gelen bireylerin bu konuda eğitilmesi zorunluluk gerektirmektedir.

Katılımcılarımızın %66'sı kendilerini kentin sahibi olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu oranın yüksek çıkmasında göçle gelen bireylerin Diyarbakır merkez doğumlu çocuklarının etkisi büyük olmuştur. Ayrıca katılımcılara 'Kendinizi kentli bir birey olarak görüyor musunuz?' diye sorduğumuzda %53,5'i evet, %30,0'ı ise kısmen cevabını dile getirmiştir. Bu oranların yüksek çıkması kentlilik bilinci düzeyinin yüksek olduğu anlamına gelmeyeceğini belirtmek isteriz. Bu sorulara kentli birey cevaplarının verilmesi, bireylerin pratikleriyle çelişki doğurduğunu ifade etmek isteriz.

Çalışmamızın temel hipotezi olan kentlilik bilinci düzeyi üzerinde sosyo-ekonomik ve demografik değişkenlerin etkili olduğu, ortaya çıkan verilerle doğrulanmaktadır. Temel hipotezlerimiz doğrultusunda araştırmada kentlilik bilincinin

göstergelerinden olan kendini kentli görme, kenti sahiplenme ve kentsel farkındalık üzerinde bağımsız değişkenlerin (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim ve gelir seviyesi, doğum yeri, kentte kalma süresi) etkisi çapraz tablolar aracılığıyla incelenmiştir.

Gelir seviyesi ve kenti sahiplenme incelendiğinde aralarında kayda değer durum tespit edilmiştir. “Gelir düzeyi arttıkça bireylerin kenti sahiplenmesi artmaktadır” hipotezi doğrulanmıştır. Ekonomik yeterliliği olan bireylerin kent imkanlarından faydalanma koşulları mevcut olduğundan kent ile bağ kurma, kentle bütünleşme ihtimalleri arttığından kendilerini kente ait hissetme, kenti sahiplenme durumu ortaya çıkmaktadır. Gelir düzeyi düşük bireylerin ise kent olanaklarından faydalanamama, barınak, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamamalarından dolayı kente yabancılaştıkları ve kenti sahiplenmedikleri görülmektedir. Bunun yanında gelir durumu ile kendini kentli hissetme arasında da anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ancak gelir durumu ile kentsel farkındalık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Yaş durumu ile kenti sahiplenme arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. “Genç bireylerde kenti sahiplenme düzeyi, diğer yaş gruplarına oranla daha yüksektir” hipotezi doğrulayacak veri ortaya çıkmamıştır. Bununla birlikte yaş durumu ile kendini kentli görme arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. “Genç nüfusta kendini kentli hissetme düzeyi diğer yaş gruplarına oranla daha yüksektir” hipotezi doğrulanmıştır. Ancak Mutlu (2011)’nin Samsun ve GENAR (2006)’ın Konya’da yaptırdığı çalışmalarda yaş ilerledikçe kendini kentli görme oranı yüksek çıkmıştır. Bizim yaptığımız çalışmada bu sonucun ortaya çıkmasında göçle gelen bireylerin Diyarbakır merkezde doğan çocuklarının kendini kentli görmesinin payı büyüktür. Genç bireylerin yeniliklere daha açık, orta ve üst yaş grubu bireylerin ise doğduğu yerle bağı koparmama, yeniliklere daha kapalı olması gibi sebeplerin de payını unutmamak gerekir. Özellikle kırsaldan göçle gelen bireylerin ilk zamanlarda kırsalla bağı koparmaması, kent olanaklarından faydalanmaması, kent içinde kırsal hayatı yaşamaları onların kentle bağı güçlü olmasına engel olmuştur. Bu durum, bu bireylerin kentte yaşamalarına rağmen kendilerini kentli görmemelerine sebep olmuştur.

Doğum yeri ile kentsel farkındalık arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. “Diyarbakır merkez doğumluların kentsel farkındalık düzeyi merkez doğumlu olmayanlara oranla daha yüksektir” hipotezi doğrulanmıştır. Bunun yanında doğum yeri ile kendini kentli hissetme arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca doğum yeri

ve kenti sahiplenme arasında da anlamlı bir ilişki olduğu doğrulanmıştır. Kente sonradan gelen bireylerin ilk zamanlarda zorluklar yaşamalarından, kent kültürüne yabancı olmalarından kaynaklı kentle uyum içinde yaşamaları mümkün olamamaktadır. Bu yüzden bu bireylerin kenti sahiplenme, kentsel değerlerin farkında olma, kendini kente ait hissetme gibi kentlilik bilinci göstergelerinden uzak kaldığı görülmektedir.

Kentte kalma süresi ile kenti sahiplenme arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. “Kentte kalma süresi arttıkça bireylerin kenti sahiplenme düzeyi artmaktadır” hipotezi doğrulanmamıştır. Aynı şekilde kentte kalma süresi ile kendini kentli hissetme arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. “Kentte yaşama süresi arttıkça kendini kentli hissetme düzeyi artmaktadır” hipotezi de doğrulanmamıştır. Bireyin kentte kalma süresinin artmasıyla birlikte kent ile etkileşiminin artması ve mevcut koşullarının zaman içinde iyileşmesi beklenir normal şartlar altında. Ancak Diyarbakır merkeze özellikle çevresindeki kırsal bölgeden tarım ve hayvancılık dışında niteliği olmayan kitlesel göçler gerçekleşmiştir. Diyarbakır’ın, gerçekleşen bu göçler karşısında istihdam yaratamaması ve uzun yıllar süren ve hala da devam eden güvenlik probleminin de varlığı, iş olanaklarını kısıtlı kılması, uzun yıllar kentte kalsa bile bireylerin kentlileşememelerine sebep olduğunu düşünmekteyiz.

Medeni durum ile kendini kentli hissetme arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. “Bekar bireylerin kendini kentli hissetme düzeyi evlilere oranla daha yüksektir” hipotezi doğrulanmıştır. Bekar bireylerin daha başına buyruk yaşadığını, sorumluluklarının olmadığını, ailenin yükünü taşımadıklarını düşünürsek bu sonucun sebebini daha iyi anlamış oluruz. Aile yükünü taşıyan ve ailenin temel ihtiyaçlarını karşılayamayan bireylerin kendini kentli hissedememesi anlaşılır bir durumdur. Kentlilik bilincinin gelişebilmesi için ekonomik koşulların kent hayatına uygun hale gelmesi gerekir. Acungil(2012)’in Tokat’ta yapmış olduğu çalışmada bizim çalışmamızdan farklı bir sonuç olan, evli bireylerin kentli hissetme oranı bekârlara göre daha yüksek çıkmıştır. Medeni durum ile kenti sahiplenme arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır yaptığımız çalışmada.

Eğitim durumu ile kentsel farkındalık arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. “Eğitim seviyesi yükseldikçe kentsel farkındalık düzeyi artmaktadır” hipotezi doğrulanmıştır. Bunun yanında eğitim seviyesi ile kendini kentli hissetme arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Eğitim seviyesi arttıkça kendini kentli hissetme oranı

da artmaktadır. Bir de eğitim seviyesi ile kenti sahiplenme arasında da anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Eğitim seviyesi arttıkça kenti sahiplenme oranı da artmaktadır. Fakat eğitim düzeyindeki artış doğrultusunda kentlilik bilinci düzeyinin de o oranda artış göstermediğini de ifade etmek gerekir. Mahallede yaptığımız mülakatlarda da kentlilik bilinci düzeyinin çok düşük olduğunu açıkça gözlemleme fırsatımız oldu. Üniversite mezunlarının bile sorduğumuz sorulara eğitim düzeylerine uygun şekilde cevap vermediğini belirtmek isteriz. Görüştüğümüz bireylerin çekingen olduğu, özgüven eksikliği yaşadığı bütün bunların kentli bireyden beklenecek davranışlar olmadığını düşünmekteyiz. Bu da bizi, eğitim seviyesi yükselse de kentlilik bilinci için yeterli olmadığı sonucuna götürmektedir. Kentlilik bilinci düzeyi için hem ekonomik hem de sosyo-kültürel niteliklerin artırılması gerekir.

Cinsiyet ile kendini kentli hissetme arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Fakat cinsiyet ile kenti sahiplenme arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Erkek olan bireylerin kadınlara oranla daha fazla kenti sahiplendikleri görülmektedir. Bu durumu erkeklerin kentle daha fazla ilişki içinde olduklarına bağlamaktayız. Kadın çalışma yaşamı, kent yaşamı içinde yeterli düzeyde yer bulamamakta bu da onu kente karşı yabancılaştırmaktadır.

Çalışmada elde ettiğimiz bulgular ışığında Kaynaratepe Mahallesi'nde yaşayan göçle gelen bireylerin kentlilik bilinci düzeyinden yola çıkarak, Diyarbakır'da kentlilik bilinci düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Bu sonucun ana nedeni araştırma alanının sosyo-ekonomik açıdan gelişmemiş bir yer olması olduğunu düşünmekteyiz. Burada yaşayan bireylerin birçoğu ekonomik yetersizlik içinde ve kentleşme konusunda geri kalmış diyebiliriz. Bireylerin kendilerini tam olarak kentin bir parçası olarak görmedikleri ve ekonomik koşullarının kent hayatına uyum sağlamak için yeterli düzeyde olmaması, kentlilik bilinci oluşumunu geciktirmektedir.

Kentli bir birey olmanın en önemli göstergelerinden biri olan kent hayatında katılımcı olmak, karar süreçlerine dâhil olmaktır. Araştırma yapılan mahalle ve Diyarbakır genelinde yeterli düzeyde olmayan katılımı artırmak sadece kentte yaşayan bireylerin sorumluluğunda değil aynı zamanda devlete, belediyeye, sivil toplum kuruluşlarına da görev düşmektedir. Kentlilik bilinci, kent kültürüne uygun davranış kalıplarının özümsemesini gerektirmektedir. Kentine sahip çıkıp onu koruyan, kendini kentin bir parçası olarak gören, kentin problemlerine karşı duyarlı olan ve bu

problemlerin çözümü noktasında katkı sağlamakta geri durmayan bireylerin sayılarının artması kentsel yaşam standardını kuşkusuz yükseltecektir.

Araştırma alanında yaşayan bireylerin yaşam standartlarına bakılıp göç öncesi ile karşılaştırma yapıldığında, görece iyi bir konumda olduklarını diyebiliriz. Fakat mevcut yaşam standartları kentsel alan içinde değerlendirildiğinde kent ile uyum sağlamaktan uzaktır. Bu durumu değiştirebilecek tüm boyutlarıyla ele alacak geniş kapsamlı, planlı ve sonuç alıcı ciddi yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Kentlilik bilinci yüksek bireylerin oranının yükselmesi için öncelikle bireylere -özellikle de kırsal alanlardan göç ile gelmiş olanlara- kentte yaşadıkları hissini yaratmak gerekir. Bunun için de ilk başta bu bireylerin sosyo-ekonomik koşullarının kent imkânlarından yararlanabilecek düzeye ulaştırılması gerekiyor. Bunun kısa vade de olamayacağı gerçeğinin farkındayız. Ama yapılabilecek şeylerin olduğunu da düşünmekteyiz. Bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Kentteki sosyo-kültürel etkinliklerin sayısının artırılması ve Kaynartepe Mahallesi'nde küçük bir kongre kültür merkezinin açılmasının yanında burada tiyatro, sinema vb. hizmetlerden mahallelinin ücretsiz faydalanması için çalışmalar yürütülmeli,

Muhtarlık sistemi kaldırılıp yerine günün şartlarına uygun mahallelerin sorunlarına daha hızlı ve kalıcı çözümlerin bulunması ve dayanışmayı esas alan 'mahalle konseyleri' kurulmalı,

Kentin tarihi, kültürel değerlerinin bilincinde olmayan gelir seviyesi düşük bireylere ücretsiz kent tanıtım gezileri düzenlenmeli,

Her mahalleye 'kentin geleceği kentlilik bilincinde' adlı broşürler hazırlanarak aylık olarak kapılara bırakılmalı,

Kaynartepe Mahallesi'nde yaşayan bireylerin çoğunluğu mahallenin en önemli sorunu olarak yeşil alan yetersizliğini görmektedir. Mahallede kentsel dönüşüm yapılana kadar bu soruna kısmi bir çözüm olarak; belli bir bölgedeki müstakil evlerin olduğu alanda mahallenin nefes almasını sağlayacak bir parkın yapılması sağlanmalı.

KAYNAKÇA

Akkayan, T., (1979), Göç ve Değişme, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.

Akın, E., (2007), Kentsel Gelişme ve Kentsel Rantlar: Ankara Örneği, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Altunışık, R.; Coşkun, R.; Bayraktaroğlu, S.; Yıldırım, E. (2010), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.

Arlı A., (2012) Kent Sosyolojisi, Hece Yayınları, (Editör: Köksal Alver), İstanbul.

Arslan, M., (2002), “Yurtdışı İşçi Göçü Bağlamında Almanya’daki Türk İşçi Çocuklarının Eğitim ve Uyum Sorunları” [Bildiri], Kentleşme, Göç ve Yoksulluk (7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi), İmaj Yayıncılık, Ankara, 21-23 Kasım 2001, ss. 81-104.

Aslanoğlu, R., (1998), Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Asa Yayınları. Bursa.

Aydın, C., (1996), Türkiye’nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Doğan Yayınları, Ankara.

Bağlı, M., Binici, A., (2005), Kentleşme Tarihi ve Diyarbakır Kentsel Gelişimi, Bilim Adamı Yayınları, Ankara,

Bağlı, M., ve Erkan, R., Göç ve Yoksulluk Alanlarında Kentle Bütünleşme Eğilimi: Diyarbakır Örneği, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2005/22, (1), 105-124.

Bal, H., (2011), Kent Sosyolojisi, Fakülte Kitabevi, Isparta.

Balcıoğlu, İ., (2007), Sosyal ve Psikolojik Açından Göç, (1.Baskı), Elit Kültür Yayınları, İstanbul.

Benovolo, L., (1995), Avrupa Tarihinde Kentler, çev. Nur Nirven, Afa Yayınları, İstanbul.

Beyazlı, D. Ş., ve Aydemir, Ş., (2008), “Kentlilik Bilinci ve Mekân Trabzon Kenti Örneği”, http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/d3019b856147c17_ek.pdf, Erişim Tarihi 20.06.2017.

Biröl, G., (2008), “Kentlilik Bilinci ve Balıkesir’den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi”, <http://w3.balikesir.edu.tr/~birol/kervansaray.pdf>, Erişim Tarihi 25.06.2017.

Bookchin, M., (1992), Kentsiz Kentleşme Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü, çev. Burak Özyalçın, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt 9, 1995, İstanbul.

Canatan, K., (1995), Geleneksel Şehirlerden Modern Kentlere, Kent Kimlikleri, Endülüs Yayınları, İstanbul.

Castles, S., ve Miller, M. J., (2008), Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Çadircı, H., (2006), Küresel Kentler ve İstanbul'un Küreselleşmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çağlayan, S., Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2006(17), ss. 66-90.

Çelik, F., "Türkiye'de İç Göçler: 1980-2000", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2007(22), ss.87-109.

Çezik, A., (1982), Kent Eşiği Araştırması-Türkiye İçin Kent Tanımı, DPT Yayını, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), (1997), DPT Yayını, Ankara.

Erjem, Y., (2009), Mersin'de Göç, Kentleşme ve Sosyal Problemler, Mersin Valiliği Sosyal Araştırmalar Dizisi Yayın No:1, Güven Ofset, Mersin.

Erkan, R., (2010), Kentleşme ve Sosyal Değişme, (3.baskı), Bilim Adamı Yayınları, Ankara.

Erol, M., vd., (1997), "Kentsel Bütünleşme Üzerinde Köy-Kent Farklılaşması ve Aile Kurumunun Etkileri: Sivas Örneği" [Bildiri], II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara, 20-22 Kasım 1996, ss. 339-349.

Es, M., (2008), "Kent Bilinci ve Yerel Siyaset", Yerel Siyaset, Okutan Yayıncılık, İstanbul.

GENAR (2006), Konya'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci, Sosyal Doku Projesi Kent Araştırmaları 3, Konya Büyükşehir Belediyesi, İstanbul.

Geyik, S., (2010), Kırdan Kente Göç Sonrası Kentlilik Bilinci: Mevlana Mahallesi Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Gezgin, M. F., İşgücü Teorileri, Sosyoloji Konferansları Dergisi, İstanbul, 1991(23), ss.32-33.

Gişi, İ., (2007), Göksun İlçesinde Yaşanan Göç Hareketlerinin Sosyo-Ekonomik Analizi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Gottdiener, M. (2001) "Mekan Kuramı Üzerine Tartışma: Kentsel Praksise Doğru". Praksis: Kent ve Kapitalizm, çev. Ç. Keskinok, ODTÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Ankara, s.69-248.

Göktürk, A., ve Kaygalak, S., (2001), "Göç ve Kentleşme" [Bildiri], Ümit Onat, Aycan Altay (Ed.). Sosyal Hizmetler Sempozyumu 1999: Bölgesel Kalkınma Sürecinde Sosyal Hizmet, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu ve GAP Bölge Kalkınma İdaresi Yayını, Ankara, 20-22 Ekim 1999, ss. 111-147

Güçlü, S., (2002), Kentleşme ve Göç Sürecinde Antalya 'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci, Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, Ankara.

Güvenç, B., (1993), İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul,

Güvenç, B., (2005), İnsan ve Kültür, (11.basım), Remzi Kitabevi, İstanbul.

Harvey, D., (2003), Şehir ve Sosyal Adalet, Metis Yayınları, İstanbul.

Hatt, P., ve Reiss, A. J., (2002), "Kentsel Yerleşimlerin Tarihi" 20.Yüzyıl Kenti, çev. Bülent Duru ve Ayten Alkan, İmge Yayınevi, Ankara.

Helle, H. J., "Kentleşmiş İnsan", Cogito Kent ve Kültürü, S. 8, Yapı Kredi Yayınları, 2007(8) s. 79., İstanbul.

İçduygu, A., ve Sirkeci , İ., (1999), "Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri, 75 Yılda Köylerden Şehirlere", Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

İşbir, E. G., (1986), Şehirleşme ve Meseleleri, Ocak Yayınları, Ankara,

İşbir, Eyüp G., (1994), Şehirleşme, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

İşçi, M., (2000), Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme, Der Yayınları, İstanbul.

Kalabalık, H., (2005), İmar Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Kartal, K., (1978), Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentleşme, Yurt Yayınları, Ankara,

Kartal, K., (1978), Kentleşme ve İnsan, TODAİE Yayınları, Ankara.

Kaya, E., (2007), Kentleşme ve Kentleşme, <http://erolkaya.com/wpcontent/uploads/kk.pdf>, E.T. 05.06.2017

Kaya, E., vd., (2007), Modern Kent Yönetimi, Kent, Kentleşme ve Kent Yönetimi, Okutan Yayıncılık, İstanbul.

Kazgan, K., (2002), Tanzimattan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi, Bilgi Üniversitesi Yayınları, (1.baskı), İstanbul.

- Keleş R., (1972) Şehirciliğin Kuramsal Temelleri, Siyasal bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara,
- Keleş, R., “Şehirleşmede Denge Sorunu”, Mimarlık Dergisi, 4/1974, (37), s.27,
- Keleş, R., (2008), Kentleşme Politikası, İmge Yayınevi, Ankara.
- Keser, İ., (2011), Göç ve Zor Diyarbakır Örneğinde Göç ve Zorunlu Göç,(1. Baskı), Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Keskin, E. B., vd., “Kentlilik Bilinci Çalışmaları İçin Bir Model Önerisi: Bursa’da Kentlilik Bilinci Araştırması”, PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, 2015/11, (1), ss. 21-43.
- Kılıçbay, M.A., (2000), Şehirler ve Kentler, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kıray, M., (2006), Toplumsal Yapı ve Değişme, Bağlam Yayınları, İstanbul,
- Kıray, M.,(2007), Kentleşme Yazıları, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Koçak, A., (2008), Ankara Atatürk Bulvarı’nın Toplumsal ve Mekansal Üretimi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Koçak, Y., ve Terzi, E., “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edinilen Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, KAÜ-İİBF Dergisi, 3/2012, (3), ss.171-173.
- Kongar, E., (2001), 21. Yüzyılda Türkiye, Remzi Kitabevi, İstanbul,
- Kongar, E., (2001), 21.Yüzyılda Türkiye, Remzi Kitabevi, (29. Baskı), İstanbul.
- Kurşuncu, H., (2006), Kentsel Yoksulluk: Diyarbakır Aziziye Mahallesi Örneği, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Lee, E. S., “A Theory of Migration”, Demography, 3/1966(1), ss.47-57.
- Lefebvre, H., (2013) Kentsel Devrim, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Martindale, D., (2005), Şehir Kuramı, Şehir ve Cemiyet, çev. Ahmet Aydoğan, Z Yayınları, İstanbul.
- Mazumdar, S., (2003), Kentsel Yaşam Kalitesi ve Yer Duygusu, Mimarlık Dergisi, <http://www.mimarlarodasi.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=53> erişim tarihi: 12.12.2017
- Mumford, L., (2013), Tarih Boyunca Kent Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği, çev. Gürol Koca ve Tamer Tosun, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Mutlu, A., (2011), Metropol Kent Samsun’da Kentlilik Bilinci, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Proje Raporu, Samsun.

- Öktem, Binnur, 2006, “Neoliberal Küreselleşmenin Kentlerde İnşası: AKP’nin Küresel Kent Söylemi ve İstanbul’un Kentsel Dönüşüm Projeleri”, Planlama, sayı:2, s.60, s.62.
- Özdemir, A., (2011), Kültür Bağlamında Kent ve Mekansal Örgütlenme, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 2, s. 62-76. Yalova.
- Özdenören, R., (1998), Kent İlişkileri, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Özer, İ., (1983), Kentleşmenin Kişilerin Siyasal Katılımları Üzerine Etkileri, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Pirrenne, H., (2014) Ortaçağ Kentleri, çev. Şadan Karadeniz, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ponting, C., (2000), Dünyanın Yeşil Tarihi: Çevre ve Uygarlıkların Çöküşü, çev. Ayşe Başçı, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Sağlam, S., “Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme”, Türkiyat Araştırmaları, 5/2006, s.74.
- Sami, Ş., (2010), Kamus-ı Türkî, TDK Yayınları., Ankara.
- Sencer, Y., (1979), Türkiye’de Kentleşme, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Sezal, İ., (1992), Şehirleşme, Ağaç Yayınları, İstanbul.
- Simmel, G., (1996), Metropol ve Zihinsel Yaşam, Cogito,8, s. 81-89.
- Sjoberg, G., (2002), “Sanayi Öncesi Kent” 20.Yüzyıl Kenti, çev. Bülent Duru ve Ayten Alkan, İmge Kitabevi, Ankara.
- Suher, H., (1991), Kentleşme ve Kentleşme Politikaları, Kentleşme Sürecinde Kentleşme, Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ankara.
- Şan, M. K., (2008), “Kent Kültürü ve Kente Aidiyet Bilincinin Oluşturulması Süreçleri” Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, (2008), 3. Yöresel Kültürler Fuarı ve Sempozyumu: 27 Haziran- 4 Temmuz 2008 Kentleşme ve Kentlilik Bilinci, Yöresel Kültürler Fuarı ve Sempozyumu, Kocaeli, s.1-9
- Şengül, Tarık H., (2001), Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekanı, Praksis, 2, s. 7-21.
- Taşçı, H., (2014), Bir Hayat Tarzı Olarak Şehir, Mekân, Meydan, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Tatlidil, E., (1989), Kentleşme ve Gecekondu, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir,
- Tatlidil, E., (1994), Kent Kültürü ve Boş Zaman Değerlendirme, Güncel Sosyolojik Gelişmeler, Sosyoloji Derneği Yayınları, Ankara,

Tatlıdil, E., “Kent ve Kentli Kimliği: İzmir Örneği”, Ege Akademik Bakış, 2009/9, (1), ss. 319-336.

T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, “Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu Raporu”,(2009), Kentleşme Şurası, Ankara.

Tekeli İ., (1982), Türkiye’de Kentleşme Yazıları, Turhan Kitabevi, Ankara.

Tolan, B., (1991). Toplum Bilimlerine Giriş, (3. Baskı), Adım Yayınları, Ankara.

Topbaş, F. (2007), İç Göçün Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Model Çalışması: 2000 Türkiye Örneği, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Tomlinson, J., (2004), Küreselleşme ve Kültür, çev. Arzu Eker, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

TÜGİAD (Türkiye Genç İşadamları Derneği), 2000’li Yıllara Doğru Türkiye’nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: 31, Suç Ekonomisi, Ocak, 1998.

Tümtaş, M. S., (2007), Türkiye’de İç Göçün Kentsel Gerilime Etkisi: Mersin Örneği., (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla,

Tümtaş, M. S., (2012) , Kent, Mekan ve Ayrışma, (1.Baskı), Detay Yayıncılık, Ankara.

Unat, A. N., (2002), Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Urry J., (1999) Mekanları Tüketmek, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Üner, S., (1972), Nüfus Bilim Sözlüğü, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Vural, M. R., 2002, Kent ve İnsan, 2023 Dergisi, (10), ss.9-13

Yalçın, C., (2004), Göç Sosyolojisi, Anı Yayıncılık, Ankara.

Yayınoğlu E., vd., (2008), Kent, Görsel Kimlik ve İletişim, Umuttepe Yayınları, Kocaeli.

Yılmaz, E., ve Çitçi, S., “Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açından Türkiye’de Kentleşme Dönemleri”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 2011/35, 252-267, <http://asosindex.com/journal-articleabstract?id=9593> 25.06.2017.

Yılmaz, G., (2006), Türkiye’de Suç ve Suçluluk Olgusunun Kentleşme Bağlamında İrdelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yırtıcı, H.,(2005), Çağdaş Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Yörükkan A., (1968), Şehir Sosyolojisinin Teorik Temeller, İmar ve İskan Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Weber, M., (2003), Şehir, çev. Musa Ceylan, Bakış Yayınları, İstanbul.

Wirth, L., (2002) “Bir yaşam Biçimi Olarak Kentleşme”, 20 Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi, çev. Bülent Duru, Ayten Alkan, Ankara.

<http://www.baglar.bel.tr/tr/post/17636/sayilarla-baglar> erişim tarihi: 15.07.2017

<http://www.diyarbakir.bel.tr/diyarbakir/genel-bilgiler/cografik-bilgiler.html> erişim tarihi: 05.07.2017

<http://www.diyarbakirkulturturizm.gov.tr/TR,56882/tarihce.html> erişim tarihi: 02.07.2017.

www.tuik.gov.tr erişim tarihi: (27.05.2017).

EK-1: ANKET FORMU

**KENTE GÖÇLE GELENLERDE KENTLİLİK BİLİNCİ: KAYNARTEPE
MAHALLESİ ÖRNEĞİ**

Bu araştırmada Kaynar-tepe Mahallesi'nde ikamet eden ve göçle gelen bireylerin, kentlilik bilinci düzeyleri ve kentlilik bilinci oluşumuna etki eden temel unsurların tespiti yapılacaktır. Elde edilen veriler gizli tutulacak ve sonuçlar bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır. Katılımınız için teşekkür ederiz.

Mustafa KILIÇARSLAN

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ BÖLÜMÜ YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ

MAİL: hebun21arin@gmail.com

Anket no:

DEMOGRAFİK BİLGİLER

1- Cinsiyetiniz?

- a) Kadın b) Erkek

2 - Medeni durumunuz?

- a) Evli b) Bekâr c) Boşanmış d) Dul

3- Yaşınız?

- a) 18-24 b) 25-34 c) 35-44 d) 45-54 e) 55-64 f) 65+

4- Mesleğiniz?

- a)İşçi b) Esnaf c) Ev hanımı d) Geçici işçi e)Öğrenci f)Emekli
g)Memur h) İşsiz ı) Diğer(.....)

5- Eğitim durumunuz?

- a) Okur-yazar değil b) Sadece okur-yazar c) ilkokul mezunu d) Orta okul mezunu
e) Lise mezunu f) Üniversite mezunu g) Diğer(.....)

6- Doğum yeriniz?

- a) Diyarbakır merkez b) Diyarbakır ilçesi c) Diyarbakır köyü d)Diğer

7- Aylık geliriniz ne kadardır?

- a) 1000 L'den az b) 1000-1450 L c) 1500- 2000 L
d) 2050-2450 L e) 2500 -3000 L f) 3000 L'dan daha fazla

8- Belirttiğiniz aylık gelir kime ait?

- a) Kendi gelirim b) Eşimin geliri c) Babamın geliri d) Aile bireylerinin geliri e) Devlet yardımı

9- Oturulan konut tipi?

- a) Gecekondu b) Müstakil ev c) Apartman dairesi d) Villa e)Diğer

10- Evinizin ısıtma tipi?

- a) Soba b) Kalorifer c) Doğalgaz d) Elektrikli soba e)Diğer

11- Oturulan evin mülkiyet durumu?

- a) Kendi evim b) Miras c) Kira d) Akrabamın evi e) Diğer

12- Ailedeki kişi sayısı?

- a) 1-2 kişi b) 3-4 kişi c) 5-6 kişi d) 7-8 kişi e) 9-10 kişi
f) 11 kişi ya da daha fazla

13- Sosyal güvenceniz nedir?

- a) SGK b) Bağ-kur c) Emekli Sandığı d) Yeşil Kart e) Güvencem yok

14- Diyarbakır'a ne zaman göç ettiniz?

- a) 1989 öncesi b) 1989-1994 c) 1995-2000 d) 2000 sonrası

15- Göç etmenizdeki en önemli nedeniniz hangisi?

- a) İşsizlik b) güvenlik sorunu c) Daha iyi yaşam koşulları(Eğitim, sağlık vd.
d) Daha önce akraba ve hemşerilerimin göç etmesi e) Evlilik
f) Geçim sıkıntısı g) Daha fazla kazanma isteği h) Diğer...

16- Göç etmede neden Diyarbakır'ı seçtiniz?

- a) İş olanakları fazla b) Akrabalarım burada c) Geldiğim yere yakın
d) Burada güvendeyim

17- Kaç yıldır Diyarbakır'da ikamet ediyorsunuz?

- a) Bir yıldan az b) 1-5 yıl c) 6-10 yıl d) 11-15 yıl
e) 16-20 yıl f) 21-25 yıl g) 25 yıldan fazla

18- Kendinizi Diyarbakırlı olarak görüyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır c) Kısmen

19- Memleketinize/köyünüze geri dönmek istiyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır c) Fikrim yok

20- Diyarbakır'da yaşamaktan memnun musunuz?

- a) Çok memnunum b) Memnunum c) Hiç memnun değilim d) Memnun değilim
e) Kararsızım

21- Genel olarak alışverişinizi nereden yapıyorsunuz?

- a) Migros, Carrefoursa gibi marketlerden
b) Armina, Çarmar, Saray vb. gibi yerel marketlerden
c) Mahalledeki bakkallardan
d) Memlekette getirtiyorum
e) Diğer (yazınız)

22- Aşağıdaki ifadelere ne derece katılıyorsunuz?

	HİÇ KATILMIYORUM	KATILMIYORUM	FIKRİM YOK	KATILYORUM	TAMAMEN KATILYORUM
a) Diyarbakır'da yaşayan herkes Diyarbakırlıdır	1	2	3	4	5
b) Diyarbakırlı Diyarbakır'da doğup büyüyendir	1	2	3	4	5
c) Birkaç nesildir Diyarbakır'da yaşayanlar Diyarbakırlıdır	1	2	3	4	5
d) Kendini Diyarbakırlı gören herkes Diyarbakırlıdır	1	2	3	4	5

23- Oturduğunuz mahallenin gelişmesi ile ilgili projeler olsa hangi şekilde katkıda bulunursunuz?

- a) Oluşturulacak komisyonlara belirli bir ücret karşılığı katılmak isterim
b) Belediyenin oluşturacağı çalışma gruplarına gönüllü katılıyorum
c) Katkıda bulunmam
d) Diğer (yazınız)

24- Sizce Diyarbakır'ı diğer kentlerden ayıran en önemli özellik hangisidir?

- a) Tarihi eserleri b) Doğal güzellikleri c) Misafirperverliği d) Gelişmiş bir yer olması
e) Diğer...

25- Diyarbakır'ın tarihi, kültürel ve coğrafi özellikleri hakkında bilginiz var mı?

- a)Evet b)Hayır c)Kısmen

26- Diyarbakır'a geldikten sonra yaşamınızda nasıl bir değişim gerçekleşti? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

- a) Herhangi bir değişiklik olmadı
b) Yaşam tarzım değişti
c) Konuşmam, değer yargılarım değişti
d) Maddi durumum değişti
e) Sosyal çevrem değişti

27- Herhangi bir kuruluşa üyeliğiniz var mı?

- a) Spor kulübü b) Hemşeri derneği c) Siyasi parti d) Sendika/Meslek kuruluşları
e) Hiçbir kuruluşa üye değilim f) Diğer.....

28- Diyarbakır'a geldikten sonra ekonomik durumunuz değişti mi?

- a)Olumsuz yönde değişti b)Olumlu yönde değişti c)Herhangi bir değişiklik olmadı

29- Diyarbakır'a göç ettikten sonra aile hayatınızda ne gibi bir değişim yaşandı?

(Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

- a) Ailenin geliri yükseldi
b) Aile bireylerinin eğitim düzeyi yükseldi
c) Aile içindeki karar süreçlerinde demokratik eğilimler oluşmaya başladı.
d) Hiçbir değişiklik olmadı.

30- Kimlerle daha sık görüşürsünüz? (Sadece bir şıkkı işaretleyiniz)

- a) Akrabalarımle b) Hemşerilerimle c) Komşularımle
d) İş arkadaşlarımla e) Diğer (yazınız).....

31- Aşağıdaki kavramları ne ölçüde önemsersiniz?

	Hiç önemi yok	Önemsiz	Fark etmez	Önemli	Çok önemli
Zenginlik	1	2	3	4	5
Akrabalık bağları	1	2	3	4	5
Hemşerilik	1	2	3	4	5
Kariyer	1	2	3	4	5
Kentli olma	1	2	3	4	5
Yardımlaşma	1	2	3	4	5
İçinde bulunduğu duruma şükretme	1	2	3	4	5
Çevre sorunlarına duyarlı olma	1	2	3	4	5
Kültürlü olma	1	2	3	4	5
Doğduğu yerle bağını koparmama	1	2	3	4	5

32- Sosyal medyayı takip eder misiniz?
a) Evet b) Hayır c) Fikrim yok

33- Ne sıklıkla sinema, tiyatro, konferans, konser v.b. etkinliklere katılırsınız?
a) Haftada 2-3 kez b) Haftada 1 kez c) Ayda bir kez d) Yılda 2-3 kez e) Hiç katılmıyorum

34- Size göre mahallenizdeki en önemli problem nedir? (Sadece bir şıkkı işaretleyiniz)
a) Altyapı hizmetlerinin yetersizliği b) Ulaşım sorunu c) Güvenlik sorunu
d) Yeşil alan yetersizliği e) Eğitim ve Sağlık hizmetlerinin yetersizliği
f) Plansız yapılaşmanın olması g) Sosyal ve kültürel etkinliklerin yetersiz olması
h) Fikrim yok

35- Size göre Diyarbakır'ın en önemli sorunu nedir? (Sadece bir şıkkı işaretleyiniz)
a) Altyapı hizmetlerinin yetersizliği b) Ulaşım sorunu c) Güvenlik sorunu
d) Siyasi sorunlar e) Sağlık ve eğitim hizmetlerinin yetersizliği
f) Plansız yapılaşmanın olması g) Sosyal ve kültürel etkinliklerin yetersiz olması
h) İşsizlik 1) Fikrim yok

36- Kentsel problemlerin iletilmesinde hangi yöntemleri kullanırsınız? (Sadece bir şıkkı İşaretleyiniz)

- a) Mahalle muhtarına başvururum
- b) Belediyedeki yetkili kişilere ulaşmaya çalışırım.
- c) Sorunları oluşturanları uyarırım
- d) Tanıdıklar vasıtasıyla sorunu halletmeye çalışırım
- e) Herhangi bir tepki göstermem

37- Ailenizde belediyenin meslek edindirme kurslarından faydalanan bireyler var mı?

- a)Evet
- b)Hayır

38- Sizce kenti kırdan farklı kılan temel özellikler nelerdir?

.....
.....
.....

39- Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçelerinin UNESCO Dünya Kültür Mirasına dâhil edilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

.....
.....

40- Şair Cahit Sıtkı TARANCI Diyarbakırlıdır?

- a) Doğru
- b) Yanlış
- c) Fikrim yok

41- Diyarbakır büyükşehir belediye başkanının ve il valisinin adını biliyor musunuz?

- a) Her ikisinin adını da biliyorum
- b) Sadece valinin adını biliyorum
- c) Sadece belediye başkanının adını biliyorum
- d) Her ikisinin de adını bilmiyorum

42- Aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Kendini kentli hissedenden herkes kentlidir.	1	2	3	4	5
Kente yaşayan herkes kentlidir.	1	2	3	4	5
Kentin sosyal ve fiziki açıdan gelişmesinde, daha düzenli, sağlıklı ve yaşanılabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk kentte yaşayanlara aittir.	1	2	3	4	5
Kentin sosyal ve fiziki açıdan gelişmesinde, daha düzenli, sağlıklı ve yaşanılabilir bir yer olmasında en büyük sorumluluk genelde devlete, özelde belediyeye aittir.	1	2	3	4	5
Kentli, kentine sahip çıkıp onu koruyandır.	1	2	3	4	5
Kentli, kent kültürüne sahip olanlardır	1	2	3	4	5
Kentli, çevre sorunlarına duyarlı olmalıdır	1	2	3	4	5

43- Kendinizi kentli bir birey olarak görüyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır c) Kısmen d) Fikrim yok

44- Diyarbakır'ı bir ev olarak düşündüğümüzde kendinizi bu evin nesi olarak görürsünüz?

- a) Sahibi b) Kiracısı c) Misafiri

EK-2: DİYARBAKIR'DAN FOTOĞRAFLAR

Şekil-1: Diyarbakır Mahabad Bulvarı Bisiklet ve Yürüyüş Yolu



Şekil-2: Diyarbakır Doğum Hastanesi Kavşağı



Şekil-3: Kaynartepe Mahallesi Koşuyolu Caddesi



Şekil-4: Kaynaratepe Mahallesi Sokak Görüntüsü



Şekil-5: Kaynaratepe Mahallesi Sokak görüntüsü(2)



Şekil-6: Kaynaratepe Mahallesi Sokak Görüntüsü(3)



Şekil-7: Prestige Hotelden Kaynaratepe Mahallesi



Şekil-8: Sanat Sokağı



Şekil-9: Gazi Caddesinden Tarihi Nebii Cami



Şekil-10: Ulu Camiden Bir Görünüm



Şekil-11: Melik Ahmet Caddesi



Şekil-12: Dört Ayaklı Minarenin Uzaktan Görünümü



Şekil-13: Kültür ve Kongre Merkezi



Şekil-14: Diyarbakır Surları ve Urfa Kapı

